

Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022

Määrät, piirteet ja niiden muutokset
1988–2022

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5

Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022

Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022

Laura Mielityinen, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Monica Fagerlund,
Noora Ellonen

Sosiaali- ja terveysministeriö Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use.
Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-00-7158-5

ISSN pdf: 1797-9854

Kannen kuvat: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022 Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2023:5

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö

Tekijä/t Laura Mielityinen, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Monica Fagerlund, Noora Ellonen
Kieli suomi **Sivumäärä** 119

Tiivistelmä

Kansallisessa lapsiuhritutkimuksessa selvitettiin kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten lasten ja nuorten väkivaltakokemusten yleisyyttä sekä niiden muutoksia viimeisten 34 vuoden aikana. Aineisto kerättiin sähköisenä kyselynä yhden oppitunnin aikana toukokuussa 2022. Kyselyyn vastasi 6 825 oppilasta Manner-Suomesta ja Ahvenanmaalta.

Lasten ja nuorten kokemus kodin ulkopuolisesta turvallisuudesta on pääosin parantunut vuodesta 2013. Kehitys näkyy voimakkaammin vanhemmassa ikäryhmässä. Kuudesluokkalaisilla on tapahtunut lievää kasvua yksittäisissä kokemuksissa. Internetissä koettu kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä ovat yleistyneet merkittävästi vuodesta 2013. Ikätoverien taholta koetaan yleisimmin henkistä väkivaltaa.

Henkinen perheväkivalta on yleistynyt merkittävästi. Kasvu näkyy vahvimmin nuoremmissa ikäryhmässä. Kuritusväkivallan käyttö on edelleen vähentynyt ja erityisen vakavat fyysisen väkivallan teot ovat edelleen harvinaisia, vaikka myönteinen kehitys on pysähtynyt. Kotona tai julkisilla paikoilla todistettu lähisuhdeväkivalta on vähentynyt vuodesta 2013.

Seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yleistyneet sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä vuodesta 2013. Yleistymisen näkyy lähinnä lievemmissä tekemuodoissa. Erityisesti tyttöjen kohdalla tuntemattomien rooli seksuaaliväkivallan toisena osapuolena on yleistynyt merkittävästi. Seksuaaliväkivallan yhteydessä raportoidaan nyt useammin pakottamista ja väkivaltaa kuin vuonna 2013. Väkivallasta kerrotaan yleisimmin ystäville tai perheelle. Viranomaisille kokemuksista kerrotaan edelleen harvoin.

Asiasanat väkivalta, väkivaltarikos, väkivaltakokemukset, uhrikokemukset, kaltoinkohtelu, perheväkivalta, lähisuhdeväkivalta, seksuaaliväkivalta, lapset ja nuoret, lapsen oikeudet

ISBN PDF 978-952-00-7158-5 **ISSN PDF** 1797-9854

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7158-5>

Barn och ungas erfarenheter av våld 2022: Mängd, särdrag och förändringar 1988–2022

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2023:5

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Författare Laura Mielityinen, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Monica Fagerlund, Noora Ellonen
Språk finska **Sidantal** 119

Referat

I den nationella barnofferundersökningen har man utrett hur vanligt förekommande erfarenheter av våld är bland barn i årskurs sex och nio och på vilket sätt dessa erfarenheter har förändrats under de senaste 34 åren. Materialet samlades in genom en elektronisk enkät under lektionstid i maj 2022. Enkäten besvarades av 6 825 elever från det finländska fastlandet och Åland.

Barn och ungas trygghetskänsla utanför hemmet har i huvudsak förbättrats sedan 2013. Utvecklingen syns tydligare i den äldre åldersgruppen. Sjätteklassarnas enskilda erfarenheter av våld av har ökat något. Erfarenheter av mobbning och sexuella trakasserier på nätet har blivit betydligt vanligare sedan 2013. Från jämnårigas håll upplevs oftast psykiskt våld.

Psykiskt våld i hemmet har blivit betydligt vanligare. Ökningen märks mest i den yngre åldersgruppen. Trots att den positiva utvecklingen har stannat upp har användningen av kroppslig åga fortsatt att minska och särskilt allvarliga gärningar som innefattar fysiskt våld är fortfarande sällsynta. Våld i nära relationer som barn och unga bevitnar i hemmet eller på offentliga platser har minskat sedan 2013.

Erfarenheter av sexuellt våld har blivit vanligare bland flickor i både årskurs sex och årskurs nio sedan 2013. Ökningen syns främst i fråga om lindrigare gärningsformer. I synnerhet för flickors del har det blivit vanligare att förövaren är en för offret okänd person. I samband med sexuellt våld rapporteras nu oftare tvång och våld än 2013. Det vanliga är att man berättar om våldet för vänner eller familj. Det är fortfarande sällsynt att offren berättar om dessa erfarenheter för myndigheter.

Nyckelord våld, våldsbrott, erfarenheter av våld, offerupplevelser, kränkande behandling, familjevåld, våld i nära relationer, sexuellt våld, barn och unga, barnets rättigheter

ISBN PDF 978-952-00-7158-5

ISSN PDF 1797-9854

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7158-5>

Experiences of violence among children and young people in 2022 Prevalence, characteristics and related changes in 1988–2022

Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2023:5

Publisher Ministry of Social Affairs and Health

Author(s) Laura Mielityinen, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Monica Fagerlund, Noora Ellonen
Language Finnish **Pages** 119

Abstract

A national Child Victim Survey has been conducted to examine the prevalence of experiences of violence among children and young people in grades 6 and 9 and how these experiences have changed over the past 34 years. The data for the survey was collected through an online survey during one school lesson in May 2022. A total of 6,825 pupils and students from mainland Finland and Åland responded to the survey.

Children and young people's experiences of safety outside the home have mainly improved since 2013. This development is most evident in the older age group. There has been a slight increase in the individual experiences of violence among children in grade 6. Bullying and sexual harassment on the internet have become considerably more prevalent since 2013. The psychological violence experienced by children and young people is most often committed by others of the same age.

Psychological violence in families has become considerably more common. The increase can be seen most clearly in the younger age group. The use of disciplinary violence has continued to decrease, and particularly serious acts of physical violence are still rare, although the positive development has stalled. Cases of domestic violence witnessed at home or in public places have decreased since 2013.

The experiences of sexual violence have become more common among girls in both grades 6 and 9 since 2013. This becomes evident mainly in the less severe forms of violence. It has become considerably more common that perpetrators of sexual violence against girls in particular are strangers. Now reports of sexual violence involve coercion and violence more often than in 2013. Most often, children and young people tell their family or friends about the violence. It is still rare that they report their experiences to the authorities.

Keywords violence, violent crime, experiences of violence, victim experiences, abuse, family violence, domestic violence, sexual violence, children and young people, rights of the child

ISBN PDF 978-952-00-7158-5

ISSN PDF 1797-9854

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7158-5>

Sisältö

Lukijalle	9
Esipuhe	10
1 Johdanto	12
2 Tutkimuksen toteutus	14
2.1 Otos	14
2.2 Kyselyn toteutus	15
2.2.1 Kyselylomakkeen uudistaminen.....	16
2.2.2 Tutkimusluvut.....	17
2.3 Aiempien vuosien aineistot	19
2.4 Katoanalyysi ja tutkimuksen luotettavuus	19
2.5 Pohjoismaiset uhritutkimukset	22
3 Väkivalta rikoksena	24
3.1 Väkivallan ja omaisuusrikosten yleisyys vastaajan luokka-asteen ja koetun sukupuolen mukaan	25
3.2 Uhrikokemusten toistuvuus.....	27
3.3 Teon vakavuus, vammat ja muita teon piirteitä pahoinpitelytapauksissa	28
3.4 Tekijän ja uhrin suhde pahoinpitelytapauksissa	29
3.5 Väkivalta ja sosiaaliset taustatekijät.....	31
4 Väkivalta ikätoverien välillä	32
5 Perheessä koettu väkivalta	35
5.1 Mittari	35
5.2 Yhdeksäsluokkalaisten väkivaltakokemukset perheessään.....	37
5.2.1 Perheessä koettu väkivalta taustamuuttujittain	42
5.3 Kuudesluokkalaisten perheessä kokema väkivalta	44
5.3.1 Kuudesluokkalaisten perheessä kokema väkivalta taustamuuttujittain.....	48
5.4 Sisarusten ja sisaruspuolten välinen väkivalta perheessä.....	49

6	Perheessä nähty tai kuultu lähisuhdeväkivalta	52
6.1	Kotona nähdyn tai kuullun lähisuhdeväkivallan määrä.....	53
6.2	Takentavat tiedot kotona nähdystä tai kuullusta lähisuhdeväkivallasta.....	57
6.3	Lähisuhdeväkivallan näkeminen tai kuuleminen taustamuuttujittain.....	60
6.4	Julkisella paikalla nähdyn tai kuullun lähisuhdeväkivallan määrä	61
6.5	Julkisella paikalla nähty tai kuultu lähisuhdeväkivalta taustamuuttujittain.....	64
7	Seksuaalisen kanssakäymisen kokemukset ja seksuaaliväkivalta	66
7.1	Mittarit	66
7.2	Yhdeksäsluokkalaisten seksuaalisen kanssakäymisen kokemukset aikuisen kanssa	69
7.2.1	Seksuaalikokemusten toinen osapuoli	73
7.2.2	Yhdeksäsluokkalaisten seksuaalikokemukset aikuisen kanssa taustamuuttujittain	73
7.3	Kuudesluokkalaisten seksuaalikokemukset aikuisen kanssa	74
7.4	Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta	75
7.5	Lasten ja nuorten omat kokemukset hyväksikäytöstä	82
7.6	Seksuaalikokemukset ikätovereiden kanssa.....	83
8	Harrastuksissa koettu väkivalta	85
8.1	Harrastuksissa koetun väkivallan yleisyys	86
8.2	Harrastuksissa kohdattu väkivalta taustamuuttujittain.....	89
9	Väkivaltakokemukset digitaalisissa ympäristöissä	91
9.1	Internet tutustumispaikkana	94
9.2	Kiusaaminen ja häirintä internetissä.....	96
9.3	Seksuaalinen häirintä ja ehdottelu internetissä.....	98
10	Uhrikokemuksista kertominen	102
10.1	Väkivallasta, vahingonteoista ja internetin kautta tapahtuneesta kiusaamisesta tai häirinnästä kertominen yhdeksäsluokkalaisilla	104
10.2	Internetin kautta tapahtuneesta kiusaamisesta tai häirinnästä kertominen kuudesluokkalaisilla	106
10.3	Vastentahtoisista seksuaalikokemuksista kertominen	106
11	Terveys ja uhrikokemukset	108
11.1	Vammat ja sairaudet sekä uhrikokemukset.....	108
11.2	Mielenterveyden haasteet ja uhrikokemukset	110

12 Yhteenveto ja pohdinta	112
12.1 Kodin ulkopuolinen turvallisuus on pääosin parantunut	112
12.2 Myönteinen kehitys lasten ja nuorten kokemassa perheväkivallassa on pysähtynyt.....	113
12.3 Seksuaaliväkivalta on yleistynyt varsinkin tytöillä	114
12.4 Nopeasti muuttuva digitaalinen maailma.....	115
12.5 Väkivaltakokemuksissa on edelleen eroja sukupuolen mukaan	116
12.6 Väkivaltakokemuksista ei kerrota viranomaisille	116
 Liitteet	 117
 Lähteet	 118

LUKIJALLE

Kansallisella lapsistrategialla pyritään luomaan lapsi- ja perhemyönteinen, lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi. Yhteiskunta, jossa lapsen oikeudet osataan ja niitä noudatetaan. Strategia perustuu lasten, nuorten ja perheiden asemaa koskevaan tietopohjaan sekä Suomen perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin.

Suomessa on tehty vahvaa kehittämistyötä lasten suojelemiseksi väkivallalta. Tästä huolimatta monet lapset kohtaavat edelleen arjessaan väkivaltaa, häirintää, hyväksikäyttöä tai kaltoinkohtelua. Ongelmana on myös se, että lapsen kokemuksen vakavuutta ei aina tunnusteta riittävästi.

Lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman lapsiuhritutkimusta koskevan toimenpidekirjauksen taustalla vaikutti se, että edellisestä lapsiuhritutkimuksesta oli kulunut jo lähes kymmenen vuotta. Tutkimuksen uudelleen käynnistämiseen oli ilmeinen tarve ajantasaisen tiedon ja seurantatiedon saamiseksi. Lasten ja nuorten kokema väkivalta on myös osin muuttunut esimerkiksi koronakriisin myötä, ja siksi lapsiuhritutkimus on ollut tarpeellinen kokonaiskuvan saamiseksi ilmiöstä.

Lapsiuhritutkimuksella on laajaa yhteiskunnallista merkittävyyttä. Tutkimus on tärkeä osa lapsiin kohdistuvan väkivallan tietopohjaa, sillä se tuottaa tietoa siitä väkivallasta, joka ei tule poliisin tai muiden viranomaisten tietoon eikä siten tallennu viranomaisrekistereihin. Jotta lapsia voidaan suojella mahdollisimman tehokkaasti väkivallalta, edellyttää se tietoa heidän väkivaltakokemuksistaan.

Lapsiuhritutkimus tuottaa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta perustietoa, jota tarvitaan ilmiön vähentämiseksi ja siihen liittyvän viranomaistoiminnan kehittämiseksi. Lapsiuhritutkimus tarjoaa tärkeää tietoa paitsi tutkijoille myös lasten ja nuorten kanssa toimiville eri alojen ammattilaisille.

Kiitän lämpimästi Tampereen yliopistoa ja sen tutkijoita, Noora Ellostaa, Laura Mielityistä ja Sari Hautamäkeä, tämän tärkeän ja ajankohtaisen tutkimuksen toteuttamisesta. Kiitos myös kaikille kouluille ja oppilaille, jotka osallistuivat tutkimuskyselyyn ja antoivat näin arvokkaan panoksensa lapsiuhritutkimuksen toteutukseen.

Johanna Laisaari

Kansallisen lapsistrategian pääsihteeri, valtioneuvoston kanslia

ESIPUHE

Tämä lapsiuhritutkimus on järjestyksessään kolmas kansallisesti edustava kyselytutkimus, jossa tutkitaan laajasti suomalaisten lasten ja nuorten uhrikokemuksia heidän itsensä kertomana. Vuoden 1988 koululaiskysely oli ensimmäinen kyselytutkimus, jossa tutkittiin yhdeksäsluokkalaisten nuorten kokemuksia perheessä koetusta väkivallasta ja seksuaaliväkivallasta. Lapset ja nuoret saivat oman, laajan uhritutkimuksensa vuonna 2008 ja siinä toistettiin koululaiskyselyn kysymykset perhe- ja seksuaaliväkivallasta. Seuraava lapsiuhritutkimus toteutettiin vuonna 2013. Lapsiuhritutkimus tuottaa perustietietoa lasten ja nuorten uhrikokemusten yleisyydestä, muodoista ja kasautumisesta sekä mahdollisista riskitekijöistä ja ajallisesta muutoksesta. Aiempien tutkimuksien tuloksia on käytetty laajasti lasten ja nuorten uhrikokemuksia ehkäisevässä strategiatyössä, käytännön palvelujen kehittämisessä sekä ilmiön tietoisuuden lisäämisessä. Tutkimuksissa kerättyä aineistoa on myös sovellettu paljon tieteellisessä tutkimuksessa.

Lapsiuhritutkimus on toteutettu tällä kertaa Tampereen yliopistossa, ja sen on rahoittanut kansallinen lapsistrategia. Tutkimus on osa lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaa. Hankkeen tukiryhmään kuuluivat seuraavat henkilöt: kehittämisspällikkö Jenni Helenius, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, sosiaalineuvos, johtava asiantuntija Esa Iivonen, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, johtava asiantuntija Taina Laajasalo, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, opetusneuvos Kristiina Laitinen, Opetushallitus, Marjo Malja, sosiaali- ja terveysministeriö, erityisasiantuntija Annukka Paasivirta, Lastensuojelun Keskusliitto, lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, erityisasiantuntija Kirsi Pollari, kansallinen lapsistrategia ja erityisasiantuntija Elina Stenvall, SOS-Lapsikylä. Lisäksi hanketta tuki lastensuojelujärjestö SOS-Lapsikylä. Kiitämme kaikkia tahoja tuesta, jonka avulla olemme saaneet tutkimukselle ja erittäin tärkeälle tutkimusaiheelle sekä näkyvyyttä että painoarvoa.

Haluamme kiittää myös tutkimukseen osallistuneiden koulujen työntekijöitä, jotka mahdollistivat tutkimuksen toteuttamisen sekä kuntien opetustoimia ja muita viranomaistahoja tutkimuslupien myöntämisestä. Erityisesti haluamme kiittää kaikkia niitä oppilaita, jotka vastasivat kyselyymme ja mahdollistivat ajantasaisen ja aidon tutkimustiedon tuottamisen lasten ja nuorten kokemasta väkivallasta.

Laura Mielityinen, TTM, tutkija, Tampereen yliopisto

Sari Hautamäki, YTM, tutkija, Tampereen yliopisto

Venla Hakala, YTK, tutkimusavustaja, Tampereen yliopisto

Monica Fagerlund, YTM, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto

Noora Ellonen, YTT, tutkimusjohtaja, Tampereen yliopisto

Tammikuu 2023

1 Johdanto

Lapsen oikeus turvalliseen ja väkivallattomaan elämään on turvattu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, joka tuli Suomessa voimaan vuonna 1991 sekä vuonna 2011 voimaantulleessa lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdystä Euroopan neuvoston yleissopimuksessa (nk. Lanzaroten sopimus). Suomen ensimmäinen kansallinen lapsistrategia valmisteltiin parlamentaarisessa yhteistyössä ja julkaistiin 23.2.2021. Lapsistrategialla luodaan lapsen oikeuksia kunnioittava, lapsi- ja perhemyönteinen Suomi. Strategia perustuu lasten, nuorten ja perheiden asemaa koskevaan tietopohjaan sekä Suomen perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin. Lapsistrategiaan on kirjattu lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen nykytila sekä keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet niiden edistämiseksi. Kansallisen lapsistrategian tehtävänä on muun muassa edistää lapsia ja perheitä koskevaa tiedonkeruuta sekä kehittää tiedon käyttöä johdonmukaisesti, jotta tietoa voidaan hyödyntää päätöksenteossa ja toiminnassa. Käsillä oleva lapsiuhritutkimus on osa kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa.

Käytännössä kuitenkin tiedämme, että lasten oikeudet eivät aina toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Tilastokeskuksen uusimman rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan viranomaisten tietoon tulleet alaikäisiin kohdistuneet perheväkivaltatapaukset ovat lisääntyneet 6,7 % (Suomen virallinen tilasto 2021). Samaisen tilaston mukaan poliisin tietoon tulleita lasten seksuaalisia hyväksikäyttöjä oli 73 prosenttia enemmän, kuin edellisvuonna. Tuoreimmassa kouluterveyskyselyssä (2021) 13 prosenttia perusopetuksen kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista raportoi kokeneensa vanhempiensa taholta fyysistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana. Vuoden 2016 nuorisoriikollisuuskyselyssä vastaava osuus oli viisi prosenttia 15–16-vuotiaista nuorista (Näsi 2016). Viime aikoina mediassa on keskusteltu paljon katujengikulttuurista ja viranomaiset ovat huolissaan uudesta trendistä, jossa lapset ja nuoret kuvaavat väkivallantekoja ja jakavat kuvaamaansa materiaalia sosiaaliseen mediaan.

Viranomaisten tietoon tulee tutkitusti vain pieni osa lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta. Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksen mukaan suurin osa lapsista ja nuorista raportoi väkivaltakokemuksistaan jollekin, mutta vain pieni osa oli kertonut niistä viranomaisille (Fagerlund ym. 2014). Koska vain pieni osa lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta päätyy viranomaisten tietoon, on kokemuksista tärkeää kysyä lapsilta ja nuorilta itseltään. Itseilmoitukseen perustuvat kyselytutkimukset ovatkin vakiinnuttaneet paikkansa kriminologisessa tutkimuksessa. Suomalaisten lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia on

kartoitettu ensimmäisen kerran vuonna 1988 Heikki Sariolan koululaiskyselyssä (Sariola 1990), ja sen pohjalta on toteutettu ensimmäinen laaja lapsiuhritutkimus vuonna 2008. Tutkimus toistettiin vuonna 2013. Tämän jälkeen lasten ja nuorten uhrikokemuksista on saatu tietoa heidän itsensä kertomana vain kouluterveyskyselystä sekä nuorisoriikollisuus-kyselystä. Näitä kyselyjä ei kuitenkaan ole suunniteltu mittaamaan lasten ja nuorten uhrikokemuksia niin laajassa mittakaavassa kuin lapsiuhritutkimus. Siksi voidaan sanoa, että edellinen kokonaiskuva lasten ja nuorten väkivaltakokemuksista on saatu edellisen kerran kymmenen vuotta sitten.

Tässä tutkimuksessa on toistettu vuosien 1988, 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimusten kysely, jotta voidaan tuottaa vertailukelpoista tutkimustietoa lapsiin kohdistuvan väkivallan ilmenemisestä ja ilmiön laajuudesta sekä sen ajallisesta muutoksesta. Joiltakin osin kyselylomaketta on muutettu mittaamaan paremmin nykyajan uhrikokemuksia, mutta trenditieto on pyritty mahdollisuuksien mukaan säilyttämään. Vastuut julkaisussa ovat jakautuneet siten, että Laura Mielityinen ja Sari Hautamäki kuvaavat yhdessä tutkimuksen toteutusta sekä seksuaaliväkivallan kokemuksia. Laura Mielityinen tarkastelee aineiston perusteella yleistä väkivaltaa sekä väkivaltaa rikoksena, ikätoverien välistä väkivaltaa, koettua perheväkivaltaa, nähtyä tai kuultua lähisuhdeväkivaltaa, sisarusten ja sisaruspuolten välistä väkivaltaa sekä väkivaltaa digitaalisissa ympäristöissä. Sari Hautamäki kuvaa aineiston valossa harrastuksissa koettua väkivaltaa sekä väkivallasta kertomista. Venla Hakala kuvaa erityistä tukea tarvitsevien sekä mielenterveyden haasteiden kanssa kamppailevien lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia. Lopuksi esitämme yhdessä, millainen kokonaiskuva lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta välittyy vuoden 2022 aineistossa ja millainen on ilmiön ajallinen kehitys. Monica Fagerlund on toiminut raportin kommentoijana ja tutkimushankkeen johtajana on toiminut Noora Ellonen.

2 Tutkimuksen toteutus

Kuvaamme tässä luvussa kyselyn toteutuksen eri vaiheita. Aluksi kuvaamme otosta ja kyselyn käytännön toteutusta sekä tutkimuslupaprosessia. Sen jälkeen kuvaamme lopullista aineistoa ja arvioimme tutkimuksen katoa sekä luotettavuutta. Lisäksi vertaamme tutkimuksessa analysoitua aineistoa vuosien 1988, 2008 ja 2013 aineistoihin. Lopuksi tarkastelemme lyhyesti muita pohjoismaisia uhritutkimuksia.

2.1 Otos

Tutkimuksen otos laadittiin vuoden 2021 koulutietojen perusteella, ja se toteutettiin kaksivaiheisena. Ensimmäisessä vaiheessa kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset poimittiin erillisinä otoksina muodostaen yhteensä neljä otosta: suomenkieliset kuudesluokkalaiset, suomenkieliset yhdeksäsluokkalaiset, ruotsinkieliset kuudesluokkalaiset ja ruotsinkieliset yhdeksäsluokkalaiset. Otoksista poistettiin koulut, joissa kuudesluokkalaista oli alle 6 ja/tai yhdeksäsluokkalaista alle 10. Näistä neljästä otoskehikosta poimittiin kouluja ositettuna ryväotantoina ja ne ositettiin aluehallintoviraston ja tilastollisen kuntaryhmän mukaan. Poimittavien koulujen määrän määrittäminen kuudes- tai yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden määrän suhteellinen osuus koko perusjoukosta kyseenomaisessa ositteessa.

Otoksen toisessa vaiheessa ensimmäisessä vaiheessa valituista kouluista poimittiin satunnaisesti luokkia niin, että kuudensia luokkia poimittiin yksi, mikäli koulussa oli alle 50 oppilasta, kaksi, mikäli oppilaita oli 50–120 ja kolme, mikäli oppilaita oli yli 120. Yhdeksäsluokkalaisten kohdalla poimittiin yksi luokka, mikäli oppilaita oli alle 50, kaksi, mikäli oppilaita oli 50–100 ja kolme, mikäli oppilaita oli yli 100. Poiminnan lopputuloksena saatiin otos, jonka koko oli 700 koulua ja 23 049 oppilasta.

Ahvenanmaalla koulut poimittiin ositettuna tilastollisen kuntaryhmituksen mukaan. Ositteista poimittiin kolme koulua kuudesluokkalaisista ja kaksi koulua yhdeksäsluokkalaisista, jolloin Ahvenanmaan osalta otos oli viisi koulua. Lopullinen otos edustaa koko Suomen (Manner Suomi ja Ahvenanmaa) suomen- ja ruotsinkielisiä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaista. Otoksen muodosti Tilastokeskus.

2.2 Kyselyn toteutus

Kyselylomake ja tutkimussuunnitelma hyväksyttiin Tampereen alueen ihmistieteiden eettisessä toimikunnassa. Kyselylomake käännettiin ruotsiksi ja englanniksi. Tutkimushankkeelle toteutettiin omat internet sivut ja tutkimukselle haettiin asianmukaiset tutkimusluvut. Kouluja lähestyttiin rehtorien kautta kirjeellä ja sähköpostilla ja ilmoittautumisajan jälkeen vielä tarvittaessa puhelimitse.

Koulujen itse valitsemille yhteysopettajille lähetettiin yksityiskohtainen ohje kyselyyn vastaamiseksi sekä sähköisesti että paperisena. Lisäksi heille lähetettiin toimitettavaksi tiedotteet oppilaille, huoltajille ja oppilashuollolle sekä tutkimuksesta kertova juliste koulun seinälle laitettavaksi. Lisäksi yhteysopettajille lähetettiin muistutussähköpostit ennen kyselyn aukeamista sekä kyselyn ollessa vielä viikon verran avoinna. Tiedotteiden ja julisteen sekä internet sivujen kuvien visuaalinen ilme toteutettiin yhteistyössä tamperelaisen mainostoimisto Roihun kanssa.

Aineiston keruu toteutettiin toukokuun 2022 kolmella viimeisellä viikolla, paitsi Helsingissä kahden viimeisen viikon aikana. Helsingissä aineiston keruu viivästyi tutkimuslupaprosessin pitkän keston vuoksi. Kysely toteutettiin internetissä yhden oppitunnin aikana, erikseen ohjeistetun yhteysopettajan valvomana joko tietokoneella tai jollakin muulla äylaitteella, ei kuitenkaan ensisijaisesti oppilaiden omilla älypuhelimilla. Kyselyyn pääsi tutkimushanketta varten rakennettujen internet sivujen kautta koulukohtaisen koodin avulla. Internet sivuilla oli myös muuta tietoa tutkimuksesta sekä erilaisia auttamistahoja, jotka on suunnattu erityisesti lapsille ja nuorille. Samoja auttamistahoja mainittiin myös oppilaille, huoltajille ja oppilashuollolle suunnatuissa tiedotteissa sekä internet sivulla, jolle vastaajat ohjautuivat kyselyyn vastaamisen jälkeen. Kyselyn keskimääräinen vastausaika oli 27 minuuttia. SOS-Lapsikylä vastasi kyselyn jälkeen avautuvan sivuston sisällöstä, ja se jäi osaksi heidän omaa sivustoaan kyselyn jälkeen.

Oppilaille tarjottiin kyselyyn vastaamisen jälkeen huoltajille tarkoitettua tiedotetta ja oppilaat saivat halutessaan viedä sen kotiin. Joissakin kouluissa huoltajia tiedotettiin epähuomiossa jo etukäteen. Mikäli kysely herätti lapsissa ja nuorissa kysymyksiä tai halua keskustella, heitä ohjeistettiin keskustelemaan asioista kotona tai koulussa tai erikseen mainituissa lapsille ja nuorille suunnatuissa chat-palveluissa, joiden työntekijöitä oli informoitu lapsiuhritutkimuksen aiheista ja ajankohdasta. Kouluja kehoitettiin ohjaamaan kaikki tutkimukseen liittyvät kysymykset ja palautteet suoraan hankkeen tutkijoille.

2.2.1 Kyselylomakkeen uudistaminen

Kyselylomakkeen uudistamisella pyrittiin siihen, että vastaajien kokemuksia tavoitettaisiin paremmin nyt 10 vuotta edellisen kyselyn jälkeen. Vähäisimmät muutokset koskivat kysymysten ja vastausvaihtoehtojen muotoilua selkeämmäksi ja ymmärrettävämmäksi. Kyselyyn lisättiin muutamia uusia kysymyksiä ja muutama kysymys ja vastausvaihtoehto poistettiin. Eniten lisäsimme kysymyksiä digitaalisissa ympäristöissä tapahtuvaa väkivaltaa mittaavaan osuuteen, sillä teknologiassa ja sovelluksissa on tapahtunut paljon muutoksia kymmenen vuoden aikana. Kokonaisuus uudistettiin yhteistyössä muutamien yhdeksäsluokkalaisten nuorten kanssa. Päivityksestä huolimatta pystyimme säilyttämään vertailtavuuden aiempien vuosien aineistoihin. Samanlaista nykyaikaistamista vaatii huumausaineiden käyttöä kartoittava kokonaisuus ja sen uudistamisessa hyödynnettiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijoita.

Tänä vuonna ikätoverit ja sisarukset erotettiin ensimmäistä kertaa omiksi ryhmikseen, kun ne aiemmilla mittauskerroilla on yhdistetty samaan kysymyssarjaan. Tämän uudistuksen vuoksi ilmiön kohdalla menetettiin tieto ajallisesta muutoksesta, mutta samalla saamme tarkempaa ja ajanmukaista tietoa kahdesta hyvin erilaisesta ilmiöstä. Aiemmin esimerkiksi sisarusten välistä väkivaltaa ei ole mielletty väkivallaksi, vaan sitä on pidetty normaalina osana lapsuutta. Toisaalta, samanikäisten lasten ja nuorten keskinäistä väkivaltaa ei tunnusteta riittävän hyvin. Kyselylomake toimii nykyisellään paremmin myös tulevaisuudessa.

Yhtenä uutena teemana kyselylomakkeessa on kostomotiivi uhrin näkökulmasta ja sitä mittaavat kysymykset lisäsimme yleistä väkivaltaa ja perheväkivaltaa koskeviin osuuksiin. Kokemuksista kertomisen osuutta täydennettiin kysymällä, miten mahdollinen viranomaisille viety asia on edennyt heidän kanssaan. Ikätoverien taholta koettuun väkivaltaan ja pahoinpitelykokemuksiin lisättiin kysymys väkivaltatapahtuman kuvaamisesta.

Kyselylomaketta päivitettiin myös taustatietojen osalta. Tänä vuonna kysyimme ensimmäistä kertaa vastaajan koettua sukupuolta. Vastaajat ryhmitellään koetun sukupuolen mukaan kolmeen luokkaan: tytöt, pojat ja muunsukupuoliset. Muunsukupuolisiksi luokiteltiin vastaajat, jotka ilmoittivat sukupuolikokemuksensa olevan sekä tyttö että poika, ei kumpikaan tai joiden sukupuolikokemus vaihtelee. Tällä tavalla muodostettu koettu sukupuoli muuttuja ei erottele erikseen niitä, jotka kokevat sukupuolensa vastakkaiseksi kuin juridinen sukupuoli.

Seksuaalisen suuntautumisen kysymys muutettiin vastaaman paremmin seksuaalisuuden moninaisuutta. Myös kysymysten vastausvaihtoehdoissa pyrimme sukupuolineutraalimpaan ilmaisuun lisäämällä tekijän sukupuolta koskevaan kysymykseen vaihtoehdon muu, sekä puhumalla seurustelukumppaneista ja äidin tai isän kumppaneista tyttö- ja poikaysävien tai mies- ja naisystävien sijaan. Terveyttä kartoittavaan kokonaisuuteen lisäsimme

kysymyksen koskien psyykkistä terveyttä sekä yhdeksäsluokkalaisille kysymyksen ilman lääketieteellistä syytä tehtävästä ympärileikkauksesta. Tämä kysymys muotoiltiin yhdessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijoiden kanssa.

2.2.2 Tutkimusluvut

Tutkimusluvut kyselyn toteuttamiselle haettiin suurimmaksi osaksi suoraan koulujen rehtoreilta, sillä aiempien tutkimusten perusteella rehtori saa päättää yksittäisen koulun osallistumisesta tutkimuksiin. 26 kunnassa oli kunnan internet sivuilla erillinen ohje, jonka mukaan tutkimuslupa tuli hakea erikseen kunnan sivistys- tai toimialajohtajalta tai vastaavalta viranomaiselta. Lisäksi 13 kunnassa kouluista ilmoitettiin, että tutkimuslupa vaaditaan myös kunnalta, vaikka kunnan sivuilla ei ollut erillistä ohjeistusta luvan hakemiseen. Vain neljään tutkimuslupahakemukseen saatiin kuntatasolla kielteinen päätös ja näistä kahdessa yksittäiset koulut saivat osallistua, koska he olivat jo antaneet suostumuksensa. Kuntatasolla kielteisen päätöksen taustalla oli koulujen kuormittuneisuus jatkuvien tutkimuspyyntöjen sekä koronapandemian takia.

Tutkimukselle ei pyydetty erikseen huoltajien lupaa. Kyselyyn vastaamisen jälkeen oppilaat saivat halutessaan viedä huoltajille tiedotteen, jossa kerrottiin tutkimukseen osallistumisesta. Myöskään vuosien 2008 ja 2013 tutkimuksissa ei pyydetty huoltajien lupaa, mutta silloin huoltajia tiedotettiin tutkimuksesta jälkikäteen. Lähtökohtaisesti alle 15-vuotiaiden kohdalla tutkimuseettinen neuvottelukunta suosittelee niin sanottua passiivista lupamenettelyä, eli huoltajien informointia etukäteen, jolloin heille annetaan mahdollisuus kieltää lapsensa osallistuminen. Poikkeuksena mainitaan tutkimukset, joissa tutkitaan asioita, joista ei saada kattavaa tutkimustietoa, jos lasten osallistumiseen tarvitaan huoltajien suostumus. Tällaisia ovat esimerkiksi perheväkivalta ja päihteiden käyttö sekä seksuaalinen suuntautuminen. Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä ja mielipiteensä itseään koskevissa asioissa (LOS 12.1 art.). Mikäli oppilaiden huoltajia olisi informoitu tutkimuksesta etukäteen, olisi ollut varsin mahdollista, että juuri niissä perheissä, joissa väkivaltaa on, lapsen osallistuminen olisi estetty. Lisäksi, tutkimusten mukaan huoltajilta vaadittu suostumus aiheuttaa aineiston vinoutumista siten, että tietynlaisen sosiaalisen taustan omaavat nuoret jäävät aliedustetuiksi (esim. Langhinrichsen-Rohling ym. 2006). Huoltajille suunnatun tiedotteen kotiin viemisen nähtiin myös muodostavan mahdollisen turvallisuusuhan niille lapsille, joiden perheissä koetaan perheväkivaltaa. Lapsien suojelemiseksi tiedotteen kotiin vieminen oli vapaaehtoista. Yhdessäkään kunnassa ei vaadittu huoltajien suostumusta tutkimuksen suorittamiseksi.

Koulutasolla kieltäytymisen taustalla oli useimmiten opettajien ja oppilaiden kuormittuneisuus useista tutkimuksista johtuen. Kouluissa suoritettiin samaan aikaan muun muassa Pisa-tutkimusta ja Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointeja. Lisäksi kouluissa toteutetaan nykyään paljon yksittäisiä oppinnäytetöitä sekä pro gradu -tutkielmia ja kuntien omia selvityksiä. Tulevaisuudessa olisikin pohdittava, miten varmistetaan valtakunnallisten koululaiskyselyjen toteuttaminen kouluissa, sillä ne tarjoavat otollisen ympäristön koota kansallisesti merkittävää tutkimustietoa. Lapsiuhritutkimuksen toteuttaminen esimerkiksi postikyselynä on ongelmallista, sillä lapsille ja nuorille ei voida taata vastamiseen turvallista ympäristöä tai jälkitukea tutkimuksen aiheuttamiin tuntemuksiin ja kysymyksiin.

Kun vertaillaan vuoden 2013 ja 2022 tutkimuslupaprosessia, voidaan todeta, että samalla, kun keskustelu lapsiin ja nuoriin kohdistuvan tutkimuksen tutkimuseettisistä kysymyksistä on vilkastunut ja suhtautuminen on muuttunut myönteisempään suuntaan, ovat erilaiset hallinnolliset vaatimukset, kuten kuntien ja viranomaisten tutkijoilta edellyttämät luvanhakukäytännöt tiukentuneet. Tutkijoiden on saatava heidän hyväksyntänsä tutkiakseen ryhmää, jonka ei katsota voivan itse päättää osallistumisestaan tutkimukseen. Esimerkiksi kuntatasolla kahdessa kunnassa törmättiin siihen, että vaikka koulut olivat halukkaita osallistumaan, kunta ei antanut tutkimukselle lupaa, jolloin tutkimuslupa-asiaa ei pystytty ratkaisemaan edes koulutasolla. Voidaankin pohtia, kuka lapsista ja nuorista puhuu ja millä ehdoilla, sillä eettisestä näkökulmasta on ongelmallista, että viranomaiset tai instituutiot päättävät, saavatko lapset ja nuoret kertoa omista kokemuksistaan tai ovatko he nykyisestä maailmantilanteesta johtuen liian kuormittuneita niistä kertomaan.

Tutkimusten mukaan lapset ja nuoret kokevat väkivaltakokemuksista kertoessaan kuormittuneisuutta vain harvoin. Nekin lapset, jotka kokevat kuormittuneensa, kertovat vastaamisen kuitenkin olleen kannattavaa. (Matthews ym. 2022.) Vuoden 2013 lapsiuhritutkimukseen vastanneista vain alle kaksi prosenttia koki vastaamisen erittäin negatiivisena ja yli puolet koki vastaamisen neutraalina. Noin viisi prosenttia vastaajista koki vastaamisen erittäin positiivisena tai helpottavana. (Fagerlund ym. 2014.) Ilman lasten ja nuorten omaan raportointiin perustuvaa tutkimusta, päättäjien on vaikeaa kehittää työtä lasten ja nuorten väkivallan ennaltaehkäisemiseksi. Lisäksi suurin osa nykyajan lapsista ja nuorista on tietoisia omista oikeuksistaan ja he kokevat tärkeäksi päästä mukaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Tutkimukselle haettiin eettistä ennakkoarviointia Tampereen alueen ihmistieteiden eettiseltä neuvottelukunnalta. Eettisessä ennakkoarvioinnissa tarkasteltiin riskien ja vahingon välttämisen näkökulmasta muun muassa alaikäisen tutkittavan osallistumista tutkimukseen ilman vanhempien erillistä suostumusta. Arvioinnissa tarkistettiin myös kyselylomake

ja tutkittavien informointiin ja suostumuksiin laaditut dokumentit. Tutkimushanke sai Tampereen alueen ihmistieteiden eettisen neuovottelukunnan puoltavan lausunnon (24/2022).

2.3 Aiempien vuosien aineistot

Vuoden 1988 koululaiskyselyssä (Sariola 1990) on kysytty ensimmäistä kertaa yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia perheväkivallasta sekä seksuaalisesta kanssakäymisestä aikuisen kanssa. Vuoden 2008 lapsiuhritutkimuksessa (Ellonen ym. 2008) toistettiin samat kysymykset kotona koetusta perheväkivallasta ja seksuaalikokemuksista. Lisäksi siinä kysyttiin laajemmin väkivaltakokemuksista sekä kotona että kodin ulkopuolella. Koska vuoden 2008 kyselyssä pyrittiin itseilmoitusperiaatteella kartoittamaan uhrikokemuksia mahdollisimman laajasti, sitä pidetään ensimmäisenä lapsiuhritutkimuksena. Se toteutettiin kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille lapsille ja nuorille.

Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa (Fagerlund ym. 2014) kyselylomakkeelta poistettiin kysymykset lasten ja nuorten omista laittomista teoista ja muita päällekkäisyyksiä Nuorisoriikollisuuskyselyn kanssa. Lisäksi lomakkeesta vähennettiin toistoa ja seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksista itseä viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa kysyttiin vain ensimmäisen kumppanin osalta. Lomakkeelle lisättiin kysymys ohjatun harrastustoiminnan parissa koetusta väkivallasta sekä perheenjäsenen kohdistuneesta väkivallasta julkisella paikalla. Kysymyksiä väkivallasta kertomisesta muutettiin niin, että niitä kysyttiin vain vakavimman tapauksen osalta.

Kyselylomakkeen uudistamisesta huolimatta vuoden 2022 lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat suurelta osin vertailtavissa aiempien vuosien aineistoihin. Trendit katkeavat ainoastaan yhdessä isommassa kokonaisuudessa, kun ikätoverit ja sisarukset mahdollisina väkivallan tekijöinä erotettiin omiksi ryhmikseen. Tässä lapsiuhritutkimuksessa on ensimmäistä kertaa yhdistetty kaikki aiempien vuosien aineistot ja uusin aineisto ja näin on saatu yksi iso yhteisaineisto, jonka avulla on ollut mahdollista tarkastella ajallisten muutosten tilastollisia merkitsevyyksiä.

2.4 Katoanalyysi ja tutkimuksen luotettavuus

Otokseen valikoituneista kouluista 358 ei lähtenyt mukaan tutkimukseen. Kieltäytyneiden koulujen osuus oli suurempi kuin aikaisempina tutkimusvuosina. Yleisin ilmoitettu syy koulun pois jäämiseen tutkimuksesta oli tutkimusten suuri määrä koulussa. Lisäksi koulut vetosivat usein koronapandemian aiheuttamaan kuormitukseen. Kyselyn jo avauduttua, osallistumaan luvanneista kouluista jättäytyi pois vielä 65 koulua. Kyselyyn vastasi siten

277 koulua. Tutkimuksesta pois jättäytyneet koulut olivat melko satunnaisesti ympäri Suomea ja kaikilta AVI-alueilta. Otoksen ja lopullisen aineiston koulujen alueellisissa prosentiosuuksissa on korkeintaan viiden prosenttiyksikön eroja ja pääasiassa erot ovat alle kolme prosenttiyksikköä. Koulutason kato on täten satunnaista. Pieniä eroja on havaittavissa, kun verrataan otoksen koulujen tunnuslukuja lopulliseen aineiston vastaajien tunnuslukuihin. Kaupunkimaiset kunnat ja Etelä-Suomen AVI-alue ovat yliedustettuina. Vastaavasti Itä-Suomen- ja Lapin AVI-alueet ovat heikommin edustettuina. (Liitetaulukko 1.)

Vastauksista poistettiin ennen varsinaisia analyysijä selkeät pilailuvastaukset. Pilailuvastauksiksi luokiteltiin esimerkiksi sellaiset vastaukset, jotka eivät voineet pitää paikkaansa (kuten jokin ruumiinosa varastettu), ja jotka eivät vastanneet kysymykseen (esimerkiksi kiro sanat). Muutama kokonainen vastaaja poistettiin sillä perusteella, että heillä suurin osa vastauksista oli pilailuvastauksia eikä kyselyä oltu selkeästi tehty loppuun saakka. Aineistoa muokattiin myös niin, että esimerkiksi vastaukset vaihtoehtoihin ”muu” käytiin läpi, ja siirrettiin valmiiksi annettuun vastausvaihtoehtoon, mikäli se oli mahdollista. Aineiston muokkauksessa pyrittiin välttämään tulkintaa, sillä kyselytutkimuksessa tarkoitus on kunnioittaa vastaajien vastauksia ja analysoida ilmiötä niin kuin he itse ovat siitä raportoineet.

Systemaattista katoa arvioitiin vertaamalla joitakin aineiston tunnuslukuja muihin samaan ikäluokkaan kohdistuviin kyselyihin kuten kouluterveyskyselyyn (KTK) ja nuorisoriikollisuus- ja kiusauskyselyyn (NRK). Liitetaulukosta 2 voidaan todeta, että tunnusluvut eri taustamuuttujien välillä ovat melko samanlaisia kaikissa kolmessa kyselyssä. Käsillä olevassa aineistossa on hieman tavallista vähemmän korkeasti koulutettujen vanhempien lapsia.

Otannasta johtuvaa satunnaisvaihtelua arvioidaan luottamusvälin avulla. Tunnuslukuja ei esitetä erikseen jokaisessa taulukossa, vaan taulukkoon 1 on laskettu luottamusvälit suhteessa ryhmän kokoon. Kun yhdeksäsluokkalaisista 12 prosenttia ilmoittaa joutuneensa henkisesti väkivaltaisen kiusaamisen kohteeksi ikätoverien taholta viimeisten 12 kuukauden aikana ja kysymykseen vastanneita on 2 753, oikea arvo luetaan taulukosta 1 riviltä ”10 tai 90” ja sarakkeesta 2 000. Luottamusvälin puolikas on tällöin 95 prosentin todennäköisyydellä 1,3 yksikköä. Tuloksen alarajan saamiseksi tämä luku vähennetään tuloksesta 12 ja ylärajan saamiseksi lisätään siihen. Ikätoverien taholta henkisesti väkivaltaista kiusaamista kokeneita on tällöin 95 prosentin todennäköisyydellä 10,7–13,3 prosenttia.

Taulukko 1. Luottamusvälilaskelma prosenttiosuuksille (95 %:n todennäköisyys).

Tulos %	Otoksen tai ryhmän suuruus					
	100	200	500	1 000	2 000	5 000
10 tai 90	5,9	4,2	2,6	1,9	1,3	0,8
20 tai 80	7,8	5,5	3,5	2,5	1,8	1,1
30 tai 70	9,0	6,4	4,0	2,8	2,0	1,3
40 tai 60	9,6	6,8	4,3	3,0	2,1	1,4
50	9,8	6,9	4,4	3,1	2,2	1,4

Lähde: Piispa ym. 2006, 153

Koulutiedon perusteella Tilastokeskus laski aineistoon katoa korjaavat painokertoimet. Tulosten erot painotetussa ja koko aineistossa olivat 0–0,8 prosenttiyksikön välillä, kun laskettiin esiintyvyyys kyselylomakkeen alussa olleille väkivaltaa rikollisuutena tarkasteleville mittareille (taulukko 2). Painokertoimia käytetään tässä tutkimuksessa kadon korjaamiseksi.

Taulukko 2. Väkivaltaa rikollisuutena tarkastelevien mittarien arvoja painottamattomassa ja painotetussa aineistossa, väkivaltaa kokeneiden osuuksia, %.

	6. luokka		9. luokka	
	Painottamaton	Painotettu	Painottamaton	Painotettu
Ryöstö	2,7	2,8	1,6	1,8
Varkaus	8,3	8,4	6,8	7,4
Vahingonteko	7,7	7,4	7,5	4,6
Pahoinpitely	14,2	13,4	9,2	9,4
Pahoinpitelyn yritys	6,1	5,9	5,0	5,0
Uhkaaminen	10,3	10,4	9,5	9,3

Puuttuvat vastaukset lisääntyvät jonkin verran kyselylomakkeen loppua kohden, mikä viittaa siihen, että kyselylomake on voitu kokea liian pitkäksi. Puuttuvassa tiedossa on kuitenkin jonkin verran eroja kysymyspatteristojen välillä riippumatta siitä, missä kohdalla kyselylomaketta patteristo on. Perheväkivallan kokonaisuudessa on puuttuvaa tietoa enemmän kuin digimaailmassa koettua häirintää ja väkivaltaa mittaavissa kysymyksissä. Yksi selitys tähän voi olla se, että perheväkivallan kysymyspatteristo on laaja ja siksi raskeampi vastata. Toisaalta kyselytutkimuksissa moni, jolla ei ole kokemuksia kysytystä väkivaltamuodosta, jättää vastaamatta kysymykseen, vaikka vastausvaihtoehtona olisi ei-kokemuksia. Myös aiheen arkaluontoisuus on voinut vaikuttaa vastaamishalukkuuteen, sillä myös seksuaaliväkivaltaa kartoittavassa osuudessa on jonkin verran puuttuvaa tietoa. Puuttuvaa tietoa on analysoitu muutamien keskeisten aihekokonaisuuksien osalta esittämällä puuttuva tieto eräiden taustamuuttujien mukaan (kts. liitetaulukot 3 ja 4).

Yksi luotettavuuteen vaikuttava tekijä on myös tulosten vertailtavuus aiempien vuosien aineistoihin. Koska aiemmat lapsiuhritutkimukset on suoritettu eri organisaatioissa, niistä ei ole jäljellä muuta arkistoitua materiaalia, kuin julkaistut raportit. Esimerkiksi perheväkivallan ja seksuaaliväkivallan kokonaisuudessa on jouduttu tekemään lukuisia erilaisia muuttujamuunnoksia, eikä niitä pystytty luotettavasti vertamaan aiempien aineistojen muuttujiin. Vertailtavuuden parantamiseksi kaikki analyysit on tehty vastaavina myös vuosien 1988, 2008 ja 2013 aineistoihin, joten raportissa esitetyt luvut voivat poiketa aiempien lapsiuhritutkimusten raporttien luvuista.

Tulosten luotettavuuteen vaikuttavat myös tutkimustilanteen ja tutkimusmenettelyjen yhdenmukaisuus. Yhteysopettajia pyrittiin nimeämään jokaisesta koulusta aina yksi, jotta sama henkilö valvoisi kaikkien eri luokkien kyselyt. Ajankäytön takia tämä ei aina kouluissa ollut mahdollista ja yhteysopettajia oli vaihdellen yksi tai kolme. Vaikka yhteysopettajille oli laadittu tarkka ohje kyselyn järjestämiseksi, tutkimustilanne ja tutkimusmenettelyt ovat voineet vaihdella eivätkä tutkijat voi olla varmoja, ovatko yhteysopettajat lukeneet ohjeita tai toimineet niiden mukaisesti. Muutamassa koulussa esimerkiksi tiedotettiin huoltajia etukäteen, joten on mahdollista, että näissä kouluissa sellaiset oppilaat, joilla on väkivalta-kokemuksia, eivät ole voineet vastata kyselyyn.

2.5 Pohjoismaiset uhritutkimukset

Suomen lisäksi myös muissa Pohjoismaissa on tehty vastaavanlaisia lapsiuhritutkimuksia. Tuorein, metodologialtaan samanlainen tutkimus on tehty Norjassa vuonna 2019 ja siihen vastasi 9 240 iältään 12–16-vuotiasta oppilasta. Tutkimuksen mukaan viisi prosenttia oppilaista oli kokenut fyysistä väkivaltaa, kuten nyrkillä lyömistä ja 20 prosenttia oppilaista oli kokenut lievempää fyysistä väkivaltaa. Oppilaista 20 prosenttia oli kokenut vanhempien taholta henkistä väkivaltaa. 18 prosenttia oli nähnyt äitiin kohdistuvaa ja 17 prosenttia

isään kohdistuvaa fyysistä tai henkistä lähisuhdeväkivaltaa. Kuusi prosenttia oli kokenut aikuisen taholta seksuaaliväkivaltaa ja tekijä oli yleisimmin joku kodin ulkopuolelta. Ikätoverien taholta seksuaaliväkivaltaa oli kokenut 20 prosenttia oppilaista. (Kofoed 2020.)

Ruotsissa vastaava tutkimus on toteutettu vuonna 2016. Paperiseen kyselylomakkeeseen vastasi oppitunnin aikana yhteensä 4 741 oppilasta peruskoulun 9. luokalta ja lukion 2. luokalta. 22 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista oli kokenut ainakin jotakin fyysistä väkivaltaa ja 14 prosenttia jotakin henkistä väkivaltaa vanhempiensa tai jonkun muun aikuisen taholta ainakin kerran elämässään. 12 prosenttia oli todistanut jompaankumpaan vanhempaan kohdistunutta lähisuhdeväkivaltaa. Seitsemän prosenttia yhdeksäsluokkalaisista oli kokenut seksuaaliväkivaltaa aikuisen taholta ja yhdeksässä prosentissa tapauksista tekijä oli tuntematon aikuinen. (Jernbro & Janson 2017.)

Tanskassa on tehty vuonna 2016 uhritutkimus, jossa tutkittiin perheessä tapahtuvaa väkivaltaa yhdistelemällä kysely- ja rekisteritutkimusta. Kyselytutkimukseen osallistui 1927 kahdeksännen luokan oppilasta ja rekistereistä tutkittiin n. 950 000 vuonna 1980–1988 syntynyttä henkilöä, joita seurattiin 24-vuotiaaksi asti. Rekisteritutkimuksessa kartoitettiin rekisteriin päätyneitä (tuomittuja) väkivaltarikoksia ja seksuaaliväkivaltaa. Kyselytutkimuksen mukaan 17 prosenttia oli kokenut jonkinlaista fyysistä perheväkivaltaa ja kahdeksan prosenttia oli kokenut jonkinlaista henkistä perheväkivaltaa viimeisen vuoden aikana. Rekisteriaineiston perusteella viisi prosenttia 7–18-vuotiaista nuorista oli kokenut vakavaa väkivaltaa ja yksi prosentti vakavaa seksuaaliväkivaltaa. (Oldrup ym. 2016)

3 Väkivalta rikoksena

Raportin ensimmäisessä osiossa väkivaltaa katsotaan rikollisuutena ja myös tutkimuksen kyselylomake aloittaa väkivaltakokemusten kartoittamisen tästä näkökulmasta. Kyselylomake johdattaa vastaajat teemaan seuraavalla saatteella:

”Seuraavat kysymykset käsittelevät rikoksia ja väkivaltaisia tekoja, joiden kohteeksi nuoret voivat joskus joutua. Vastaa kysymyksiin valitsemalla sopivin vaihtoehto tai kirjoita vastauksesi sille merkitylle viivalle.”

Kysymyksissä kartoitetaan ovatko vastaajat joutuneet ryöstön, varkauden, vahingonteon, pahoinpitelyn, pahoinpitelyn yrityksen tai laittoman uhkauksen uhriksi. Rikosnimikkeet ja niitä vastaavat kysymykset on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Väkivalta rikoksena: rikosnimikkeet ja niitä vastaavat kysymykset.

Rikosnimike	Kysymys
Ryöstö	Onko sinulta kukaan varastanut jotain viimeisten 12 kuukauden aikana käyttäen väkivaltaa?
Varkaus	Onko sinulta kukaan varastanut jotain viimeisten 12 kuukauden aikana ilman väkivaltaa?
Vahingonteko	Onko kukaan rikkonut tai pilannut tavaroitasi tahallaan viimeisten 12 kuukauden aikana?
Pahoinpitely	Onko kukaan lyönyt sinua tai käynyt kimppuusi viimeisten 12 kuukauden aikana?
Pahoinpitelyn yritys	Onko kukaan viimeisten 12 kuukauden aikana aikonut tai alkanut hyökätä sinua kohden mutta jostain syystä ei kuitenkaan tehnyt sitä? Esimerkiksi joku auttoi sinua tai pääsit karkuun.
Laiton uhkaus	Edellä mahdollisesti mainitsemiesi tekojen lisäksi, onko kukaan pelkästään uhannut lyövänsä sinua tai käyvänsä kimppuusi viimeisten 12 kuukauden aikana?

Taulukossa 3 esitetyt kysymykset on kysytty myös siten, että muisteluvali kattaa vastaajan aiemmat elämänvaiheet, jolloin kysymykset olivat muotoa ”Onko sinulta kukaan tätä aiemmin varastanut jotain?”.

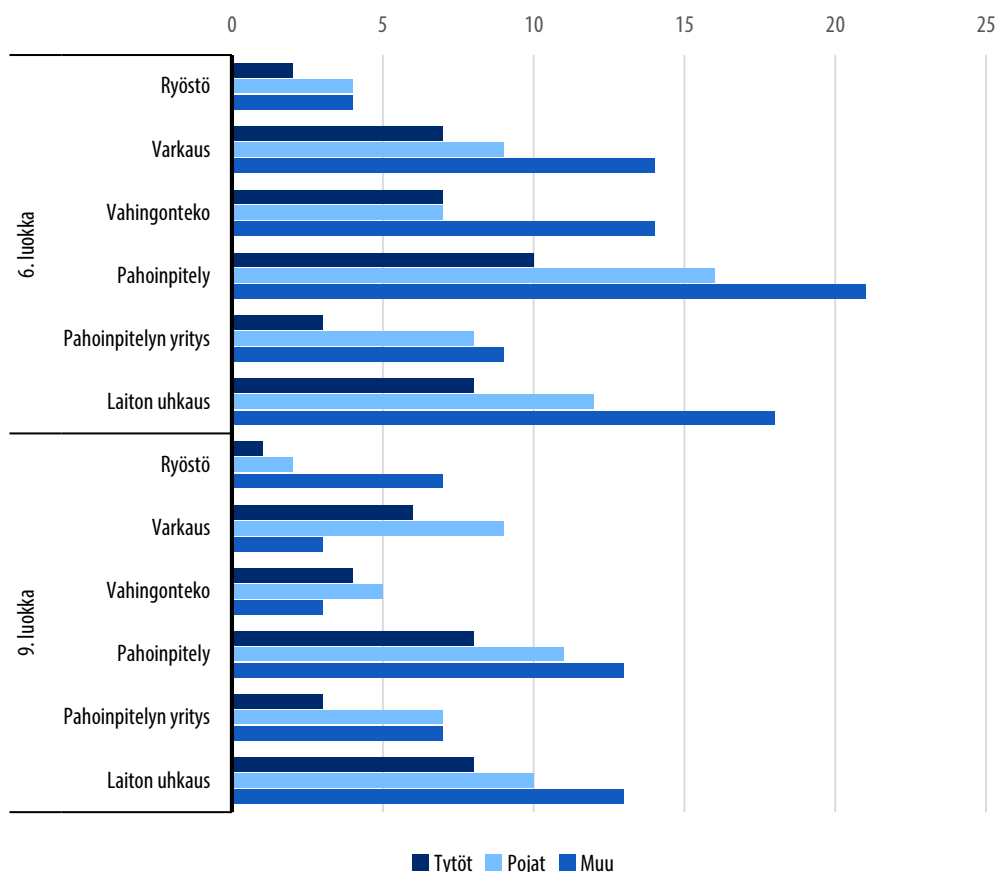
Edellä mainitut kysymykset on esitetty yleisessä väkivallan ja rikollisuuden kontekstissa, mutta osa vastaajista on saattanut jo tässä yhteydessä ilmoittaa esimerkiksi kiusaamisen yhteydessä tapahtuvan väkivallan. Raportin monet muutkin väkivaltamittarit, kuten seksuaalirikokset ja ruumiillinen kuritus kartoittavat väkivaltaa, joka on laissa määritelty rikokseksi, mutta niistä kysytään kyselylomakkeessa vasta myöhemmin ja kysymyksiin johdatellaan eri tavalla.

3.1 Väkivallan ja omaisuusrikosten yleisyys vastaajan luokka-asteen ja koetun sukupuolen mukaan

Väkivaltaisten ryöstöjen kohteeksi joutuminen on melko harvinaista ja vain kolme prosenttia kuudesluokkaisista ja kaksi prosenttia yhdeksäsluokkalaisista ilmoittaa joutuneensa sellaisen kohteeksi viimeisten 12 kuukauden aikana. Varkausrikokset ovat selkeästi yleisempiä ja molemmat vuosiluokat ovat kokeneet niitä suunnilleen saman verran (7–8 %). Kuudesluokkalaiset kokevat tilastollisesti merkitsevästi enemmän ryöstöjä (3 %), vahingontekoja (7 %) ja pahoinpitelyjä (13 %) kuin yhdeksäsluokkalaiset. Yhdeksäsluokkalaisilla vastaavat osuudet ovat kaksi, viisi ja yhdeksän prosenttia. (Kuvio 1, liitetaulukko 5.)

Kuudesluokkalaisilla on sukupuolen mukaan tarkasteltuna enemmän eroja väkivallassa ja omaisuusrikoksissa kuin yhdeksäsluokkalaisilla. Kuudesluokkalaisilla erot sukupuolten välillä ovat tilastollisesti merkitseviä kaikissa väkivaltamuodoissa ja omaisuusrikoksissa. Kuudesluokkalaiset muunsukupuoliset kokevat enemmän varkauksia (14 %), vahingontekoja (14 %) ja pahoinpitelyjä (21 %) sekä laittomia uhkauksia (18 %) kuin kuudesluokkalaiset pojat, joista varkauksia raportoi yhdeksän prosenttia, vahingontekoja seitsemän prosenttia, pahoinpitelyjä 16 prosenttia ja laittomia uhkauksia 12 prosenttia. Ylemmällä vuosiluokalla erot sukupuolen mukaan hieman tasoittuvat, mutta ovat edelleen tilastollisesti merkitseviä kaikissa muissa paitsi vahingonteoissa. Yhdeksännellä luokalla pojat ja muunsukupuoliset kokevat suunnilleen yhtä paljon pahoinpitelyjä, niiden yrityksiä ja laittomia uhkauksia. Yhdeksännen luokan tytöillä on vähiten kokemuksia lähes kaikista väkivaltamuodoista ja omaisuusrikoksista kummassakin ikäluokassa. Johtopäätöksiä tehtäessä on hyvä huomata, että muunsukupuolisia pahoinpitelyjä raportoineita on lähtökohtaisesti vähemmän kuin tyttöjä ja poikia. (Kuvio 1, liitetaulukko 5.)

Kuvio 1. Väkivallan ja omaisuusrikosten yleisyys vastaajan luokka-asteen ja koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022, %.

Varkaudet ja vahingonteot ovat vähentyneet edellisestä mittauskerrasta tilastollisesti merkitsevästi sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä ja pojilla. Yhdeksäsluokkalaisilla on lähtökohtaisesti enemmän kokemuksia ja heillä ne ovat myös vähentyneet merkittävämmiin. Esimerkiksi varkaudet ovat vähentyneet kuudesluokkalaisilla tytöillä kolme prosenttiyksikköä ja kuudesluokkalaisilla pojilla viisi prosenttiyksikköä, kun vastaavat osuudet yhdeksäsluokkalaisilla ovat 11 ja yhdeksän prosenttia. Ryöstöt ovat vähentyneet tilastollisesti merkitsevästi vain yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä ja pojilla, kuudesluokkalaisilla niiden määrät ovat samat kuin vuonna 2013. Pahoinpitelyt ovat vähentyneet tilastollisesti merkitsevästi kolme prosenttiyksikköä sekä yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä että pojilla, mutta lisääntyneet tilastollisesti merkitsevästi kuudesluokkalaisilla tytöillä kolme prosenttiyksikköä ja pojilla kaksi prosenttiyksikköä. Pahoinpitelyn yritykset ovat yleistyneet kuudesluokkalaisilla, mutta ainoastaan pojilla tilastollisesti merkitsevästi. Yhdeksäsluokkalaisilla niiden määrät ovat pysyneet samana edelliseen mittauskertaan verrattuna. Laittomat uhkaukset

ovat vähentyneet tilastollisesti merkitsevästi vain yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä. (Liitetaulukko 6.) Tämän tutkimuksen tulokset ovat väkivallan ja omaisuusrikoksien osalta samansuuntaisia vuoden 2016 nuorisoriikollisuuskyselyn tulosten kanssa.

3.2 Uhrikokemusten toistuvuus

Rikosuhritutkimuksissa kysytään yleensä uhriksi joutumisen kertoja niiltä, jotka ylipääntään ilmoittavat joutuneensa rikoksen uhriksi. Tässä tutkimuksessa uhrikokemusten toistuvuus ilmoitetaan keskiarvoina väkivallan ja omaisuusrikoksien osalta. Kaikki yli 20 tapausta ilmoittaneet koodattiin arvoksi 20, sillä keskiarvo on herkkä huomattavan poikkeaville arvoille. Lisäksi kaikki selvästi ylisuuret havainnot on poistettu kokonaan.

Sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla suurin tapahtumatiheys on ryöstöissä, ja molemmat vuosiluokat raportoivat joutuneensa ryöstön kohteeksi neljä kertaa viimeisten 12 kuukauden aikana. Ikäluokkien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero ainoastaan pahoinpitelyn yritysten tapahtumatiheydessä. Kuudesluokkalaiset raportoivat joutuneensa pahoinpitelyn yrityksen kohteeksi kaksi kertaa ja yhdeksäsluokkalaiset kolme kertaa viimeisten 12 kuukauden aikana. Sukupuoli on kuudesluokkalaisilla tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vain pahoinpitelyjen tapahtumatiheyteen. Tytöt ja pojat raportoivat joutuneensa pahoinpitelyn kohteeksi kolme kertaa, muunsukupuoliset neljä kertaa. Yhdeksäsluokkalaisilla sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin muihin paitsi pahoinpitelyjen ja laittomien uhkausten tapahtumatiheyteen. Yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä suurin tapahtumatiheys on pahoinpitelyn yrityksissä (ka 2,5) ja pojilla sekä muunsukupuolisilla ryöstöissä. Pojat ovat joutuneet ryöstön kohteeksi kolme kertaa ja muunsukupuoliset peräti 12 kertaa. Johtopäätöksiä on tehtävä varoen, sillä muunsukupuolisten osuus on melko pieni. (Liitetaulukko 7.)

Ajallisesti insidenssiluvuissa on tapahtunut mielenkiintoisia muutoksia. Esimerkiksi yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä ryöstöjen tapahtumatiheys on kasvanut, joskaan ei tilastollisesti merkitsevästi. Samalla voidaan kuitenkin havaita, että yhdeksäsluokkalaiset tytöt raportoivat kokeneensa vuonna 2022 vähemmän ryöstöjä kuin vuonna 2013. Tulokset antavat viitteitä siitä, että samalla kun ryöstöjen prevalenssiluvut ovat yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen kohdalla laskeneet ja kuudesluokkalaisten tyttöjen kohdalla pysyneet samana, tapahtumatiheys on molemmilla korkeampi. Entistä harvempi tyttö joutuu ryöstön uhriksi, mutta niillä, jotka uhriksi joutuvat, on entistä enemmän väkivaltakokemuksia. Poikien kohdalla on havaittavissa samanlainen kehitys vahingontekojen kohdalla. Kuudesluokkalaisilla pojilla ryöstöjen, pahoinpitelyjen ja niiden yritysten tapahtumatiheys on laskenut tilastollisesti merkitsevästi, yhdeksäsluokkalaisilla pojilla ainoastaan ryöstöjen.

Yhdeksäsluokkalaisilla pojilla ainoastaan vahingontekojen tapahtumatiheys on kasvanut, mutta ei sekään tilastollisesti merkitsevästi. Yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä vahingontekojen tiheys sen sijaan on laskenut tilastollisesti merkitsevästi. (Liitetaulukko 8.)

3.3 Teon vakavuus, vammat ja muita teon piirteitä pahoinpitelytapauksissa

Mikäli vastaaja oli joutunut viimeisten 12 kuukauden aikana pahoinpitelyn uhriksi, häneltä kysyttiin, millaista väkivaltaa häneen kohdistui viimeisimmässä pahoinpitelytilanteessa. Liitetaulukossa 9 on esitetty kysymysten valmiit vastausvaihtoehdot, joista vastaaja pystyi valitsemaan yhden tai useamman. Yleisin väkivaltamuoto pahoinpitelyn yhteydessä on työntäminen, ravistelu tai avokämmenellä lyöminen ja sitä raportoi 51 prosenttia niistä kuudesluokkalaisista ja 58 prosenttia niistä yhdeksäsluokkalaisista, jotka olivat joutuneet pahoinpitelyn uhriksi. Toiseksi yleisin väkivallan muoto on potkiminen tai nyrkillä tai esineellä hakkaaminen ja sitä raportoi lähes sama osuus pahoinpitelyjä kokeneista kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista (42–43 %). Lisäksi kuudesluokkalaisista lähes neljännes ja yhdeksäsluokkalaisista kolmannes on kokenut viimeisimmän pahoinpitelyn yhteydessä väkivallalla uhkailua. Yhdeksäsluokkalaiset ovat kokeneet tilastollisesti merkitsevästi enemmän väkivallalla uhkailua sekä vakavaa väkivaltaa kuten huonekaluja päin heittämistä tai kuristamista pahoinpitelyjen yhteydessä kuin kuudesluokkalaiset. (Liitetaulukko 9.)

Kuudesluokkalaisilla sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vain pahoinpitelyihin liittyvään työntämiseen, ravisteluun tai avokämmenellä lyömiseen. Kuudesluokkalaisista pojista sitä raportoi 46 prosenttia, tytöistä 57 prosenttia ja muunsukupuolisista 64 prosenttia. Yhdeksäsluokkalaisilla pahoinpitelyjä kokeneilla sukupuoli on edellä mainitun väkivaltamuodon lisäksi tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä väkivallalla uhkailuun ja huonekaluja tai seinää päin heittämiseen. Muunsukupuoliset raportoivat enemmän lähes kaikkia pahoinpitelyihin liittyviä väkivallanmuotoja kummallakin vuosiluokalla. (Liitetaulukko 9.)

Kuudesluokkalaisten osalta työntäminen, ravistelu tai avokämmenellä lyöminen pahoinpitelyjen yhteydessä näyttää yleistyneen edelliseen mittauskertaan nähden, mutta muutos on tilastollisesti merkitsevä vain tyttöjen kohdalla. Hienoista kasvua nähdään myös muissa väkivallan muodoissa molemmilla vuosiluokilla, mutta muutokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. (Liitetaulukko 10.)

Vajaa viidennes niistä kuudennen luokan oppilaista, jotka ovat joutuneet pahoinpitelyn uhriksi, ilmoittaa saaneensa ruumiillisia vammoja. Yhdeksäsluokkalisilla vastaava osuus on reilu neljännes vastaajista. Vammoja saaneista valtaosa on saanut pienen mustelman,

naarmun tai haavan, kuudesluokkalaisista niitä raportoi 68 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 66 prosenttia. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten välillä ei ole tilastollisesti merkitsevä eroa pahoinpitelyihin liittyvien vammojen laadussa. (Liitetaulukko 11.) Sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vain pieniin mustelmiin, joten sen osalta tuloksia ei esitetä tässä erikseen.

Vammojen laadussa on ajallisesti tapahtunut pieniä muutoksia, mutta ne eivät ole kuudesluokkalaisten poikien saamia sisäisiä vammoja lukuun ottamatta tilastollisesti merkitseviä. Pahoinpitelyn seurauksena ruumiillisia vammoja saaneita on aineistossa lähtökohtaisesti vähän, ja siksi ajallisiin muutoksiin on suhtauduttava varauksella. (Liitetaulukko 11.)

3.4 Tekijän ja uhrin suhde pahoinpitelytapauksissa

Sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaiset raportoivat yleisimmin pahoinpitelyn tekijän sukupuoleksi miehen tai pojan (50 %) eikä vuosiluokkien välillä ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Sukupuolten välillä on kuitenkin havaittavissa jonkin verran eroja ja vastaajan sukupuolen yhteys pahoinpitelyn tekijän sukupuoleen on tilastollisesti merkitsevä sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla. Kuudesluokkalaisista pojista 94 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista pojista 88 prosenttia raportoi tekijän sukupuoleksi miehen tai pojan. Tytöillä molemmissa ikäluokissa tekijän sukupuoli on vain hieman suuremmissa osassa tapauksia ollut mies tai poika (52–54 %) kuin nainen tai tyttö (44–46 %). Muunsukupuolisilla ikäluokkien välillä on jonkin verran eroja. Kuudesluokkalaisista muunsukupuolisista 58 prosenttia ilmoitti tekijän sukupuoleksi naisen tai tytön, kun yhdeksäsluokkalaisilla muunsukupuolisilla tekijä on yhtä usein ollut mies tai poika (47 %) kuin nainen tai tyttö (47 %). (Liitetaulukko 12.)

Pahoinpitelyn tekijän sukupuolen ja vastaajan sukupuolen välisessä yhteydessä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuosien 2013 ja 2022 välillä. Ainoa tilastollisesti merkitsevä muutos on tapahtunut yhdeksäsluokkalaisilla pojilla, ja heillä miespuolisten tekijöiden osuus on yleistynyt kolmella prosenttiyksiköllä. (Liitetaulukko 13.)

Valtaosassa pahoinpitelytapauksista tekijä on ollut uhrin kanssa saman ikäinen tai muutamana vuoden vanhempi. Kuudesluokkalaisista 59 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 58 prosenttia raportoi tekijän olleen saman ikäinen. Kuudesluokkalaisilla tekijä on ollut 27 prosentissa tapauksista nuorempi. Yhdeksäsluokkalaisilla vastaava osuus on 12 prosenttia. Yhdeksäsluokkalaisilla (18 %) tekijä on yleisemmin ollut yli 25-vuotias kuin kuudesluokkalaisilla (5 %). Tekijän ikä on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vastaajan sukupuoleen sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla. Yhdeksäsluokkalaiset tytöt (26 %)

sekä muunsukupuoliset (39 %) raportoivat enemmän aikuisten tekemää väkivaltaa kuin yhdeksäsluokkalaiset pojat (10 %). Tyttöillä on eniten hajontaa iän mukaan molemmilla vuosiluokilla. (Liitetaulukko 14.)

Sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla on nyt enemmän samanikäisten taholta koettuja pahoinpitelykokemuksia kuin edellisellä mittauskerralla ja muutokset ovat yhdeksäsluokkalaisia tyttöjä lukuun ottamatta tilastollisesti merkitseviä. Vuonna 2013 kuudesluokkalaisista tytöistä 29 prosenttia ja pojista 44 prosenttia ilmoitti tekijäksi samanikäisen nuoren, kun vastaavat osuudet ovat tällä mittauskerralla 44 ja 69 prosenttia. Yhdeksäsluokkalaisilla pojilla samanikäisten tekijöiden osuus on lisääntynyt 16 prosenttiyksikköä. Tilastollisia merkitsevyyksiä ei tarkasteltu erikseen muissa tekijän ikäryhmissä vuosien 2013 ja 2022 välillä. (Liitetaulukko 15.)

Vastaajilta kysyttiin lisäksi tarkennusta tekijästä viimeisten 12 kuukauden aikana tapahtuneissa pahoinpitelytapauksissa. Yleisimmin pahoinpitelyn tekijänä on joku tuttu kaveri sekä kuudes- (60 %) että yhdeksäsluokkalaisilla (52 %). Vuosiluokkien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero, mutta tässä ei tarkasteltu erikseen minkä tekijän kohdalla vuosiluokkien välinen ero on. Tuntemattomien osuus on suurempi yhdeksäsluokkalaisilla (13 %) kuin kuudesluokkalaisilla (3 %), kun taas kuudesluokkalaiset (29 %) raportoivat enemmän veljen tai velipuolen tai siskon tai siskopuolen taholta koettua pahoinpitelyä kuin yhdeksäsluokkalaiset (12 %). (Liitetaulukko 16.)

Koska niin pieni osa vastaajista raportoi pahoinpitelyjä, tieto tekijästä voidaan raportoida koetun sukupuolen mukaan ainoastaan koko aineistossa, ei vuosiluokittain. Lisäksi pahoinpitelyjen tekijät on luokiteltu uudelleen raportoinnin mahdollistamiseksi. Tekijän ja vastaajan sukupuolen välillä on tilastollisesti merkitsevä yhteys sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla. Poikiin kohdistuu pahoinpitelyjä yleisimmin kavereiden (73 %) taholta. Tytöt ja muunsukupuoliset kokevat selkeästi eniten pahoinpitelyjä perheen taholta, sillä sekä tytöistä että muunsukupuolisista puolet raportoi tekijäksi perheenjäsenen. (Liitetaulukko 17.)

Vuosien 2013 ja 2022 välillä on tapahtunut joitakin muutoksia pahoinpitelyn tekijöiden mukaan. Vaikka tilastollisia merkitsevyyksiä ei tarkasteltu tekijöittäin, aiempina vuosina vähentynyt tuttujen kaverien osuus väkivallan tekijöistä näyttää jälleen yleistyneen. Kuudesluokkalaisilla pojilla tuttujen kaverien osuus on kasvanut 26 prosenttiyksikköä ja yhdeksäsluokkalaisilla pojilla 22 prosenttiyksikköä. Tuttujen kaverien osuus on lisääntynyt myös kuudesluokkalaisilla tytöillä 18 prosenttiyksikköä. Yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä tuttujen kaverien osuus on kasvanut viisi prosenttiyksikköä ja lähes saman verran on kasvanut myös nykyisten tai entisten seurustelukumppanien osuus osuus (6 prosenttiyksikköä). (Liitetaulukko 16.)

3.5 Väkivalta ja sosiaaliset taustatekijät

Perhemuoto on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä pahoinpitelyihin, niiden yrityksiin ja niillä uhkailuun sekä kuudes, että yhdeksäsluokkalaisilla ja sekä tytöillä että pojilla. Sekä kuudes- (20 %) että yhdeksäsluokkalaisilla (15 %) ydinperheissä asuvat raportoivat vähiten pahoinpitelyjä, niiden yrityksiä tai niillä uhkailuja. Eniten kokemuksia on uusioperheissä asuvilla sekä kuudes- (33 %) että yhdeksäsluokkalaisilla (27 %). (Liitetaulukot 18 ja 19.)

Vanhempien koulutustausta on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä pahoinpitelyihin ja niiden yrityksiin vain kuudesluokkalaisilla ja erot ovat heilläkin melko pieniä. Työttömyyden yhteys pahoinpitelyihin ja niiden yrityksiin ei ole selkeä. Yhteys on tilastollisesti merkitsevä kuudesluokkalaisilla ja kuudesluokkalaisilla tytöillä, mutta yhdeksäsluokkalaisilla vain poikien osalta. Kuudesluokkalaisilla niissä perheissä, joissa toinen tai molemmat vanhemmat ovat työttömänä, on 14 prosenttiyksikköä enemmän väkivaltakokemuksia kuin niissä kuudesluokkalaisten perheissä, joissa ei ole työttömyyttä. Lisäksi kuudesluokkalaisten työttömien perheissä raportoitiin nyt 15 prosenttiyksikköä enemmän pahoinpitelyjä, niiden yrityksiä tai niillä uhkaamista kuin vuonna 2013 ja muutos on tilastollisesti merkitsevä. Yhdeksäsluokkalaisilla ajallinen muutos ei ole tilastollisesti merkitsevä. Työttömien ryhmä on pieni molemmissa ikäluokissa, minkä vuoksi johtopäätöksissä on oltava varovainen. (Liitetaulukot 18 ja 19.)

Sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa asuminen on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä pahoinpitelyihin, niiden yrityksiin ja niillä uhkailuun, yhdeksäsluokkalaisilla ja erikseen sekä yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä että pojilla. Sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksissa asuvista yhdeksäsluokkalaisista 41 prosenttia raportoi kokeneensa pahoinpitelyjä, niiden yrityksiä tai niillä uhkailua, kun kotona asuvista niitä raportoi 17 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Kuudesluokkalaisilla yhteys on tilastollisesti merkitsevä vain tytöillä ja heillä vastaavat osuudet ovat 33 prosenttia ja 18 prosenttia. Yhdeksäsluokkalaisilla sijoitetuilla väkivaltakokemukset ovat pysyneet samalla tasolla kuin edellisellä mittauskerralla. Kuudesluokkalaisilla sijoitetuilla kokemukset ovat hieman vähentyneet vuodesta 2013. (Liitetaulukot 18 ja 19.) Tuloksia tulkittaessa on tärkeää huomata, että pahoinpitelykokemuksia on kysytty yleisellä tasolla, eikä kyseessä ole nimenomaan sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa koettu väkivalta, vaikka vastaaja on voinut niistäkin tässä raportoida.

4 Väkivalta ikätoverien välillä

Ikätovereiden välinen väkivalta ei usein tule esiin kysyttäessä väkivallan teoista yleisellä tasolla, sillä ikätoverien taholta koettu väkivalta koetaan normaalimmaksi tai hyväksyttävämmäksi, ja se arvioidaan herkästi vähemmän vakavaksi. Vuoden 2022 tutkimusta varten kyselylomaketta uudistettiin niin, että ikätoverit ja sisarukset erotettiin omiksi ryhmikseen, kun ne aikaisemmillä mittauskerroilla oli yhdistetty samaan kysymykseen. Ikätoverien välistä väkivaltaa mittaavat kysymykset on esitetty taulukossa 4. Kyselylomakkeen uudistamisesta johtuen tulokset eivät ole verrattavissa vuosien 2008 ja 2013 tuloksiin, joten ne raportoidaan vain vuoden 2022 osalta.

Ikätoverien taholta koettuun väkivaltaan johdateltiin näin:

”Edellä on kysytty yleisesti väkivallanteoista. Seuraavaksi kysymme erityisesti ikätovereiden välillä tapahtuneista väkivallanteoista. Näillä tapauksilla emme kuitenkaan tarkoita tilanteita, joissa kaverukset nujakoivat leikillään toistensa kanssa. Jos vastasit jo aiempiin väkivaltakysymyksiin kertoen ikätovereiden välisestä väkivallasta, vastaa silti myös seuraaviin kysymyksiin.”

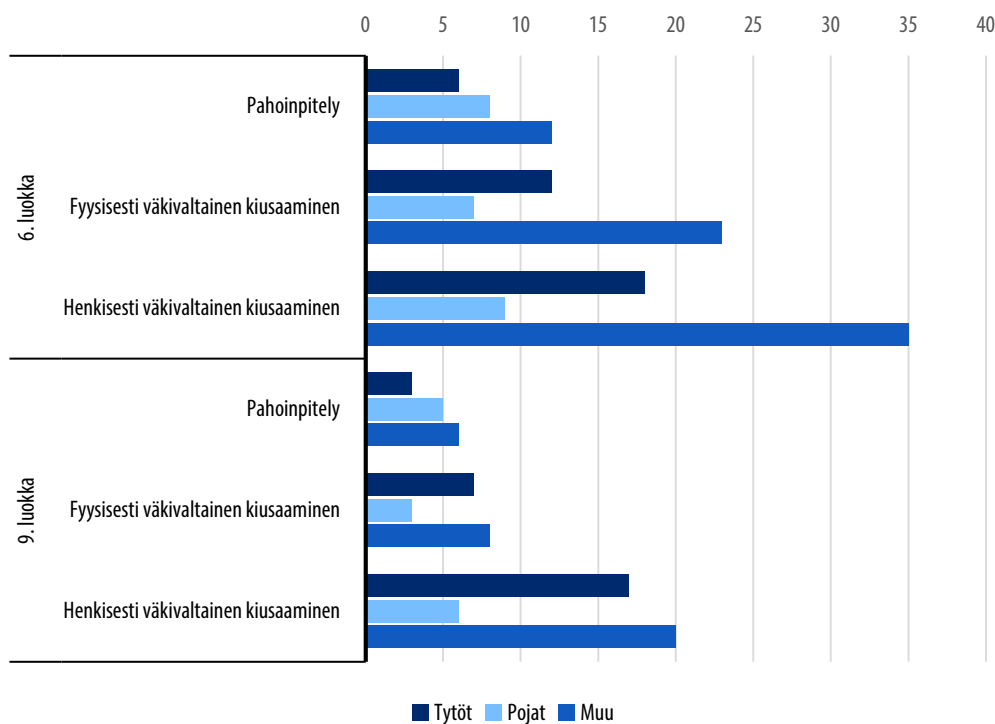
Taulukko 4. Ikätoverien välisen väkivallan ulottuvuudet ja niitä vastaavat kysymykset.

Väkivallan ulottuvuus	Kysymys
Ikätovereiden välinen pahoinpitely	Onko joku ikätoverisi lyönyt sinua tai käynyt sinun kimppuusi viimeisten 12 kuukauden aikana?
Ikätovereiden taholta koettu fyysisesti väkivaltainen kiusaaminen	Edellä mainittujen tekojen lisäksi onko joku ikätoverisi kiusannut sinua viimeisten 12 kuukauden aikana ajamalla sinua takaa, tarttumalla sinun hiuksiisi tai vaatteisiisi tai pakottamalla sinut tekemään jotain, mitä et haluaisi tehdä?
Ikätovereiden taholta koettu henkisesti väkivaltainen kiusaaminen	Edellä mainitun kiusaamisen lisäksi, onko joku ikätoverisi haukkunut sinua, sanonut sinulle ilkeyksiä tai sanonut, ettei halua olla kanssasi viimeisten 12 kuukauden aikana niin, että sinulle tuli todella paha mieli tai pelkäsit?

Yleisin ikätoverien välisen väkivallan muoto on henkisesti väkivaltainen kiusaaminen ja sitä raportoi 14 prosenttia kuudesluokkalaisista ja 12 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Pahoinpitelyä ikätoverin taholta raportoi seitsemän prosenttia kuudesluokkalaisista ja neljä prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Fyysisesti väkivaltaisen kiusaamisen kohdalla vastaavat osuudet olivat kymmenen ja viisi prosenttia. Kuudesluokkalaiset kokevat tilastollisesti merkitsevästi enemmän kaikkia ikätoverien välisiä väkivallan muotoja kuin yhdeksäsluokkalaiset. (Kuvio 2, liitetaulukko 20.)

Sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä ikätoverien taholta koettuun väkivaltaan sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla. Suurimmat erot sukupuolittain ovat fyysisesti ja henkisesti väkivaltaisessa kiusaamisessa. Ikätoverien välistä väkivaltaa raportoivat selkeästi enemmän muunsukupuoliset ja esimerkiksi kuudesluokkalaisista muunsukupuolisista 35 prosenttia raportoi kokeneensa ikätoverien taholta henkisesti väkivaltaista kiusaamista, kun tytöistä sitä raportoi 18 prosenttia ja pojista yhdeksän prosenttia. (Kuvio 2, liitetaulukko 20.)

Kuvio 2. Viimeisten 12 kuukauden aikana ikätoverien tekemää väkivaltaa ja kiusaamista kokeneiden prosenttiosuudet luokka-asteen ja koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022.

Vaikka ajallinen vertailu ei ole mahdollista, voidaan tuloksista tehdä joitakin huomioita. Vuonna 2013 yleisin ikätoverien (sekä sisarusten) välisen väkivallan muoto oli pahoinpitely ja sitä raportoi 17 prosenttia vastaajista. Vuonna 2022, kun ikätoverit ja sisarukset on erotettu omiksi ryhmikseen, ikätoverien taholta pahoinpitelyä on kokenut kuusi prosenttia vastaajista. Yleisin väkivallan muoto ikätoverien välillä vuonna 2022 on henkisesti väkivaltainen kiusaaminen. Sen sijaan sisarusten välistä fyysistä väkivaltaa raportoi 16 prosenttia vastaajista. On mahdollista, että aiempinakin mittauskertoina fyysisen väkivallan tekijänä on ollut useammin sisarus kuin ikätoveri ja ikätoverit ovat olleet useammin tekijöinä henkisesti väkivaltaisessa kiusaamisessa.

Tuloksia ikätoverien välisestä kiusaamisesta ja väkivallasta voidaan verrata vuoden 2021 kouluterveyskyselyyn ja vuoden 2016 nuorisoriikollisuuskyselyyn. Kun tässä tutkimuksessa henkistä tai fyysistä kiusaamista raportoi kokeneensa 19 prosenttia kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista, olivat vastaavat osuudet kouluterveyskyselyssä kuusi prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista ja nuorisoriikollisuuskyselyssä yhdeksän prosenttia 15–16-vuotiaista. Eroa voi selittää kuudesluokkalaisten osuus vastaajista, sillä nuoremmat lapset kokevat usein yleisemmin kiusaamista ikätovereiden taholta (tässä tutkimuksessa kuudesluokkalaiset 22 % ja yhdeksäsluokkalaiset 16 %).

5 Perheessä koettu väkivalta

Perheväkivalta on lähisuhdeväkivaltaa, joka kohdistuu saman perheen jäseneen. Tässä luvussa tarkastelemme perheväkivaltaa, jota lapset ja nuoret kokevat vanhempien sekä sisarusten tai sisaruspuolten taholta. Vanhempien tekemästä perheväkivallasta on kuudesluokkalaisten kohdalla saatavilla vertailutietoa kolmelta mittauskerralta (Ellonen ym. 2008 & Fagerlund ym. 2014). Yhdeksäsluokkalaisten kohdalla vertailutietoa saadaan myös vuoden 1988 koululaiskyselystä (Sariola 1990). Perheväkivaltakokemuksista on kysytty koko edeltäneen elämän ajalta eli kuudesluokkalaisten kohdalla 11. ikävuoteen asti ja yhdeksäsluokkalaisten kohdalla 13. ikävuoteen asti. Lisäksi molemmilta ikäluokilta kysyttiin kokemuksia viimeisten 12 kuukauden ajalta.

5.1 Mittari

Biologisten vanhempien lapsiinsa kohdistamaa perheväkivaltaa kysyttiin 14 -kohtaisella kysymyspatteristolla, joka etenee ei-fyysisistä aggression ilmauksista lieviin ja sitten vakaviin fyysisiin väkivallan tekoihin (taulukko 5). Mittari on toistettu samassa muodossa kaikissa lapsiuhrituskimuksissa, tiedostaen, että se ei tavoita sitä lasten kokemaa väkivaltaa, joka on muiden huoltajien kuin biologisten vanhempien tekemää. Muiden kuin biologisten vanhempien tekemästä väkivallasta on kysytty yleisten väkivaltakokemusten kokonaisuudessa.

Kysymyksiä edelsi saate: "Vanhemmilla ja lapsilla on monia erilaisia tapoja yrittää ratkaista välillään olevia erimielisyyksiä. Arvioi seuraavilla sivuilla olevilla luetteloilla kuinka usein vanhempasi ovat käyttäneet mainittuja keinoja, kun sinulla ja vanhemmillasi on ollut riitoja."

Taulukko 5. Kotona biologisten vanhempien taholta koettua väkivaltaa mittaavat kysymykset.

Onko äitisi/isäsi riidellessänne...

- Murjottanut tai kieltäytynyt puhumasta asiasta
- Haukkunut, nälvinyt, kiroillut tai loukannut muuten, ei kuitenkaan koskenut fyysisesti
- Heittänyt, lyönyt tai potkaissut suutuksissaan jotakin esinettä (esim. paiskonut ovia)
- Uhannut väkivallalla
- Tyrkännyt, töninyt tai ravistellut sinua vihaisesti
- Tukistanut sinua
- Läimäyttänyt sinua
- Lyönyt sinua nyrkillä
- Lyönyt sinua jollakin esineellä
- Potkaissut tai potkinut sinua
- Antanut sinulle piiskaa
- Uhannut veitsellä tai ampuma-aseella
- Käyttänyt veistä tai ampuma-asetta
- Tehnyt jotain muuta väkivaltaista

Vastausvaihtoehdot kuudesluokkalaisilla ennen 12 vuoden ikää ja yhdeksäsluokkalaisilla ennen 14 vuoden ikää olivat "Ei", "Joskus" ja "Usein". Vastausvaihtoehdot viimeisen 12 kuukauden ajalta olivat molemmille ikäluokille "Ei" ja "Kyllä". Myönteinen vastaus johti jatkokysymykseen "Jos 12 viime kuukauden aikana kyllä, kuinka monta kertaa?" Isän tekojen osalta esitettiin samat kysymykset.

Perheväkivaltakokemukset on jaettu kolmeen ryhmään: henkinen perheväkivalta, lievä perheväkivalta ja vakava perheväkivalta. Henkiseen perheväkivaltaan on luokiteltu murjottaminen tai puhumasta kieltäytyminen, haukkuminen, nälviminen ja kiroilu, esineiden heittäminen, niiden lyöminen tai niiden potkiminen ja väkivallalla uhkaaminen. Lievä perheväkivalta kattaa tyrkkimisen, tönimisen ja ravistelun, tukistamisen, läimäyttämisen ja piiskaamisen. Vakavaksi perheväkivallaksi on luokiteltu nyrkillä lyöminen, esineellä lyöminen, potkiminen, veitsellä tai ampuma-aseella uhkaaminen ja veitsen tai ampuma-aseen käyttäminen.

5.2 Yhdeksäsluokkalaisten väkivaltakokemukset perheessään

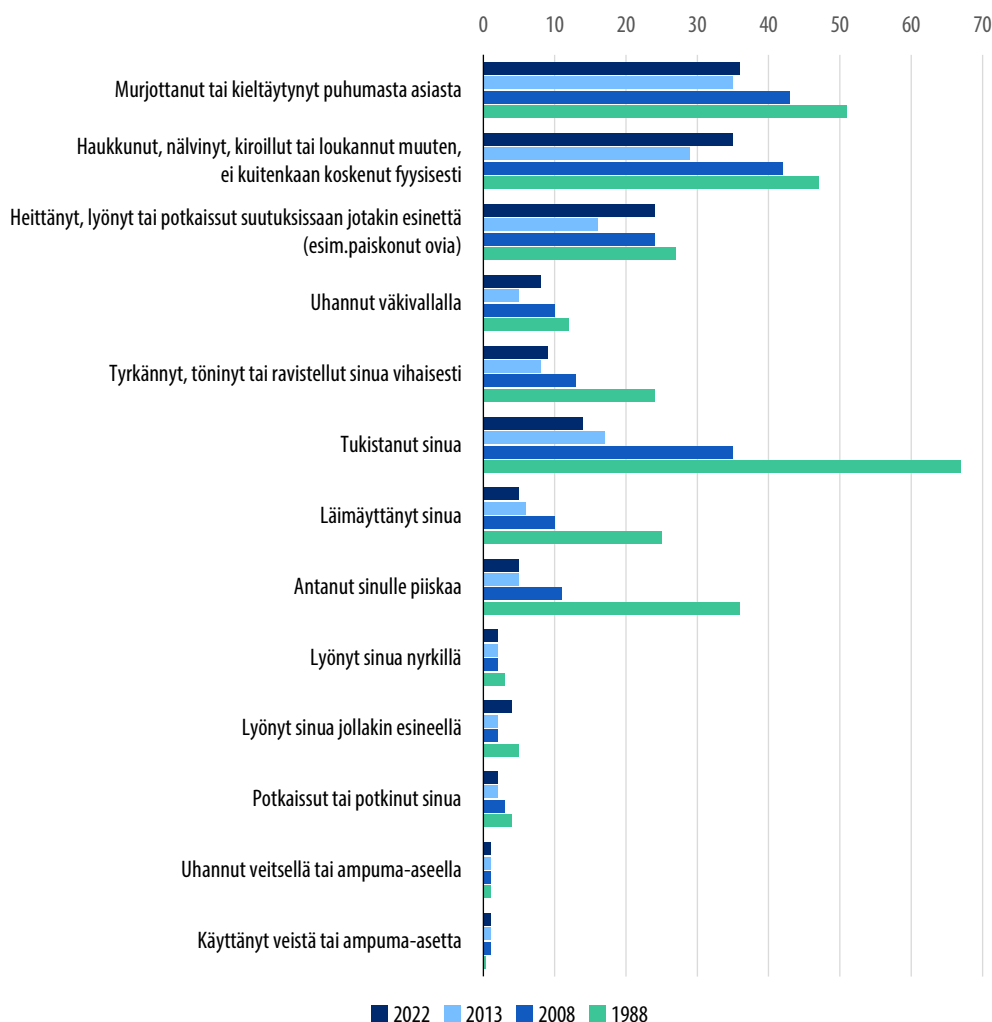
Tulosten mukaan yhdeksäsluokkalaiset kokevat vanhempiansa taholta yleisimmin henkistä perheväkivaltaa. Murjotusta tai puhumasta kieltäytymistä on ennen 14 ikävuotta kokenut 36 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista ja haukkumista 35 prosenttia. Esineiden lyömistä tai niiden potkaisemista on ennen 14 ikävuotta kokenut 24 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Uhkaamisen kokeminen on huomattavasti harvinaisempaa (8 %). (Kuvio 3, liitetaulukko 21.)

Lievästä perheväkivallasta on yleisimmin koettu tukistamista (14 %) sekä tyrkkimistä, tönimistä tai ravistelua (9 %). Vakavan väkivallan muodoista yleisimmin on koettu esineellä lyömistä, ja siitä raportoi neljä prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Kaksi prosenttia yhdeksäsluokkalaisista on kokenut vanhempien taholta potkimista ja saman verran nyrkillä lyömistä. Veitsellä tai aseella uhkaamista ja veitsen tai ampuma-aseen käyttämistä raportoi molempia yksi prosentti yhdeksäsluokkalaisista. (Kuvio 3, liitetaulukko 21.)

Vanhempien taholta koettu perheväkivalta on vähentynyt jokaisen aiemman mittauskeran välillä vuoteen 2013 asti, mutta vuonna 2022 perheväkivaltakokemuksia on koettu joko saman verran tai selkeästi enemmän. Henkisen perheväkivallan muodoista tilastollisesti merkitsevästi edelliseen mittauskertaan verrattuna ovat yleistyneet vanhempien taholta koettu haukkuminen kuudella prosenttiyksiköllä, esineiden heittäminen kahdeksalla prosenttiyksiköllä ja väkivallalla uhkaaminen kolmella prosenttiyksiköllä. Lievä perheväkivalta on pysynyt suurimmaksi osaksi samalla tasolla, joskin yksittäisenä muotona vanhempien taholta koettu tyrkkääminen, töniminen tai ravistelu on lisääntynyt tilastollisesti merkitsevästi yhdellä prosenttiyksiköllä. Tukistaminen puolestaan on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi kolmella prosenttiyksiköllä. (Kuvio 3, liitetaulukko 21.)

Koska vakava perheväkivalta on jo lähtötasoltaan harvinaista, myös muutokset mittauskertojen välillä ovat pieniä. On kuitenkin huomionarvoista, että kun aiempien mittauskertojen perusteella trendit ovat olleet selkeästi laskevia, nyt yksittäiset vakavan perheväkivallan muodot ovat pysyneet pääosin samana. Yksittäisenä tekona esineellä lyöminen on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi kahdella prosenttiyksiköllä vuodesta 2013. (Kuvio 3, liitetaulukko 21.)

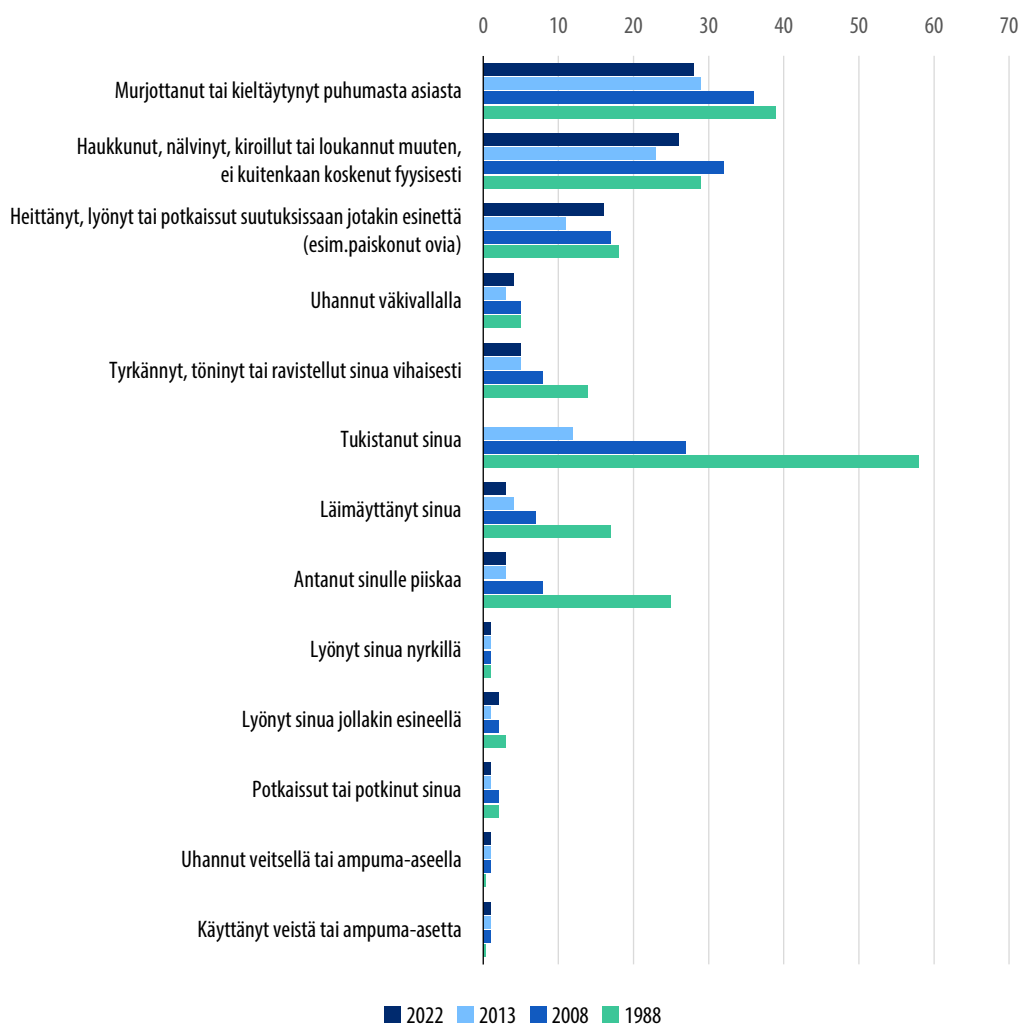
Kuvio 3. Yhdeksäsluokkalaisten kokemukset äidin ja/tai isän käyttämästä perheväkivallasta ennen 14 vuoden ikää vuosina 1988, 2008, 2013 ja 2022, %.

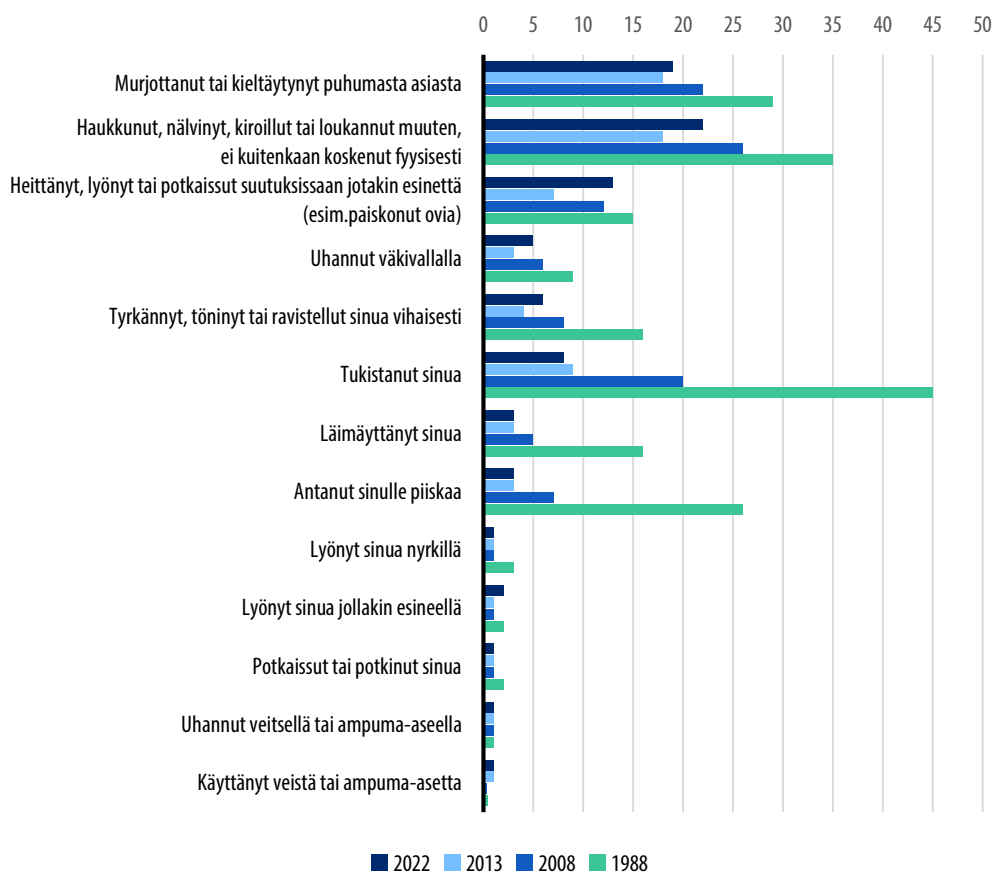
Pelkästään äitien tai pelkästään isien tekemästä perheväkivallasta yleisimpiä ovat murjotus tai puhumasta kieltäytyminen (äidit 28 %, isät 19 %), haukkuminen, nälviminen tai kiroilu (äidit 26 %, isät 22 %) sekä esineiden heittäminen, niiden lyöminen tai niiden potkiminen (äidit 16 %, isät 13 %). Äitien tekemää perheväkivaltaa raportoidaan edelleen yleisemmin kuin isien, vaikka isien taholta koettu perheväkivalta on yleistynyt prosentuaalisesti enemmän. Vanhempien lapsiinsa kohdistaman henkisen perheväkivallan yleistyminen näkyy sekä äitien että isien kohdalla. Äitien taholta haukkuminen, nälviminen ja kiroilu on yleistynyt kolme prosenttiyksikköä, esineiden heittäminen, niiden lyöminen tai potkiminen kolme prosenttiyksikköä ja väkivallalla uhkailu yhden prosenttiyksikön vuodesta 2013. Kaikki muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä. Äitien taholta koettu lievä perheväkivalta on vähentynyt edelleen, mutta tilastollisesti merkitsevästi vain

tukistamisen kohdalla. Vakavan perheväkivallan osalta muutokset ovat jälleen pieniä ja äitienkin kohdalla määrät ovat pysyneet samalla tasolla esineellä lyömistä lukuun ottamatta, joka on yleistynyt yhdellä prosenttiyksiköllä. Isien kohdalla haukkuminen, nälviminen ja kiroilu ovat yleistyneet tilastollisesti merkitsevästi neljä prosenttiyksikköä, esineiden heittäminen, niiden lyöminen tai niiden potkiminen kuusi prosenttiyksikköä ja väkivallalla uhkailu kaksi prosenttiyksikköä vuoden 2013 mittauskerrasta. Vakavan perheväkivallan muodoista esineellä lyöminen on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi yhdellä prosenttiyksiköllä. (Kuviot 4 ja 5, liitetaulukot 22 ja 23.)

Kuvio 4. Yhdeksäsluokkalaisten kokemukset äidin käyttämästä perheväkivallasta ennen 14 vuoden ikää vuosina 1988, 2008, 2013 ja 2022, %.

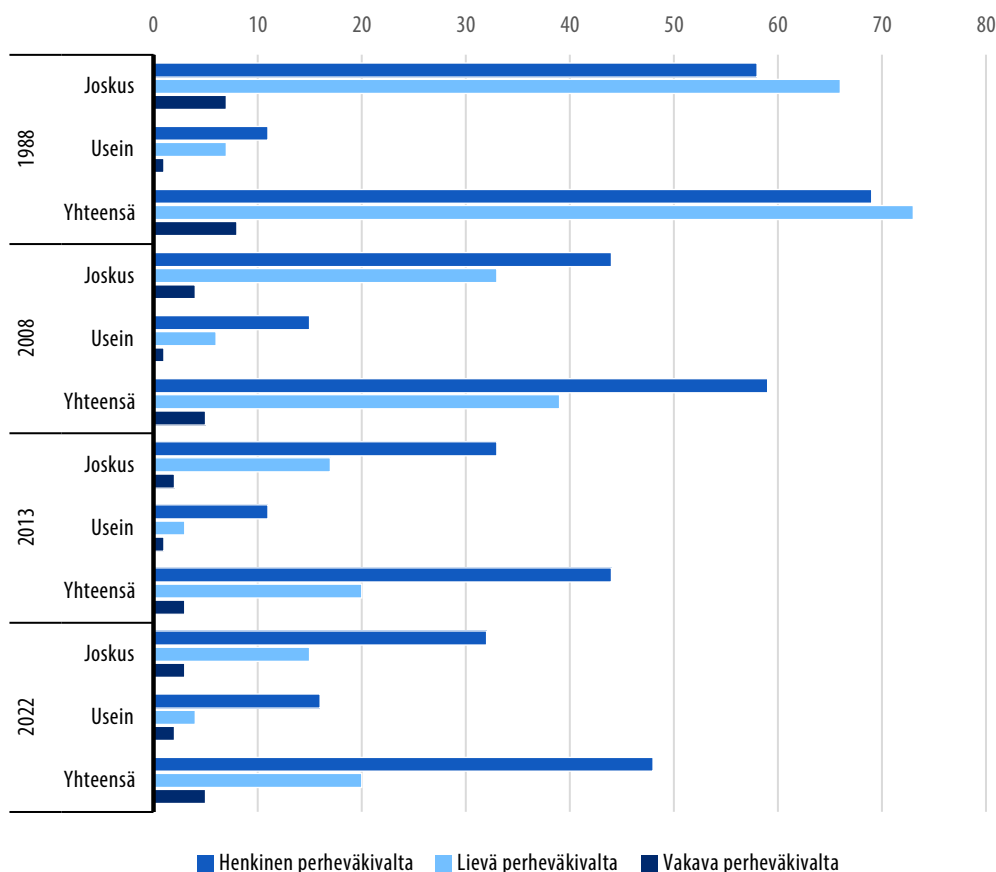

Kuvio 5. Yhdeksäsluokkalaisten kokemukset isän käyttämästä perheväkivallasta ennen 14 vuoden ikää vuosina 1988, 2008, 2013 ja 2022, %.

Vastaajat arvioivat myös ennen 14 vuoden ikää koetun perheväkivallan toistuvuutta. Perheväkivaltaa koetaan kaikissa muodoissa edelleen pääasiassa vain joskus. Edelliseen mitauskertaan verrattuna henkistä, lievää ja vakavaa perheväkivaltaa usein kokeneiden määrät ovat kuitenkin kasvaneet. Kun vuonna 2013 henkistä perheväkivaltaa oli usein kokenut 10 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista, on vastaava osuus nyt 16 prosenttia. Lievää ja vakavaa perheväkivaltaa usein kokeneiden osuudet ovat molemmat kasvaneet vain prosenttiyksikön verran, mutta muutokset ovat henkisen perheväkivallan tavoin tilastollisesti merkitseviä. (Kuvio 6, liitetaulukko 24.)

Kuvio 6. Vanhempien yhdeksäsluokkalaisiin kohdistaman perheväkivallan toistuvuus ennen 14 vuoden ikää vuosina 1988, 2008, 2013 ja 2022, %.

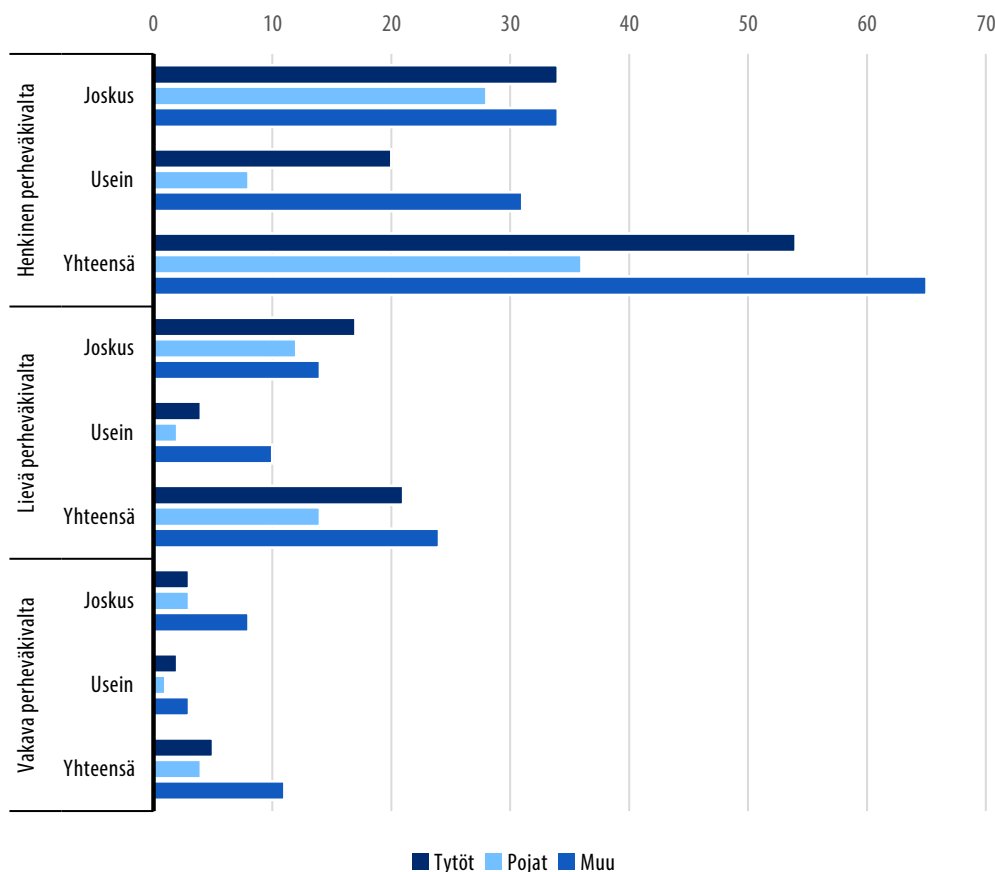

Murjotus ja puhumasta kieltäytyminen (28 %), haukkumien, nälviminen ja kiroilu (30 %) sekä esineiden heittäminen, lyöminen ja potkiminen (15 %) ovat yleisimpiä perheväkivaltamuotoja, kun tarkastellaan vanhempien taholta koettuja väkivaltakokemuksia viimeisten 12 kuukauden ajalta. Perheväkivalta ei ole lisääntynyt viimeisten 12 kuukauden aikana yhtä suoraviivaisesti kuin koko elämän aikana koetun perheväkivallan kohdalla, mutta myös tällä aikavälillä haukkuminen, nälviminen ja kiroilu, esineiden heittäminen, niiden lyöminen tai potkiminen ja esineellä lyöminen ovat lisääntyneet tilastollisesti merkitsevästi vuoteen 2013 verrattuna. Lievä perheväkivalta on suurimmaksi osaksi ennallaan, joskin tukistaminen on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi. (Liitetaulukko 25, kts. myös liitetaulukot 26 ja 27.)

5.2.1 Perheessä koettu väkivalta taustamuuttujittain

Vanhempien tekemän perheväkivallan yleisyydessä on selkeitä eroja sukupuolen mukaan tarkasteltuna siten, että tytöt raportoivat kaikkia perheväkivallan muotoja poikia enemmän ja muunsukupuoliset enemmän kuin tytöt ja pojat. Pojat raportoivat kaikkia perheväkivallan muotoja vähiten. Sukupuolten väliset erot ovat kaikkein suurimmat henkisessä perheväkivallassa ja kapeimmat lievässä perheväkivallassa. Sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä joskus ja usein koettuun henkiseen ja lievään perheväkivaltaan sekä joskus koettuun vakavaan väkivaltaan. (Kuvio 7, liitetaulukko 28.)

Kuvio 7. Elämänsä aikana henkistä, lievää tai vakavaa perheväkivaltaa kokeneiden yhdeksäsluokkalaisten prosenttiosuudet koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022.

Tytöillä henkistä perheväkivaltaa usein kokeneiden määrä on kasvanut tilastollisesti merkitsevästi 14 prosentista 21 prosenttiin ja vakavaa perheväkivaltaa usein kokeneiden määrä yhdestä prosentista kahteen prosenttiin. Joskus vanhempien taholta henkistä tai lievää perheväkivaltaa kokeneiden määrä on laskenut sekä tytöillä että pojilla, mutta muutos on tilastollisesti merkitsevä vain tytöillä. Poikien osalta tilastollisesti merkitsevästi

edellisestä mittauskerrasta on muuttunut ainoastaan vakavaa perheväkivaltaa joskus kokeneiden osuus ja se on kasvanut yhdestä kahteen prosenttiin. Muita perheväkivallan kokemuksia pojat ilmoittavat suunnilleen saman verran kuin vuonna 2013. Tytöillä perheväkivallan kokemukset ovat yleistyneet enemmän kuin pojilla ja yhä suurempi osa tytöistä kokee usein väkivaltaa perheessä. (Liitetaulukko 29.)

Äidinkielen mukaiseen tarkasteluun vuoden 2022 osalta on käytetty kotikieli muuttujaa, joka on muodostettu vastaajien omien vastausten perusteella. Vastausvaihtoehtoina ovat olleet suomi, ruotsi ja kotikieli, joka ei ole suomi tai ruotsi. Kotikieli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä usein koettuun lievään perheväkivaltaan sekä usein että joskus koettuun vakavaan perheväkivaltaan. Muuta kotikieltä kotonaan puhuvista 12 prosenttia raportoi kokeneensa lievää perheväkivaltaa usein, kun suomea ja ruotsia puhuvilla osuudet ovat molemmilla kolme prosenttia. Muuta kotikieltä puhuvat (15 %) kokevat selkeästi eniten vakavaa perheväkivaltaa ja ruotsia puhuvat vähiten (2 %). (Liitetaulukko 30.)

Trenditiedon osalta äidinkielen mukaiseen tarkasteluun käytettiin tietoa koulun opetuskielystä, jotta säilytettiin vertailtavuus vuosien 1988, 2008 ja 2013 aineistoihin. Sekä suomen- että ruotsinkielisillä henkistä perheväkivaltaa usein kokeneiden osuus on kasvanut tilastollisesti merkitsevästi edellisestä mittauskerrasta. Lievässä perheväkivallassa ei ole kummallakaan tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia. Erot suomen- ja ruotsinkielisten välillä ovat kaventuneet vuodesta 2013 ja vuonna 2022 sekä suomen- että ruotsinkieliset raportoivat kokeneensa saman verran henkistä väkivaltaa perheessään. Sen sijaan lievässä perheväkivallassa erot ovat hieman kasvaneet, sillä suomenkielisistä sama osuus kuin vuonna 2013 ilmoittaa kokeneensa lievää perheväkivaltaa, kun taas ruotsinkielisillä lievää perheväkivaltaa kokeneiden osuus on vähentynyt kaksi prosenttiyksikköä. (Liitetaulukko 31.)

Perhemuoto on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä usein koettuun henkiseen perheväkivaltaan ja joskus koettuun lievään perheväkivaltaan. Vähiten henkistä (44 %) ja lievää (16 %) perheväkivaltaa kokevat ydinperheissä asuvat yhdeksäsluokkalaiset. Eniten henkistä (58 %) ja lievää (28 %) perheväkivaltaa koetaan yksinhuoltajaperheissä. Lievää perheväkivaltaa usein kokeneiden osuus on kasvanut tilastollisesti merkitsevästi vain yksinhuoltajaperheissä, mutta sen sijaan lievää perheväkivaltaa joskus kokeneiden osuus on kasvanut tilastollisesti merkitsevästi sekä ydin- että uusioperheissä. Ajallinen vertailu osoittaa, että sekä henkinen ja lievä perheväkivalta ovat siirtyneet uusioperheistä enemmän yksinhuoltajaperheisiin. (Liitetaulukot 32 ja 33.)

Isän koulutausta on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä usein koettuun henkiseen perheväkivaltaan ja äidin koulutausta joskus koettuun lievään perheväkivaltaan. Eniten henkistä perheväkivaltaa ilmoittivat peruskoulutuksen saaneiden äitien ja isien lapset, mutta ryhmät ovat melko pieniä, joten johtopäätöksiä tulee tehdä varauksella. Lievää

perheväkivaltaa raportoivat eniten korkeakoulutettujen äitien ja ammatillisen koulutuksen saaneiden isien lapset. Erot koulutaustan mukaan kummassakin perheväkivaltaamuodossa ovat kuitenkin pieniä ja ne ovat pysyneet suunnilleen samanlaisina edellisestä mittauskerasta. (Liitetaulukot 32 ja 33.)

Työttömyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä perheessä usein koettuun henkiseen väkivaltaan ja joskus koettuun lievään väkivaltaan. Niiden perheiden lapsista, joissa vähintään toinen vanhempi on työttömänä, 65 prosenttia raportoi kokeneensa henkistä perheväkivaltaa ja 36 prosenttia lievää perheväkivaltaa. Vastaavat osuudet työssäkäyvien perheessä ovat 47 ja 19 prosenttia. Erot työttömien ja työssäkäyvien perheiden välillä ovat kasvaneet edellisestä mittauskerrasta. (Liitetaulukot 32 ja 33.)

Vanhempien ulkomaalaistausta ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä perheessä koettuun henkiseen väkivaltaan. Sen sijaan ulkomaalaistaustaisten vanhempien lapsista 25 prosenttia raportoi kokeneensa lievää perheväkivaltaa, kun suomalaistaustaisten vanhempien lapsista vastaava osuus on 18 prosenttia. Ero on tilastollisesti merkitsevä. Erot koetussa perheväkivallassa suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten vanhempien lasten välillä ovat pysyneet suunnilleen samanlaisina edelliseen mittauskertaan verrattuna. (Liitetaulukot 32 ja 33.)

5.3 Kuudesluokkalaisten perheessä kokema väkivalta

Myös kuudesluokkalaisilta kysyttiin perheväkivaltakokemuksista sekä koko eliniän ajalta että viimeisen vuoden ajalta. Kuudesluokkalaisten perheväkivaltakokemukset ovat samansuuntaisia yhdeksäsluokkalaisten kokemusten kanssa. Esittelemme tässä ensin tulokset koko eliniän ajalta koetusta perheväkivallasta.

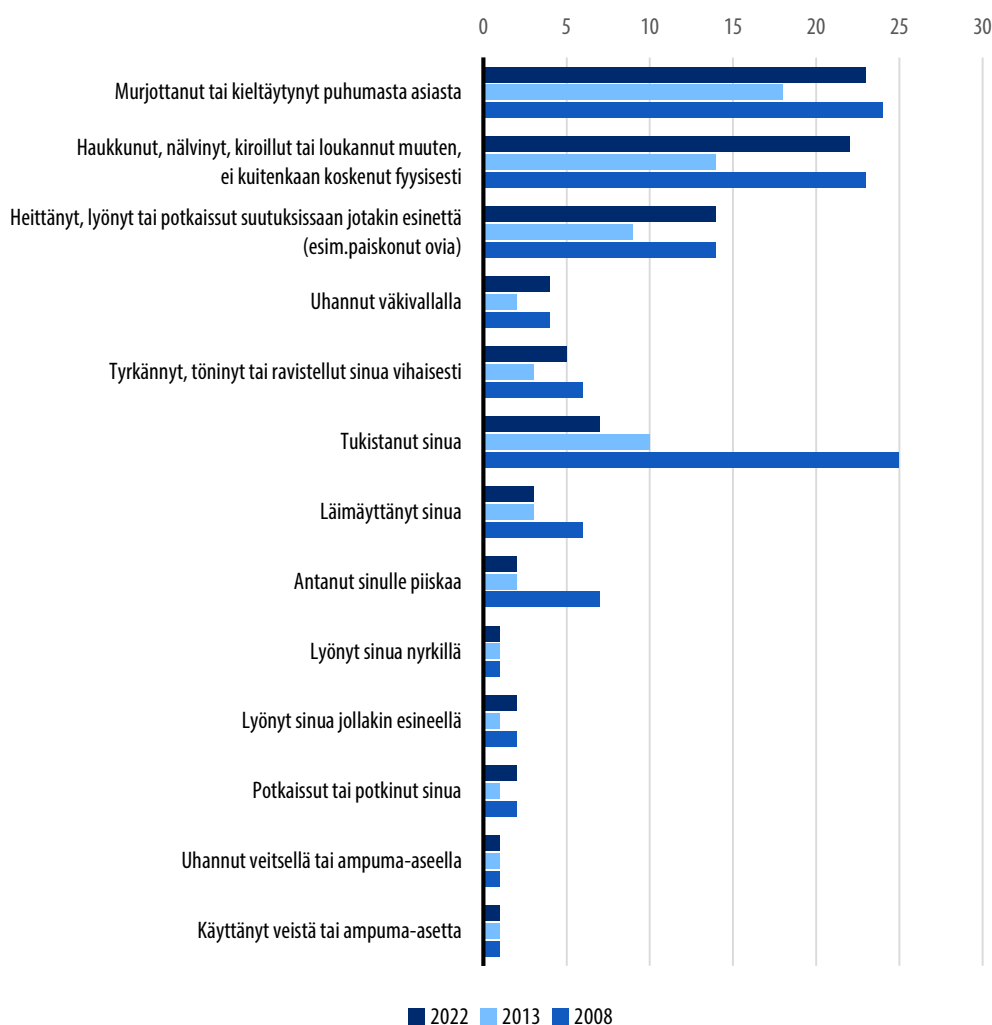
Myös kuudesluokkalaiset kokevat vanhempien taholta eniten murjotusta ja puhumasta kieltäytymistä (23 %), haukkumista, nälvimistä ja kiroilua (22 %) sekä esineiden heittämistä, niiden lyömistä tai niiden potkimista (14 %) (kuvio 8, liitetaulukko 34). Kokonaisuudessaan vanhempien taholta koettua perheväkivaltaa koko eliniän ajalta raportoi pienempi osuus kuin vanhemmasta ikäluokasta (vrt. kuvio 3, liitetaulukko 21).

Aikavertailussa eniten on yleistynyt haukkuminen, nälviminen ja kiroilu, jota raportoitiin kahdeksan prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2013. Murjotus ja puhumasta kieltäytyminen sekä esineiden heittäminen, niiden lyöminen ja niiden potkiminen ovat molemmat yleistyneet viisi prosenttiyksikköä ja väkivallalla uhkaaminen kaksi prosenttiyksikköä edellisestä mittauskerrasta. Kaikki muutokset henkisessä perheväkivallassa ovat tilastollisesti merkitseviä. (Kuvio 8, liitetaulukko 34.) Vaikka kuudesluokkalaiset raportoivat

vanhempien taholta koettua henkistä perheväkivaltaa vähemmän kuin yhdeksäsluokkalaisten, molemmilla ikäluokilla yksittäiset perheväkivaltakokemukset ovat yleistyneet suunnilleen saman verran edellisestä mittauskerrasta.

Kuudesluokkalaisten kohdalla erilaiset lievän perheväkivallan muodot ovat yhdeksäsluokkalaisten tavoin pysyneet samalla tasolla vuoteen 2013 verrattuna, mutta kuudesluokkalaisilla vanhempien taholta koettu tyrkkääminen, töniminen ja ravistelu on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi kahdella prosenttiyksiköllä, mikä on hieman enemmän kuin yhdeksäsluokkalaisilla. Vanhempien taholta koettu tukistaminen on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi kolmella prosenttiyksiköllä, mikä on saman verran kuin yhdeksäsluokkalaisilla. Vakavan perheväkivallan muodoista esineellä lyöminen ja potkiminen ovat molemmat yleistyneet kahdella prosenttiyksiköllä, ja muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä (Kuvio 8, liitetaulukko 34.)

Kuvio 8. Kuudesluokkalaisten kokemukset äidin ja/tai isän käyttämästä perheväkivallasta ennen 12 vuoden ikää vuosina 2008, 2013 ja 2022, %.

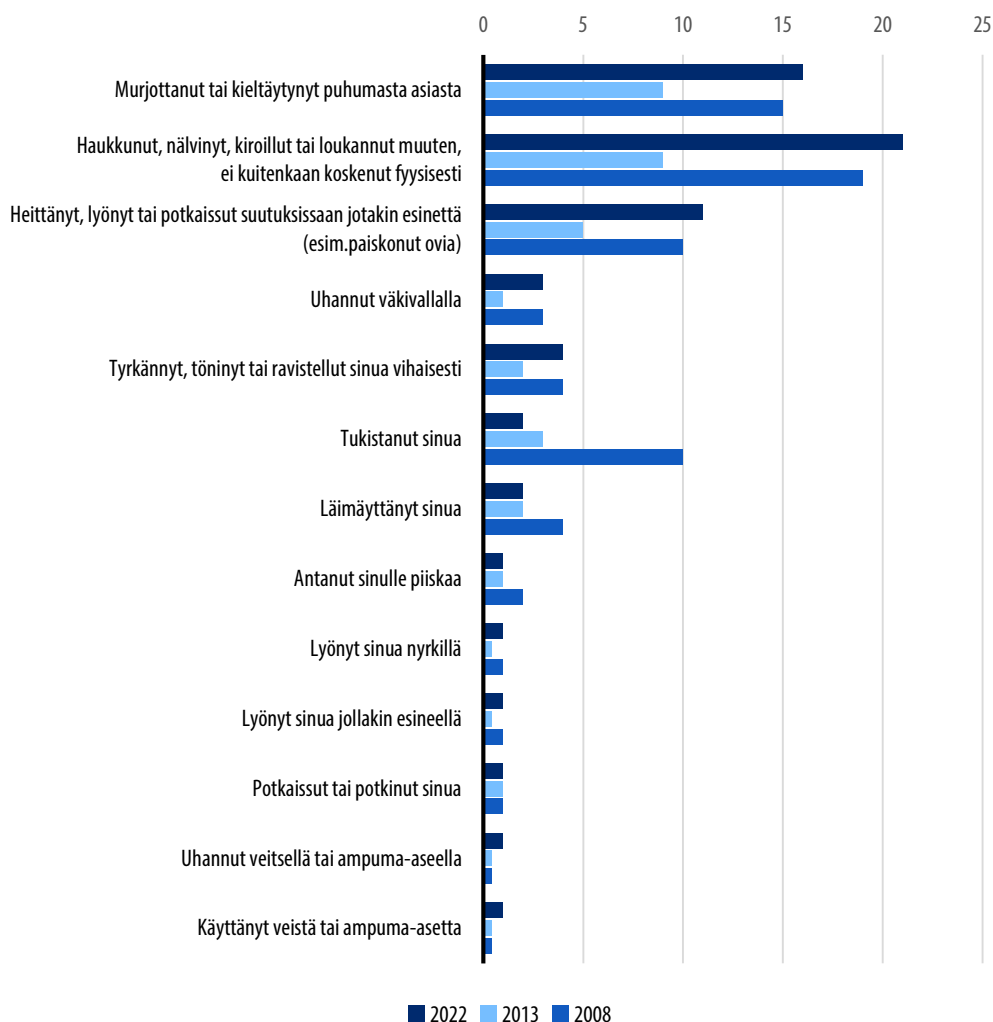
Samat henkisen perheväkivallan muodot ovat yleisimpiä, kun tarkastellaan erikseen äidin ja erikseen isän taholta koettua perheväkivaltaa koko eliniän ajalta. Myös kuudesluokkalaiset raportoivat hieman enemmän äitien kuin isien tekemää perheväkivaltaa. Ajalliset muutokset ovat hyvin samanlaisia kuin kuudesluokkalaisilla eikä niitä käydä tässä tarkemmin läpi, mutta tiedot löytyvät liitetaulukoista 35 ja 36.

Perheväkivallan yleistyminen näkyy sen toistuvuudessa samalla tavalla kuin yhdeksäsluokkalaisilla. Kuudesluokkalaiset kokevat kuitenkin tilastollisesti merkitsevästi vähemmän henkistä (32 %), lievää (10 %) ja vakavaa (3 %) perheväkivaltaa sekä joskus usein kuin yhdeksäsluokkalaiset. Kuudesluokkalaisetkin kokevat kaikkia perheväkivallan muotoja edelleen pääasiassa vain joskus. Henkistä perheväkivaltaa usein kokeneiden määrä on kaksinkertaistunut vuodesta 2013 ja sitä raportoi nyt kahdeksan prosenttia kuudesluokkalaisista. Lievää perheväkivaltaa usein kokeneiden määrä on myös kaksinkertaistunut, ja sitä raportoi kaksi prosenttia kuudesluokkalaisista. Henkistä ja vakavaa perheväkivaltaa joskus kokeneiden määrä on myös lisääntynyt edellisestä mittauskerrasta, mutta maltillisemmin kuin usein perheväkivaltaa kokeneiden määrä. Kaikki edellä mainitut muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä. (Liitetaulukko 37.)

Kuudesluokkalaiset ovat kokeneet viimeisten 12 kuukauden aikana yleisimmin samoja perheväkivallan muotoja kuin yhdeksäsluokkalaiset, mutta osuudet ovat hieman pienempiä. Vakavan perheväkivallan muotoja raportoi kaikkia yksi prosentti kuudesluokkalaisista. (Kuvio 9, liitetaulukko 38.) Kokonaisuudessaan vanhempien taholta viimeisten 12 kuukauden ajalta koettua perheväkivaltaa raportoi pienempi osuus kuin vanhemmasta ikäluokasta (vrt. liitetaulukko 25). Myös kuudesluokkalaiset kokevat hieman enemmän henkistä perheväkivaltaa äidin kuin isän taholta. Tuloksia ei esitetä tässä erikseen äidin ja isän kohdalla, sillä ne ovat hyvin samanlaisia kuin yhdeksäsluokkalaisilla.

Kuudesluokkalaisilla on kuitenkin tapahtunut selkeästi suurempia muutoksia viimeisten 12 kuukauden aikana koetussa perheväkivallassa kuin yhdeksäsluokkalaisilla. Kuudesluokkalaisilla kaikki vanhempien taholta koetut henkisen ja vakavan perheväkivallan muodot ovat yleistyneet tilastollisesti merkitsevästi vuodesta 2013. Haukkumista viimeisten 12 kuukauden aikana kokeneiden määrä kasvoi edellisestä mittauskerrasta 12 prosenttiyksikköä ja murjottamista kokeneiden määrä yhdeksän prosenttiyksikköä. Myös muissa henkisen perheväkivallan muodoissa määrät ovat kaksinkertaistuneet. Lievästä perheväkivallasta eniten on yleistynyt vanhempien taholta koettu tyrkkiminen, jota raportoitiin viimeisten 12 kuukauden ajalta nyt 2 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2013. Vakavassa perheväkivallassa muutokset ovat pieniä, mutta tilastollisesti merkitseviä. (Kuvio 9, liitetaulukko 38.)

Kuvio 9. Kuudesluokkalaisten kokemukset äidin ja/tai isän käyttämästä perheväkivallasta viimeisten 12 kuukauden aikana vuosina 2008, 2013 ja 2022, %.

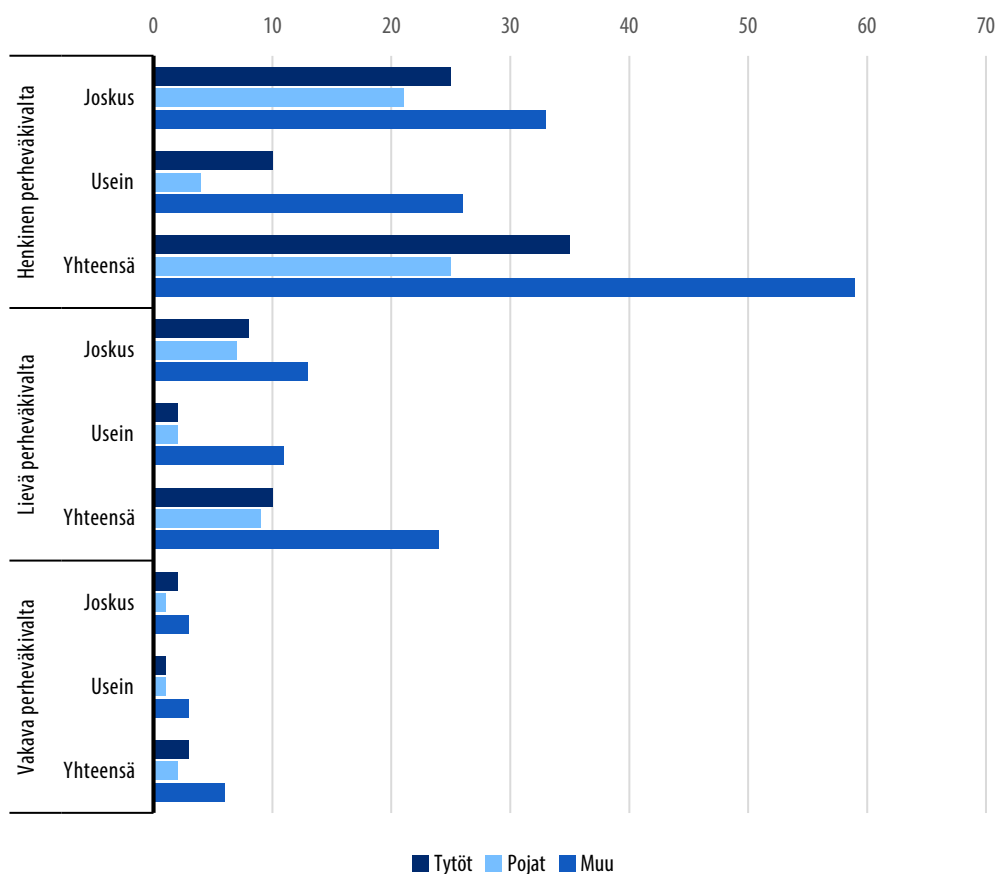

Viimeisten 12 kuukauden aikana koetussa perheväkivallassa on tapahtunut melko samantyyppisiä muutoksia sekä äitien että isien kohdalla. Henkinen väkivalta ja tyrkkiminen ovat yleistyneet suunnilleen saman verran sekä äitien että isien kohdalla. Kaikkia äitien taholta koetut vakavan perheväkivallan muodot ovat yleistyneet tilastollisesti merkitsevästi. Isien taholta raportoidaan tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin vain esineellä lyömistä ja potkimista. (Liitetaulukot 39 ja 40).

5.3.1 Kuudesluokkalaisten perheessä kokema väkivalta taustamuuttujittain

Sukupuolten välillä on perheväkivallan yleisyydessä suurimmat erot henkisessä perheväkivallassa (tytöt 35 %, pojat 25 % ja muunsukupuoliset 59 %) ja pienimmät lievässä (tytöt 10 %, pojat 9 % ja muunsukupuoliset 24 %) perheväkivallassa. Erot sukupuolen mukaan ovat tilastollisesti merkitseviä kummankin perheväkivaltamuodon kohdalla. (Kuvio 10, liitetaulukko 41.)

Kuvio 10. Elämänsä aikana henkistä, lievää tai vakavaa perheväkivaltaa kokeneiden kuudesluokkalaisten prosenttiosuudet koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022.

Kotikielen, perhemuodon, vanhempien koulutustason, perheen työttömyyden ja vanhempien maahanmuuttajataustan yhteys kuudesluokkalaisten perheväkivallan kokemuksiin on samanlainen kuin yhdeksäsluokkalaisten ja myös ajalliset muutokset ovat samanlaisia, joten tuloksia ei niiltä osin käydä tässä tarkemmin läpi. Tiedot käyvät ilmi liitetaulukoista 42–46.

5.4 Sisarusten ja sisaruspuolten välinen väkivalta perheessä

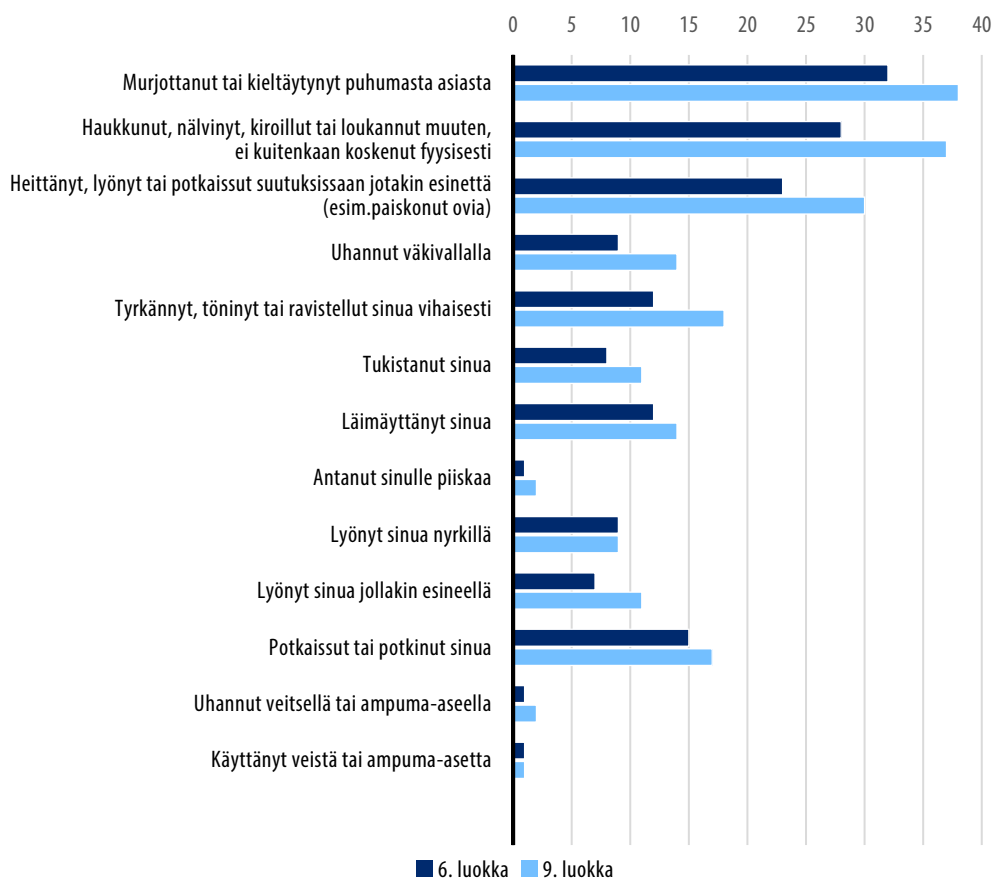
Sisarusten ja sisaruspuolten tekemää väkivaltaa on nyt ensimmäisen kerran kysytty omalla kysymyssarjalla osana perheessä koettua väkivaltaa. Aiempina vuosina sisarukset on rinnastettu kysymyssarjoissa ikätovereihin.

Sisarusten ja sisaruspuolten taholta koettua väkivaltaa kysyttiin vastaavalla 14-kohtaisella kysymyspatteristolla kuin äitien ja isien taholta koettua väkivaltaa (kts. taulukko 5). Vastausvaihtoehdot olivat myös samat. Tässä käymme läpi sisarusten taholta koetun väkivallan koko eliniän ajalta. Viimeisten 12 kuukauden aikana koettua sisarusväkivaltaa ei käsitellä erikseen, sillä samat väkivaltamuodot kuin koko eliniän ajalta ovat yleisimpiä. Myös sisarusten ja sisaruspuolten kohdalla väkivaltamuodot on jaettu henkiseen, lievään ja vakavaan väkivaltaan.

Kuudesluokkalaiset ovat yksittäisistä henkisen väkivallan muodoista kokeneet sisarusten ja sisaruspuolten taholta eniten murjotusta ja puhumasta kieltäytymistä (32 %), haukkumista, nälvimistä tai kiroilua (28 %) ja esineiden heittämistä, niiden lyömistä tai niiden potkimista (23 %). Lievästä sisarusväkivallasta yleisimpiä ovat tyrkkiminen, töniminen tai ravistelu vihaisesti (12 %) ja läimäyttämisen (12 %). Vakavasta väkivallasta yleisintä on potkaisu tai potkiminen (15 %) ja melko yleisiä ovat myös nyrkillä (9 %) tai esineellä (7 %) lyöminen. (Kuvio 11, liitetaulukko 47.)

Samat sisarusten tai sisaruspuolten taholta koetut väkivaltamuodot kuin kuudesluokkalaisilla ovat yleisimpiä myös yhdeksäsluokkalaisilla. Yhdeksäsluokkalaisista 38 prosenttia raportoi kokeneensa sisarusten tai sisaruspuolten taholta murjottamista tai puhumasta kieltäytymistä, 37 prosenttia haukkumista, nälvimistä tai kiroilua ja 30 prosenttia esineiden heittämistä, niiden lyömistä tai niiden potkimista. Yhdeksäsluokkalaiset kokevat sisarusten ja sisaruspuolten taholta tilastollisesti merkitsevästi enemmän väkivaltaa kuin kuudesluokkalaiset. Erot koetun väkivallan määrässä vuosiluokkien välillä ovat isoimmat henkisessä väkivallassa ja kapeimmat lievässä väkivallassa. (Kuvio 11, liitetaulukko 47.)

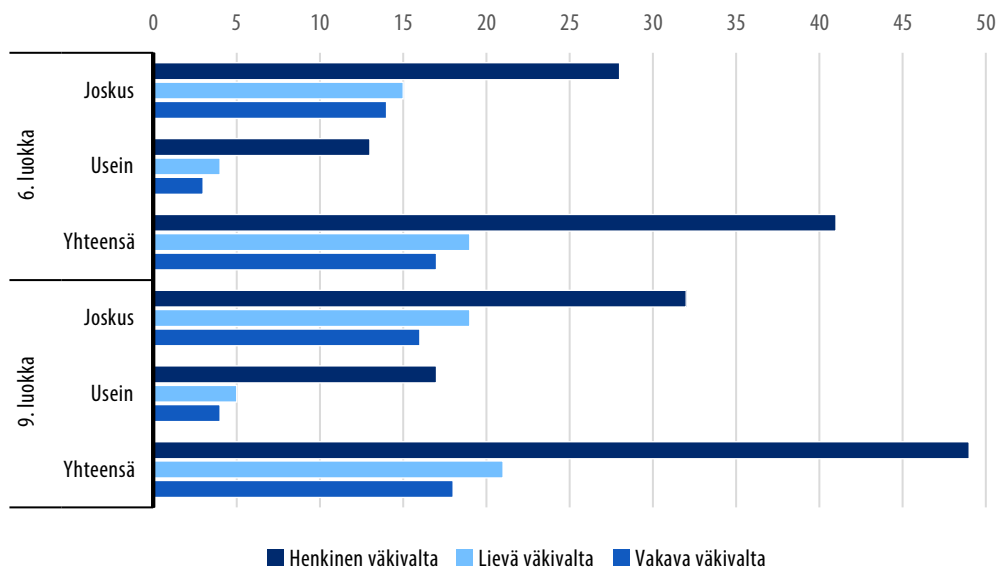
Kuvio 11. Kokemukset sisarusten ja sisaruspuolten käyttämästä väkivallasta ennen 12 ja 14 vuoden ikää luokka-asteen mukaan vuonna 2022, %.

Sukupuoli on molemmilla vuosiluokilla tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä lähes kaikkiin sisarusten ja sisaruspuolten taholta koettuihin väkivaltamuotoihin. Muunsukupuoliset ja tytöt kokevat sisarusten taholta enemmän kaikkia henkisen ja lievän väkivallan muotoja kuin pojat, mutta vakavan väkivallan kohdalla erot sukupuolen mukaan ovat kapeammat. Kuudesluokkalaisista muunsukupuolisista puolet, tytöistä kolmannes ja pojista viidennes raportoi kokeneensa sisarusten tai sisaruspuolten taholta haukkumista, nälvimistä tai kiroilua. Läimäyttämistä raportoi kuudesluokkalaisista muunsukupuolisista 20 prosenttia, tytöistä 13 prosenttia ja pojista yhdeksän prosenttia. Muunsukupuolisten erot suhteessa tyttöihin tasoittuvat yhdeksännellä luokalla. Esimerkiksi haukkumista, nälvimistä tai kiroilua raportoi yhdeksännen luokan tytöistä 46 prosenttia ja muunsukupuolisista 49 prosenttia. Läimäyttämisen kohdalla vastaavat osuudet ovat 16 ja 17 prosenttia. Yhdeksännen luokan pojista 26 prosenttia raportoi haukkumista, nälvimistä tai kiroilua ja 11 prosenttia läimäyttämistä. (Liitetaulukot 48 ja 49.)

Sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisten kokevat väkivaltaa sisarusten ja sisaruspuolten taholta pääasiassa vain joskus. Kuudesluokkalaisten 28 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisten 32 prosenttia raportoi kokeneensa ainakin joskus henkistä väkivaltaa sisarusten tai sisaruspuolten taholta. Vastaavat osuudet ovat lievässä väkivallassa 15 ja 19 prosenttia ja vakavassa väkivallassa 14 ja 16 prosenttia. Luokka-asteiden ja sukupuolten väliset erot ovat samansuuntaisia kuin yksittäisten väkivallantekojen kohdalla. (Kuvio 12, liitetaulukko 50.)

Kuvio 12. Elämänsä aikana sisarusten tai sisaruspuolten taholta henkistä, lievää tai vakavaa väkivaltaa kokeneiden kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten prosenttiosuudet vuonna 2022, %.

6 Perheessä nähty tai kuultu lähisuhdeväkivalta

Perheväkivalta on lähisuhdeväkivaltaa, joka kohdistuu saman perheen jäseneseen. Yhteinkin perheenjäseneseen kohdistuva väkivalta altistaa aina kaikki perheeseen kuuluvat väkivallalle ja sen seurauksille. Kotona nähtyä väkivaltaa mittaavat muuttajat (taulukko 6) kartoittavat missä määrin kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset kuulevat tai näkevät kotoon muihin perheenjäseniin kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa. Kysymyssarja on toistettu samanlaisena kuin vuosina 2008 ja 2013.

Taulukko 6. Kotona todistettua lähisuhdeväkivaltaa mittaavat muuttajat.

Oletko nähnyt tai kuullut, että äidillesi/isällesi/siskolle tai veljellesi on tapahtunut jotakin seuraavista asioista kotonanne viimeisten 12 kuukauden aikana?

- Häntä on nimitelty
 - Häntä on pilkattu tai halvennettu.
 - Häntä on uhattu väkivallalla.
 - Häntä on tönäistytty tai ravisteltu väkivaltaisesti.
 - Häntä on tukistettu.
 - Häntä on lyöty avokämmenellä.
 - Häntä on lyöty nyrkillä.
 - Häntä on lyöty jollakin esineellä.
 - Häntä kohti on hyökätty veitsellä.
 - Häntä on uhattu ampuma-aseella.
 - Hän on joutunut muunlaisen väkivallanteon kohteeksi.
 - Ei mitään edellä mainituista
-

Väkivallanteot on ryhmitelty niin, että henkistä lähisuhdeväkivaltaa kuvaavat nimittely, pilkkaaminen tai halventaminen ja väkivallalla uhkaaminen. Lieväksi lähisuhdeväkivallaksi on luokiteltu tönäistyminen tai ravistelu, tukistaminen ja avokämmenellä lyöminen. Nyrkillä lyöminen, esineellä lyöminen ja veitsellä ja ampuma-aseella uhkaaminen on luokiteltu vakavaksi lähisuhdeväkivallaksi.

Tulosten tulkinnassa on tärkeää huomata, että vastausvaihtoehtojen muotoilu ei antanut kysymyssarjojen kohdalla kyllä-vaihtoehdon lisäksi ei-vaihtoehtoa. Vastaajan tuli siis ainoastaan valita ne vaihtoehdot, joita on kokenut. Näin ei ole mahdollista erottaa toisistaan tilannetta, jossa vastaaja on halunnut raportoida, että ei ole nähnyt kyseistä väkivallan tekoa, ja jossa vastaaja on jättänyt vastaamatta kysymykseen. On todennäköistä, että osa ei ole halunnut vastata kysymykseen ja jättänyt sen tyhjäksi. Tässä tarkastelussa myös ne joudutaan tulkitsemaan ”ei kokemuksiin” luokaksi. Tämä tuo hieman epävarmuutta tulosten tulkintaan niin, että tulokset voivat hieman aliarvioida nähdyn väkivallan määrää.

6.1 Kotona nähdyn tai kuullun lähisuhdeväkivallan määrä

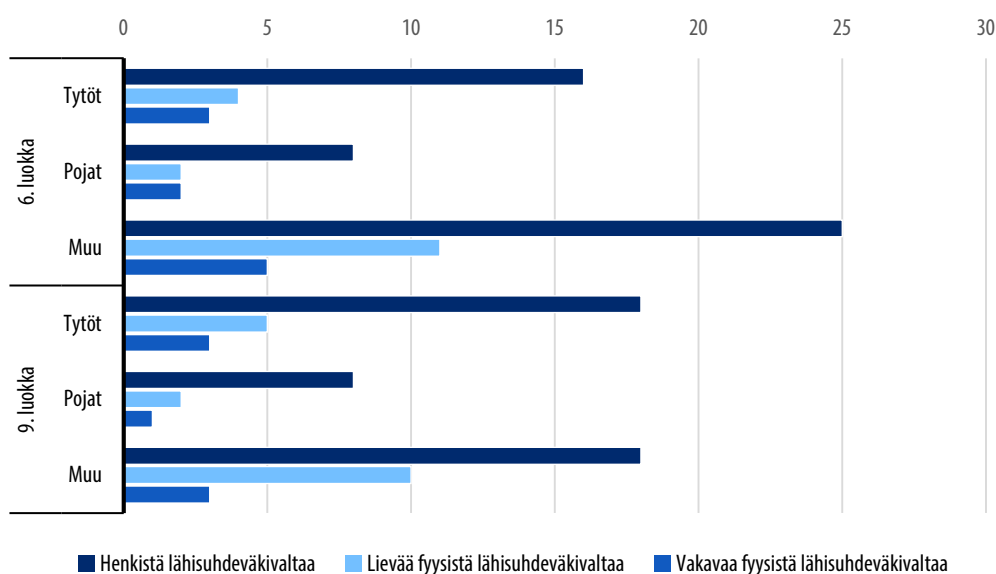
Vähintään yhtä kysytyistä lähisuhdeväkivallan muodoista on nähnyt tai kuullut kotonaan 14 prosenttia kyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista. Jotakin fyysistä lähisuhdeväkivaltaa on nähnyt tai kuullut neljä prosenttia vastaajista ja jotakin henkistä lähisuhdeväkivaltaa 13 prosenttia vastaajista.

Yhdeksäsluokkalaisista 14 prosenttia on nähnyt tai kuullut vähintään yhtä kysytyistä lähisuhdeväkivallan muodoista ja viisi prosenttia jotakin fyysistä lähisuhdeväkivaltaa. Kuudesluokkalaisilla vastaavat osuudet ovat 13 ja neljä prosenttia. Henkistä lähisuhdeväkivaltaa raportoi nähneensä tai kuulleensa 13 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista ja 12 prosenttia kuudesluokkalaisista. Yhdeksäsluokkalaisista neljä prosenttia raportoi todistaneensa lievää fyysistä lähisuhdeväkivaltaa ja kaksi prosenttia vakavaa fyysistä lähisuhdeväkivaltaa. Kuudesluokkalaisilla vastaavat osuudet ovat kolme ja kaksi prosenttia. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset todistavat lähes yhtä usein kaikkia lähisuhdeväkivallan muotoja. Yhdeksäsluokkalaiset näkevät tai kuulevat tilastollisesti merkitsevästi enemmän vain lievää fyysistä lähisuhdeväkivaltaa ja ero on vain yhden prosenttiyksikön verran. (Kuvio 13, liitetaulukko 51.)

Sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin kotona nähtyihin tai kuultuihin lähisuhdeväkivallan muotoihin sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla. Kuudesluokkalaisista muunsukupuolisista 28 prosenttia on nähnyt tai kuullut vähintään yhtä lähisuhdeväkivallan muotoa, 25 prosenttia henkistä lähisuhdeväkivaltaa ja 11 prosenttia jotakin fyysistä lähisuhdeväkivaltaa. Kuudesluokkalaisista tytöistä 17 prosenttia on nähnyt tai kuullut vähintään yhtä lähisuhdeväkivallan muotoa, 16 prosenttia henkistä lähisuhdeväkivaltaa ja 5 prosenttia jotakin fyysistä lähisuhdeväkivaltaa. Kuudesluokkalaiset pojat raportoivat vähiten kaikkia lähisuhdeväkivallan muotoja ja heillä vastaavat osuudet olivat yhdeksän, kahdeksan ja kaksi prosenttia. Vuosiluokittain tarkasteltuna sukupuolen yhteys alttiuteen todistaa lähisuhdeväkivaltaa perheessä on pääpiirteissään samanlainen, mutta tyttöjen ja muunsukupuolisten välinen ero kaventuu ylemmällä vuosiluokalla. Vähintään yhtä lähisuhdeväkivallan muotoa on todistanut yhdeksännellä luokan tytöistä

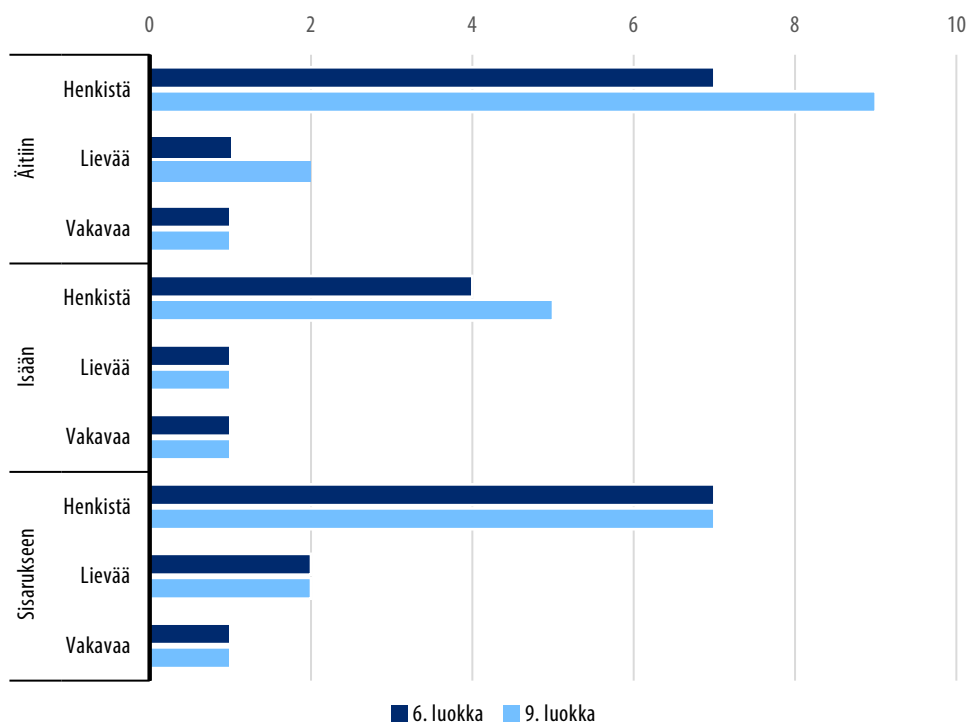
19 prosenttia ja 19 prosenttia muunsukupuolisista- Henkistä lähisuhdeväkivaltaa sekä tytöistä että muunsukupuolisista 18 prosenttia. Myös yhdeksännellä luokalla pojat ovat todistaneet vähiten kaikkia lähisuhdeväkivallan muotoja. (Kuvio 13, liitetaulukko 51.)

Kuvio 13. Henkistä, lievää fyysistä ja vakavaa fyysistä lähisuhdeväkivaltaa kotonaan nähneiden tai kuulleiden vastaajien prosenttiosuudet luokka-asteen ja koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022.

Kotona nähty henkinen lähisuhdeväkivalta kohdistuu yleisimmin äitiin tai sisaruksiin ja molempiin kohdistuneita nähtyjä lähisuhdeväkivallantekoja raportoitiin lähes yhtä paljon. Kuudesluokkalaisista seitsemän ja yhdeksäsluokkalaisista yhdeksän prosenttia on nähnyt äitiin kohdistuvaa henkistä lähisuhdeväkivaltaa. Äitiin kohdistuvaa lievää lähisuhdeväkivaltaa on nähnyt yksi prosentti kuudesluokkalaisista ja kaksi prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Isään nähdään yleisimmin kohdistettavan henkistä lähisuhdeväkivaltaa ja sitä raportoi neljä prosenttia kuudesluokkalaisista ja viisi prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Yleisimmin nähty sisareen kohdistuva lähisuhdeväkivalta on henkistä väkivaltaa, ja sitä raportoi nähneensä seitsemän prosenttia molemmista vuosiluokista. Yhdeksäsluokkalaiset raportoivat nähneensä tilastollisesti merkitsevästi enemmän äitiin kohdistuvaa henkistä ja lievää sekä isään kohdistuvaa henkistä lähisuhdeväkivaltaa kuin kuudesluokkalaiset. (Kuvio 14, liitetaulukko 52.)

Kuvio 14. Äitiin, isään ja sisarukseen kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa kotona nähneiden tai kuulleiden prosenttiosuudet luokka-asteen mukaan vuonna 2022.

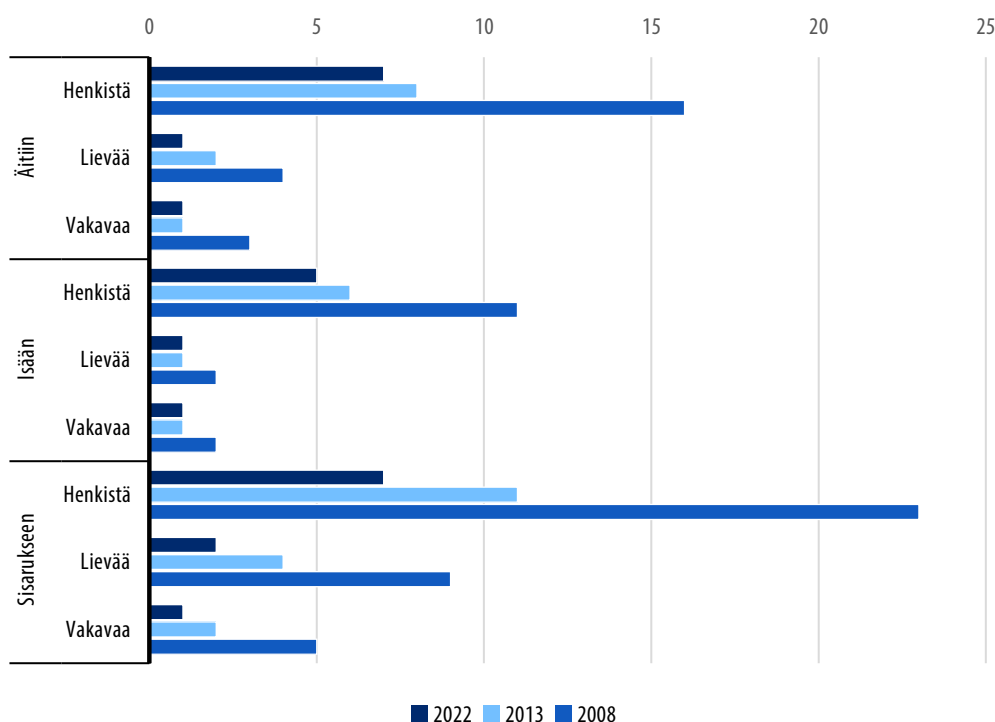
Kuudesluokkalaisilla sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin muihin kotona todistettuihin lähisuhdeväkivallan muotoihin paitsi isään kohdistuvaan vakavaan lähisuhdeväkivaltaan. Muunsukupuoliset kuudesluokkalaiset todistavat yleisimmin kaikkia perheenjäseniin kohdistuvia lähisuhdeväkivallan muotoja. Kuudesluokkalaiset tytöt ja pojat todistavat lähes yhtä usein perheenjäseniin kohdistuvaa lievää ja vakavaa lähisuhdeväkivaltaa, mutta tytöt raportoivat havainneensa enemmän henkistä lähisuhdeväkivaltaa kuin pojat. Kuudesluokkalaisista muunsukupuolisista 16 prosenttia raportoi nähneensä tai kuulleensa äitiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, kun vastaavat osuudet ovat työistä kahdeksan prosenttia ja pojista neljä prosenttia. Yhdeksäsluokkalaisilla todistetussa lähisuhdeväkivallassa on vähemmän eroja sukupuolittain kuin kuudesluokkalaisilla. Yhdeksäsluokkalaisista muunsukupuolisista 10 prosenttia on todistanut äitiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, kun vastaavat osuudet ovat tytöistä 12 prosenttia ja pojista viisi prosenttia. (Liitetaulukko 52.)

Perheissä nähty tai kuultu väkivalta on lähes kaikissa muodoissaan vähentynyt edellisestä mittauskerrasta. Kuudesluokkalaisilla tilastollisesti merkitsevästi on vähentynyt lievän fyysisen ja jonkin fyysisen lähisuhdeväkivallan näkeminen. Vuonna 2022 lievää fyysistä väkivaltaa raportoi todistaneensa kolme prosenttia ja jotakin fyysistä väkivaltaa neljä

prosenttia kuudesluokkalaisista, kun vastaavat osuudet olivat vuonna 2013 neljä ja viisi prosenttia. Yhdeksäsluokkalaiset todistavat tilastollisesti merkitsevästi vähemmän kaikkia lähisuhdeväkivaltamuotoja. Kun vuonna 2013 reilu viidennes yhdeksäsluokkalaisista raportoi todistaneensa ainakin yhtä fyysisen tai henkisen lähisuhdeväkivallan muotoa, vuonna 2022 sitä raportoi vain joka seitsemäs yhdeksäsluokkalainen. (Liitetaulukko 53.)

Äitiin kohdistuvasta nähdystä tai kuullusta lähisuhdeväkivallasta lievä fyysinen väkivalta on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi yhdellä prosenttiyksiköllä edellisestä mittauskerrasta. Kaikkien isään kohdistuvien lähisuhdeväkivallantekojen näkeminen tai kuuleminen on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi, vaikka muutokset ovat vain prosenttiyksikön suuruisia tai pienempiä. Sisaruksiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan todistaminen on vähentynyt määrällisesti hieman enemmän ja kaikkien väkivallantekojen kohdalla muutokset ovat sisarusten kohdalla tilastollisesti merkitseviä. Sisarukseen kohdistuva todistettu henkinen väkivalta on vähentynyt neljä prosenttiyksikköä, lievä väkivalta kaksi prosenttiyksikköä ja vakava väkivalta yhden prosenttiyksikön. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna pojat raportoivat nyt tilastollisesti merkitsevästi vähemmän lähes kaikkia lähisuhdeväkivallan muotoja kuin vuonna 2013. Tytöt raportoivat nähneensä vuonna 2022 tilastollisesti merkitsevästi vähemmän vain isään ja sisareen kohdistuvaa henkistä lähisuhdeväkivaltaa kuin edellisellä mittauskerralla. (Kuvio 15, liitetaulukko 54.)

Kuvio 15. Perheenjäseniin kotona kohdistuvaa henkistä, lievää ja vakavaa lähisuhdeväkivaltaa nähneiden tai kuulleiden prosenttiosuudet vuosina 2008, 2013 ja 2022.

6.2 Takentavat tiedot kotona nähdystä tai kuullusta lähisuhdeväkivallasta

Mikäli vastaaja vastasi myöntävästi johonkin kotona nähtyjä tai kuultuja lähisuhdeväkivallantekoja mittaavista kysymyksistä, hänelle esitettiin tarkentavia kysymyksiä tekojen määristä, tekijöistä ja vakavuudesta. Tekijän kohdalla vastausvaihtoehdoissa on ollut myös vastaaja itse, vaikka tällöin kyseessä ei olekaan enää nähty tai kuultu lähisuhdeväkivalta. Taulukossa 7 on esitetty tiedot henkisten lähisuhdeväkivallantekojen tekijöistä ja taulukossa 8 on esitetty tiedot fyysisten lähisuhdeväkivallantekojen (lievä ja vakava) tekijöistä. Prosentit eivät summaudu sataan, sillä vastaajat ovat voineet valita useamman vastausvaihtoehdon. Taulukon osuudet kertovat kuinka monessa tapauksessa tekijä on mainittu.

Nähdystä tai kuulluista henkisen lähisuhdeväkivallan teoista raportoidaan useimmin isän äitiin kohdistamia henkisiä väkivallantekoja (n=223). Toiseksi yleisin kotona nähdyn henkisen lähisuhdeväkivallan teko on äidin isään kohdistama henkinen väkivalta (n=154) ja lähes yhtä yleistä on vastaajan itse sisareen kohdistama henkinen väkivalta (n=132). Uusioperheissä isäpuolet tai äidin miesystävät/kumppanit ja äitipuolet tai isän naisystävät/kumppanit kohdistavat todistettuja henkisen lähisuhdeväkivallan tekoja useammin puolisoon kuin sisariin ja ero on selkeämpi isäpuolten kuin äitipuolten kohdalla. Isäpuolten tai äidin miesystävien/kumppanien (n=70) nähdään yleisemmin kohdistavan henkistä lähisuhdeväkivaltaa äitiin kuin äitipuolen tai isän naisystävän/kumppanin (n=17) isään. Sisaruksiin kohdistuneissa todistetun henkisen lähisuhdeväkivallan teoissa tekijänä on usein ”joku muu”. (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Väkivallan tekijät lasten ja nuorten kotona näkemissä tai kuulemissa henkisissä lähisuhdeväkivallanteoissa.

Tekijä	Nähty tai kuullut henkistä lähisuhdeväkivaltaa kohdistetun					
	Äitiin %	n	Isään %	n	Sisarukseen %	n
Isä	44	223	.	.	19	91
Isäpuoli tai äidin miesystävä/kumppani	14	70	.	.	2	7
Äiti	.	.	51	154	13	63
Äitipuoli tai isän naisystävä/kumppani	.	.	6	17	1	6
Veli/velipuoli	18	90	18	55	17	81

Tekijä	Nähty tai kuullut henkistä lähisuhdeväkivaltaa kohdistetun					
	Äitiin %	n	Isään %	n	Sisarukseen %	n
Sisko/siskopuoli	12	58	13	40	13	61
Vastaaja itse	11	56	13	39	28	132
Muu sukulainen	2	11	4	11	1	5
Muu henkilö	9	45	10	30	27	129
Väkivaltaa nähneitä		503		303		472

Useimmin nähty tai kuultu fyysinen lähisuhdeväkivallanteko kotona on ollut vastaajan itse sisarukseensa kohdistama (n=51). Lähes yhtä usein raportoidaan nähdyn tai kuullun isän äitiin kohdistamia fyysisen väkivallan tekoja (n=47). Isien nähdään tai kuullaan kohdistavan lähes yhtä usein fyysistä lähisuhdeväkivaltaa äitiin (n=47) ja sisaruksiin (n=44). Äitien nähdään tai kuullaan kohdistavan fyysistä lähisuhdeväkivaltaa useammin sisaruksiin (n=27) kuin isään (n=14). Äitiin kohdistuneita, nähtyjä tai kuultuja fyysisen lähisuhdeväkivallan tekoja raportoidaan useammin kuin isään kohdistuvia. Uusioperheissä isäpuolten tai äidin miesystävien/kumppanien todistetaan kohdistavan väkivallantekoja useammin äitiin (n=23) kuin sisaruksiin (n=7), kun taas äitipuolten tai isän naisystävien/kumppanien yhtä paljon isään (n=6) kuin sisaruksiin (n=7). Todistetuissa sisaruksiin kohdistuneissa teoissa tekijänä on usein myös ”joku muu” (n=41), perheen ulkopuolinen henkilö. (Taulukko 8.) Ajallinen vertailu osoittaa, että isien ja veljien tai velipuolten nähdään tai kuullaan kohdistavan aiempaa useammin fyysistä lähisuhdeväkivaltaa äiteihin.

Taulukko 8. Väkivallan tekijät lasten ja nuorten kotona näkemissä tai kuulluissa fyysisissä lähisuhdeväkivallanteoissa.

Tekijä	Nähty tai kuullut fyysisistä lähisuhdeväkivaltaa kohdistetun					
	Äitiin %	n	Isään %	n	Sisarukseen %	n
Isä	40	47	.	.	24	44
Isäpuoli tai äidin miesystävä/kumppani	20	23	.	.	4	7
Äiti	.	.	24	14	14	27
Äitipuoli tai isän naisystävä/kumppani	.	.	10	6	4	7
Veli/velipuoli	22	26	19	11	15	28
Sisko/siskopuoli	10	12	15	9	12	22
Vastaaja itse	8	9	5	3	27	51
Muu sukulainen	1	<3	3	<3	1	<3
Muu henkilö	3	4	15	9	22	41
Väkivaltaa nähneitä		118		59		187

Kotona nähdyin tai kuullun lähisuhdeväkivallan seurauksena fyysisiä vammoja ovat saaneet useammin äidit kuin isät. Äidille on tullut fyysisiä vammoja 45 prosentissa tapauksista, joissa lapsi tai nuori on nähnyt tai kuullut äitiin kohdistuvaa fyysistä lähisuhdeväkivaltaa. Isälle vammoja on tullut vastaavasti 31 prosentissa tapauksista. Sisaruksista-kin melko merkittävä osa (26 %) on saanut fyysisiä vammoja, mutta kuitenkin harvemmin kuin äidit ja isät. Äidit ovat loukkaantuneet lääkärin hoitoa vaativalla tavalla vain hieman useammin kuin isät ja sisarukset ovat joutuneet hakeutumaan väkivallan seurauksena lää-
kärin hoitoon harvimmi. (Taulukko 9.)

Taulukko 9. Kotona nähtyjen tai kuultujen lähisuhdeväkivallantekojen seurauksena vammoja saaneiden uhrien osuudet (% uhreista).

	Lähisuhdeäkivallan uhri		
	Äiti	Isä	Sisarukset
Saanut näkyviä vammoja	45 (n=84)	31 (n=13)	26 (n=154)
Loukaantunut lääkärin hoitoa vaativalla tavalla	21 (n=83)	18 (n=17)	13 (n=152)

6.3 Lähisuhdeäkivallan näkeminen tai kuuleminen taustamuuttujittain

Perherakenne on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin kotona nähtyihin tai kuultuihin lähisuhdeväkivallantekoihin. Ydinperheissä asuvat lapset ja nuoret raportoivat yksinhuoltaja- ja uusioperheissä asuvia lapsia ja nuoria harvemmin nähneensä tai kuulleensa väkivaltaa kotonaan. Ydinperheissä asuvista lapsista ja nuorista 12 prosenttia raportoi nähneensä tai kuulleensa ainakin yhtä lähisuhdeväkivallan muotoa, kun vastaavat osuudet ovat yksinhuoltaperheissä 18 prosenttia ja uusioperheissä 19 prosenttia. (Liitetaulukko 55.) Perherakenteen yhteys kotona nähtyyn lähisuhdeväkivaltaan on suunnilleen samanlainen kuin vuoden 2013 mittauksessa, mutta fyysisen lähisuhdeväkivallan kohdalla eroja on perherakenteen mukaan selkeästi vähemmän vuonna 2022 kuin vuonna 2013.

Kaikista valituista taustamuuttujista perheen taloudellinen tilanne ja työttömyys ovat voimakkaimmin yhteydessä kaikkiin perheessä nähtyihin tai kuultuihin lähisuhdeväkivallantekoihin ja yhteydet ovat tilastollisesti merkitseviä. Niissä perheissä, joissa on työttömyyttä, raportoidaan 15 prosenttiyksikköä enemmän lähisuhdeväkivaltaa, kuin perheissä, joissa ei ole työttömyyttä, kun tarkastellaan kaikkia kysytyjä lähisuhdeväkivallan tekoja. Niiden perheiden lapsista, joissa taloudellinen tilanne koetaan huonoksi, 35 prosenttia raportoi nähneensä tai kuulleensa ainakin yhtä lähisuhdeväkivallan muotoa, kun vastaava osuus perheiden taloudellisen tilanteen erittäin hyväksi kokevista on kahdeksan prosenttia. (Liitetaulukko 55.) Perheen taloudellisen tilanteen yhteys perheessä nähtyyn tai kuultuun lähisuhdeväkivaltaan noudattaa samaa kaavaa kuin vuonna 2013, mutta vuonna 2022 perheen työttömyys on voimakkaammin yhteydessä perheessä nähtyyn tai kuultuun väkivaltaan kuin aiemmin.

Vastaajan syntymämaa ei ole yhteydessä perheessä nähtyyn tai kuultuun lähisuhdeväkivaltaan, mutta vanhempien ulkomaalaistausta näyttää lisäävän tilastollisesti merkitsevästi kotona todistetun fyysisen lähisuhdeväkivallan yleisyyttä. Ulkomaalaistaustaisista lapsista ja nuorista kuusi prosenttia on todistanut fyysistä lähisuhdeväkivaltaa, kun vastaava osuus suomalaistaustaisten vanhempien lapsista ja nuorista on neljä prosenttia. Kotikielen yhteys kotona todistettuun lähisuhdeväkivaltaan sen sijaan on hieman epäselvä, ja se on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vain kotona nähtyyn tai kuultuun henkiseen lähisuhdeväkivaltaan. Ruotsia (16 %) kotikielenään puhuvat näkevät tai kuulevat henkisiä lähisuhdeväkivallantekoja hieman yleisemmin kuin suomea (13 %) tai jotakin muuta kotikieltä (9 %) puhuvat. (Liitetaulukko 55.) Kotikielen ja vanhempien sekä vastaajan syntymämaan yhteys perheessä nähtyyn väkivaltaan on vuonna 2022 melko samanlainen kuin vuonna 2013.

6.4 Julkisella paikalla nähdyn tai kuullun lähisuhdeväkivallan määrä

Kotona nähdyn tai kuullun lähisuhdeväkivallan lisäksi, tutkimuksessa kysyttiin myös julkisella paikalla nähdyistä tai kuullusta lähisuhdeväkivallasta (taulukko 10).

Taulukko 10. Julkisilla paikoilla todistettua lähisuhdeväkivaltaa mittaavat muuttajat.

Oletko nähnyt tai kuullut, että jollekin perheenjäsenellesi on tapahtunut jotakin seuraavista asioista julkisella paikalla viimeisten 12 kuukauden aikana?

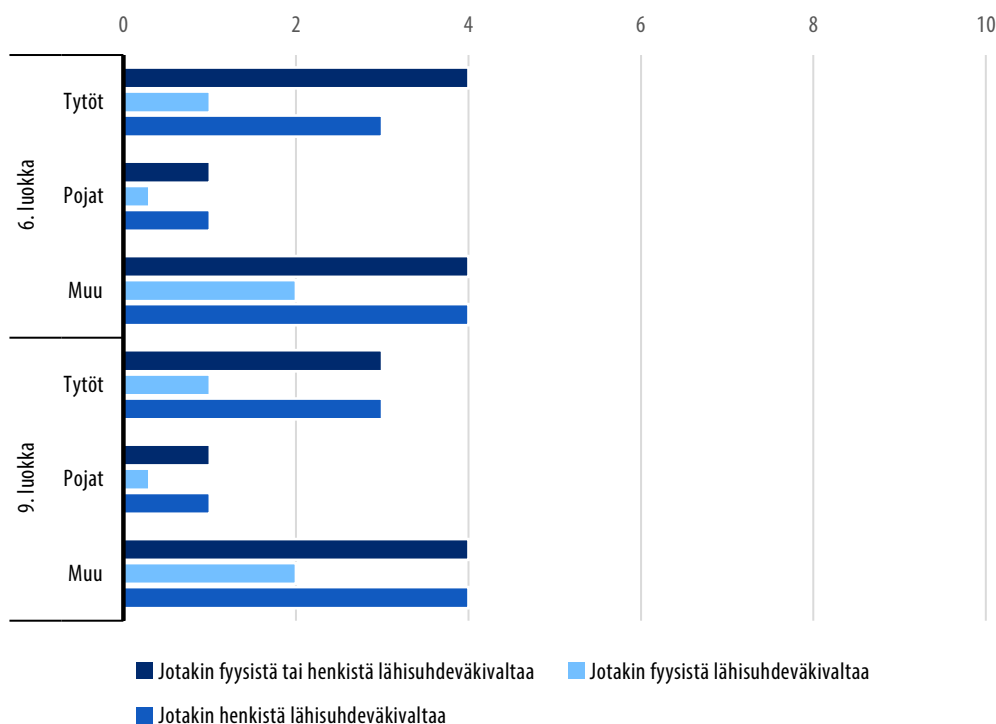
- Nimitelty
- Pilkattu tai halvennettu
- Uhattu väkivallalla
- Tönäistetty tai ravisteltu väkivaltaisesti
- Tukistettu
- Lyöty avokämmenellä
- Lyöty nyrkillä
- Lyöty jollakin esineellä
- Hyökätty veitsellä kohti
- Uhattu ampuma-aseella
- Joutunut muunlaisen väkivallanteon kohteeksi
- Nimitelty
- Pilkattu tai halvennettu
- Ei mitään edellä mainituista

Myöskään julkisella paikalla nähtyä tai kuultua lähisuhdeväkivaltaa kartoittavissa kysymyssarjoissa ei vastaajille ole annettu erikseen ei-vaihtoehtoa. Vastaajia pyydettiin jokaisen väkivallanteon jälkeen avovastauksella kertomaan, keneen kyseinen väkivallanteko on kohdistunut. Tämä on saattanut aiheuttaa hieman suurempaa katoa vastauksissa. Koska kysymykset on muotoiltu eri tavalla kuin aiempina vuosina, julkisella paikalla nähdyn lähisuhdeväkivallan ajallisesta muutoksesta ei voida esittää tilastollisia merkitsevyyksiä.

Jotakin perheenjäsenen kohdistettua lähisuhdeväkivaltaa on julkisella paikalla nähnyt tai kuullut vähän reilu kaksi prosenttia vastaajista. Jotakin fyysistä lähisuhdeväkivaltaa julkisella paikalla on nähnyt tai kuullut vähän vajaa prosentti vastaajista ja jotakin henkistä lähisuhdeväkivaltaa kaksi prosenttia vastaajista. Näyttää siltä, että perheenjäseniin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan kohtaaminen julkisella paikalla on aineistossa harvinaisempaa kuin kotona (vrt. liitetaulukko 51). Luokka-asteen yhteys perheenjäseniin kohdistetun lähisuhdeväkivallan todistamiseen julkisella paikalla ei ole tilastollisesti merkitsevä. Ainakin jotakin kysytyistä lähisuhdeväkivallan muodoista on julkisella paikalla nähnyt tai kuullut kolme prosenttia kuudesluokkalaisista ja kaksi prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Jotakin fyysistä lähisuhdesuhdeväkivaltaa on nähnyt tai kuullut yksi prosentti molemmista vuosiluokista ja jotakin henkistä lähisuhdeväkivaltaa kaksi prosenttia molemmista vuosiluokista. (Liitetaulukko 56.)

Sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin julkisella paikalla todistettuihin lähisuhdeväkivallan muotoihin molemmilla luokka-asteilla ja tulokset ovat pääpiirteissään samanlaisia kuin kotona nähdyn tai kuullun väkivallan kohdalla. Ainakin yhtä lähisuhdeväkivallan muotoa julkisella paikalla on todistanut kuudesluokkalaisista muunsukupuolisista ja työistä neljä prosenttia ja pojista yksi prosentti. Yhdesäsluokkalaisista muunsukupuolisista neljä prosenttia tytöistä kolme prosenttia ja pojista yksi prosentti on todistanut julkisella paikalla ainakin jotakin lähisuhdeväkivaltaa. (Kuvio 16, liitetaulukko 56.)

Kuvio 16. Perheenjäsenen kohdistunutta lähisuhdeväkivaltaa julkisella paikalla nähneiden tai kuulleiden prosenttiosuudet luokka-asteen ja koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022.

Julkisella paikalla vastaajat ovat yleisimmin nähneet tai kuulleet sisarukseen kohdistettua lähisuhdeväkivaltaa. Sisaruksiin kohdistettu lähisuhdeväkivalta on yleisimmin henkistä väkivaltaa, jota raportoi nähneensä tai kuulleensa kaksi prosenttia vastaajista (n=113). Sekä äitiin että isään todistetaan yleisimmin kohdistettavan henkistä lähisuhdeväkivaltaa, ja sitä raportoitiin yhtä paljon (n=24). (Liitetaulukko 57.) Koska julkisilla paikoilla nähtyä tai kuultua, tiettyyn perheenjäsenen kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa raportoidaan lähtökohtaisesti niin vähän, tuloksia ei pystytä esittämään luokittain tai sukupuolittain. Vaikka ajallisesta muutoksesta julkisella paikalla nähdystä tai kuullusta lähisuhdeväkivalta ei voida esittää tilastollisesti päteviä tuloksia, näyttää siltä, että julkisilla paikoilla nähdään tai kuullaan aiempaa vähemmän perheenjäseniin kohdistettua lähisuhdeväkivaltaa. Kun vuonna 2013 jotakin perheenjäsenen kohdistettua lähisuhdeväkivaltaa oli nähnyt tai kuullut kahdeksan prosenttia vastaajista, on vastaava osuus vuonna 2022 kaksi prosenttia vastaajista. Perheenjäsenen kohdistuvaa fyysistä lähisuhdeväkivaltaa raportoitiin nyt kaksi prosenttiyksikköä vähemmän kuin edellisellä mittauskerralla.

6.5 Julkisella paikalla nähty tai kuultu lähisuhdeväkivalta taustamuuttujittain

Myös julkisella paikalla nähdyn tai kuullun lähisuhdeväkivallan kohdalla on tarkasteltu, missä määrin väkivaltakokemusten määrä vaihtelee taustamuuttujien mukaan. Perherakenteen yhteys julkisella paikalla nähtyyn tai kuultuun lähisuhdeväkivaltaan ei ole yhtä selkeä kuin kotona nähtyyn tai kuultuun lähisuhdeväkivaltaan ja eri perhemuodoissa todistetaan lähes saman verran kaikkia lähisuhdeväkivallan muotoja julkisilla paikoilla. (Liitetaulukko 58.)

Sen sijaan vastaajan subjektiivinen kokemus perheen taloudellisesta tilanteesta on kotona nähdyn tai kuullun lähisuhdeväkivallan tavoin tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin julkisella paikalla nähtyihin tai kuultuihin lähisuhdeväkivallantekoihin. Ne, jotka kokevat perheessä olevan paljon taloudellisia vaikeuksia (8 %), raportoivat yleisemmin nähneensä tai kulleensa jotakin lähisuhdeväkivaltaa julkisella paikalla kuin ne, jotka mieltävät perheen taloudellisen tilan erittäin hyväksi (2 %) tai hyväksi (2 %). Perheen työttömyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vain julkisesti nähtyyn tai kuultuun fyysiseen lähisuhdeväkivaltaan ja ero todistetun fyysisen väkivallan määrässä työttömien ja työssäkäyvien välillä on kaksi prosenttiyksikköä. (Liitetaulukko 58.)

Vastaajan tai vastaajan vanhempien syntymämaa ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä julkisella paikalla nähtyyn lähisuhdeväkivaltaan. Suomea kotikielensä puhuvat (3 %) raportoivat yleisimmin todistaneensa ainakin jotakin lähisuhdeväkivallan muotoa julkisella paikalla ja ruotsi puhuvat vähiten (<1 %). Erot ovat suunnilleen samanlaisia julkisella paikalla todistetussa henkisessä väkivallassa ja kummankin lähisuhdeväkivaltamuodon kohdalla erot kotikielten välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. (Liitetaulukko 58.)

Tiedämme jo vuosien 2008 ja 2013 lapsiuhrituskimusten pohjalta, että lähisuhdeväkivallan todistaminen on kasautuvaa. Siksi on perusteltua tarkastella perheessä nähtyä tai kuultua lähisuhdeväkivaltaa suhteessa julkisella paikalla nähtyyn tai kuultuun lähisuhdeväkivaltaan. Niistä lapsista ja nuorista, jotka kertoivat todistaneensa perheenjäsenensä kohdistunutta fyysistä lähisuhdeväkivaltaa julkisella paikalla, 48 prosenttia raportoi todistaneensa sitä myös kotona. Vastaavasti niistä lapsista ja nuorista, jotka eivät kertoneet todistaneensa perheenjäsenensä kohdistunutta fyysistä lähisuhdeväkivaltaa julkisella paikalla, vain 4 prosenttia on todistanut fyysistä lähisuhdeväkivaltaa kotona. Kaikkia lähisuhdeväkivallan muotoja yhdessä tarkasteltaessa vastaavat osuudet ovat 54 prosenttia ja 13 prosenttia. Kaikki yhteydet ovat tilastollisesti merkitseviä. (Taulukko 11.) Tulokset ovat hyvin samanlaisia kuin vuonna 2013.

Taulukko 11. Kotona lähisuhdeväkivaltaa nähneiden prosenttiosuudet sen mukaan, onko vastaaja nähnyt tai kuullut lähisuhdeväkivaltaa julkisella paikalla.

Nähnyt tai kuullut kotona	Fyysinen lähisuhdeväkivalta julkisella paikalla			Fyysinen tai henkinen lähisuhdeväkivalta julkisella paikalla		
	Ei ole nähnyt/kuullut	On nähnyt/kuullut	Yhteensä	Ei ole nähnyt/kuullut	On nähnyt/kuullut	Yhteensä
fyysistä lähisuhdeväkivaltaa***	4	48	4	4	23	4
fyysistä tai henkistä lähisuhdeväkivaltaa***	13	62	14	13	54	14
N	6 772	52	6 824	6 668	156	6 824

*** $p < 0,001$, yhteys lähisuhdeväkivaltaa kotona ja julkisella paikalla todistaneiden välillä

7 Seksuaalisen kanssakäymisen kokemukset ja seksuaaliväkivalta

Tässä luvussa tarkastellaan lasten ja nuorten seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia ja siihen mahdollisesti liittyviä seksuaaliväkivallan kokemuksia. Ensin esitellään seksuaaliseen kanssakäymiseen aikuisen kanssa liittyvät tulokset yhdeksäsluokkalaisten, ja sitten lyhyesti kuudesluokkalaisten osalta, ottamatta vielä kantaa onko kyseessä seksuaaliväkivallaksi luokiteltu toiminta vai ei. Sen jälkeen tarkastellaan erikseen seksuaaliväkivallan kokemuksina niitä kokemuksia, joita lain mukaan tutkittaisiin lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Lopuksi tarkastellaan yhdeksäsluokkalaisten seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia ikätovereiden, tai maksimissaan 4 vuotta vanhemman henkilön kanssa.

7.1 Mittarit

Sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaисilta kysyttiin, onko heillä kokemuksia seksuaalisesta lähentelystä tai kanssakäymisestä aikuisten tai tapahtumahetkellä vähintään viisi vuotta heitä vanhempien henkilöiden kanssa. Niille, jotka vastasivat kokemuksia olevan, esitettiin tarkentavia kysymyksiä. Yhdeksäsluokkalaисilta kysyttiin lisäksi seksuaalisesta kanssakäymistä enintään neljä vuotta vanhemman kanssa, johon viitataan tekstissä kokemuksina ikätoverin kanssa.

Aikuisen kanssa tapahtuneita seksuaalikoemuksia kysyttiin kysymyskokonaisuudella, jota on ensimmäisen kerran käytetty Suomessa vuoden 1988 koululaiskyselyssä (Sariola 1990). Alun perin mittaristo perustuu David Finkelhorin vuonna 1979 Sexually Victimized Children -teoksessa käytettyyn kysymyssarjaan. Aikuisten kanssa tapahtuneita seksuaalikoemuksia on kystty samalla kysymyspatteristolla myös vuosien 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimuksissa sillä erolla, että vuosina 2013 ja 2022 tarkentavia kysymyksiä kysyttiin ainoastaan ensimmäisestä aikuisen kanssa koetusta seksuaalikoemuksesta, kun vuonna 1988 ja 2008 tarkennettiin kolmea ensimmäistä kokemusta. Mittarin taustoista sekä siihen liittyvästä lainsäädännöstä löytyy tarkemmin tietoa vuoden 2008 raportista (Ellonen ym. 2008).

Vastaajien raportoimista seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksista eroteltiin tarkentavien kysymysten perusteella erilliseen tarkasteluun ne kokemukset, joita Suomen lainsäädännön mukaan tutkittaisiin lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Määritelmään palataan tarkemmin seksuaaliväkivaltaa koskevassa kappaleessa.

Kysymyksiä edelsi saate: seuraavaksi kysymme seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyviä kysymyksiä. Ensimmäisenä kysyttiin kaikilta ”Onko sinulla kokemuksia seksuaalisesta lähentelystä tai kanssakäymisestä aikuisten tai tapahtumahetkellä vähintään 5 vuotta itseäsi vanhempien ihmisten kanssa?”. Vastausvaihtoehdot olivat ”Kyllä” ja ”Ei”. Seksuaalikokemusten luonnetta kartoittavat vaihtoehdot on esitetty taulukossa 12. Taulukossa 14 on esitetty seksuaalikokemuksia ikätoverien kanssa mittaavat kysymykset. Mikäli nuori vastasi johonkin kokemukseen kyllä, häneltä kysyttiin tarkentavia kysymyksiä (taulukko 13) esimerkiksi siitä, mitä tapahtui ja kenen kanssa.

Taulukko 12. Kysytyt seksuaalisen kanssakäymisen muodot vastaajaa tapahtumahetkellä vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa.

-
- Pyyntö tai ehdotus tehdä jotakin seksuaalista
 - Hyväily
 - Toinen henkilö näytti sukuelimensä
 - Sinä näytit sukuelimesi toiselle
 - Toinen henkilö kosketteli sukuelimiäsi (vaatteiden päältä)
 - Sinä koskettelit hänen sukuelimiään (vaatteiden päältä)
 - Toinen henkilö kosketteli paljaita sukuelimiäsi
 - Sinä koskettelit hänen paljaita sukuelimiään
 - Yhdyntä jäljittely ilman varsinaista yhdyntää
 - Yhdyntä
-

Taulukko 13. Jatkokysymykset seksuaalisesta kanssakäymisestä vastaajaa tapahtumahetkellä vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa.

-
- Minkä ikäinen sinä olit ja minkä ikäinen tuo toinen henkilö oli tapauksen sattuessa tai tapahtumasarjan alkaessa?
 - Mikä oli toisen henkilön sukupuoli?
 - Jos tapaus tai tapahtumasarja johti yhdyntään, kuinka vanha olit ensimmäisen yhdynnän aikana?
 - Kuinka monta kertaa suunnilleen tapahtui seksuaalista lähentelyä tai kanssakäymistä tämän henkilön kanssa?
 - Jatkuuko tilanne edelleen?
 - Kuka tuo henkilö oli?
 - Kuka aloitti seksuaalisen toiminnan?
 - Pakottiko, uhkailiko tai kiristikö toinen saadakseen sinut mukaan?
 - Käyttikö toinen väkivaltaa saadakseen sinut mukaan?
 - Lahjoiko toinen sinua saadakseen sinut mukaan?
 - Oliko toinen henkilö tapauksen sattuessa alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena?
 - Olitko sinä tapauksen sattuessa alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena?
 - Mikä seuraavista kuvaa parhaiten kokemustasi tapauksen sattuessa?
 - Koitko tilanteen seksuaalisena hyväksikäyttönä?
 - Jos kuvatut tapaukset ovat jo ohi, mikä seuraavista kuvaa parhaiten kokemustasi nyt jälkeenpäin?
 - Oletko kertonut tästä ensimmäisestä, vähintään 5 vuotta vanhemman henkilön kanssa tapahtuneesta seksuaalisesta kanssakäymisestä jollekin? Voit tarvittaessa valita useampia vaihtoehtoja.
 - Miksi et ole kertonut kenellekään?
 - Kun kerroit asiasta, miten henkilö(t) jolle kerroit, reagoi tai mitä hän teki?
 - Vastasit kertoneesi edellä kuvatuista tapauksista poliisille tai sosiaalityöntekijälle, miten asia on edennyt heidän kanssaan. Kuvaile omin sanoin.
 - Onko joku aikuinen joskus epäillyt, että sinua on käytetty seksuaalisesti hyväksi, vaikka mitään sellaista ei ole oikeasti tapahtunut?
-

Taulukko 14. Seksuaalista kanssakäymistä ikätoverien kanssa mittaavat kysymykset.

-
- Oletko koskaan kokenut ikätoverisi kanssa sellaista seksuaalista kanssakäymistä, johon ei liittynyt varsinaista fyysistä kosketusta?
 - Oletteko kosketelleet toisianne seksuaalisesti ikätoverisi kanssa? Esimerkiksi joku ikätoverisi on koskettanut sinua seksuaalisesti vaatteiden päältä tai alta, sinä olet koskettanut jotain ikätoveriasi jollain seksuaalisella tavalla, tai olette riisuneet toisiltanne vaatteita esimerkiksi harrastaaksenne seksiä.
 - Oletteko olleet tai yrittäneet olla ikätoverisi kanssa yhdynnässä tai harrastaa anaali- tai suuseksiä?
-

Vuoden 2022 lapsiuhritutkimuksessa vastaajilta kysyttiin ensimmäistä kertaa vastaajien virallisen sukupuolen lisäksi myös koettua sukupuolta, jolloin aineistosta on mahdollista erotella sukupuolivähemmistöihin kuuluvia vastaajia. Cis-etuliitteellä viitataan henki- löön, jonka sukupuolikokemus on yhdenmukainen hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen kanssa. Sukupuolivähemmistöihin tässä tarkastelussa luokiteltiin vastaajat, joiden sukupuolikokemus eroaa virallisesta sukupuolesta. Ryhmään sisältyvät tytöksi tai pojaksi itsensä kokevat transsukupuoliset vastaajat sekä muunsukupuoliset vastaajat. Vähemmistöön kuulumisen eroaa koetusta sukupuolesta siten, että binaaristi itsensä transsukupuolisiksi kokevat on laskettu mukaan vähemmistöihin. Analyysit on tehty aina koetun sukupuolen mukaan, mikäli vastaajia on kyseisen kokemuksen kohdalla ollut riittävästi. Sukupuolivähemmistöön kuulumisen mukaan on tarkasteltu seksuaalista kanssakäymistä ja seksuaaliväkivaltaa. Ajallinen muutos on raportoitu aina juridisen sukupuolen mukaan, koska aiempina mittauskertoina ei ole kysytty koettua sukupuolta.

7.2 Yhdeksäsluokkalaisten seksuaalisen kanssakäymisen kokemukset aikuisen kanssa

Seitsemän prosenttia yhdeksäsluokkalaisista raportoi seksuaalista kanssakäymistä aikuisen, eli vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa. Sukupuolivähemmistöön kuulumisen on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä seksuaalisen kanssakäymisen kokemukseen aikuisen kanssa, ja muunsukupuolisilla (18 %) on enemmän näitä kokemuksia kuin cis-tytöillä (10 %) ja cis-pojilla (2 %). (Taulukko 15.)

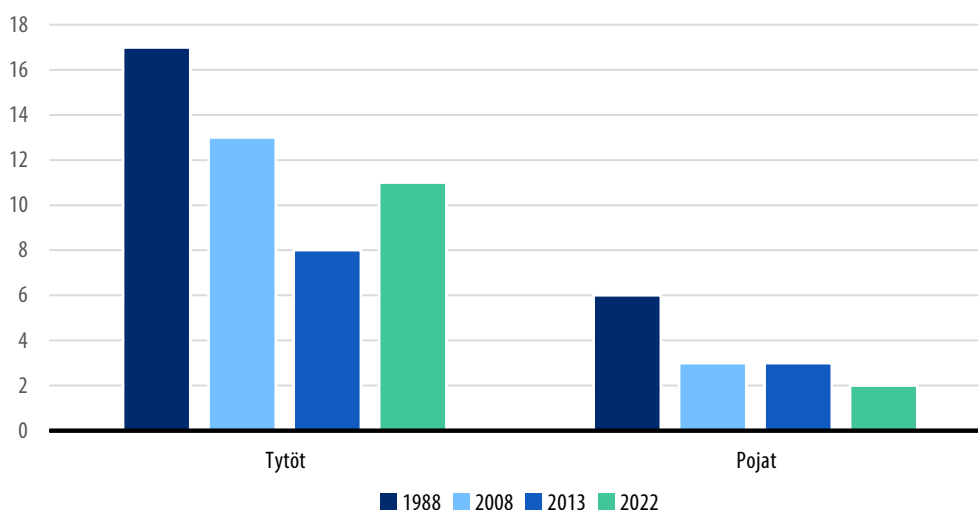
Taulukko 15. Yhdeksäsluokkalaisten seksuaalisen kanssakäymisen kokemukset aikuisen kanssa sukupuoli-vähemmistöön kuulumisen mukaan vuonna 2022, %.

Seksuaalikokemuksia aikuisen kanssa***	Cis-tytöt	Cis-pojat	Muu	Yhteensä
%	10	2	18	7
n	133	27	27	187
Yhteensä	1 331	1 239	148	2 718

*** $p < 0,001$, sukupuoli-vähemmistöön kuulumisen ja seksuaalikokemusten välinen yhteys

Yhdeksäsluokkalaisten on tällä mittauskerralla hieman enemmän seksuaalikokemuksia aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa (7 %) kuin vuonna 2013 (5 %), mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevää. Sukupuoli on yhteydessä ajallisiin muutoksiin niin, että tytöillä on enemmän (kolme prosenttiyksikköä) kokemuksia aikuisen kanssa nyt kuin vuonna 2013. Muutos ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevää. Pojilla niitä on yhden prosenttiyksikön verran vähemmän kuin aiempaan mittauskertaan, mutta muutos ei ole tilastollisesti merkitsevää. (Kuvio 17, liitetaulukko 59.)

Kuvio 17. Seksuaalisen kanssakäymisen kokemukset yhdeksäsluokkalaisten aikuisen kanssa vuosina 1988, 2008, 2013 ja 2022, %.

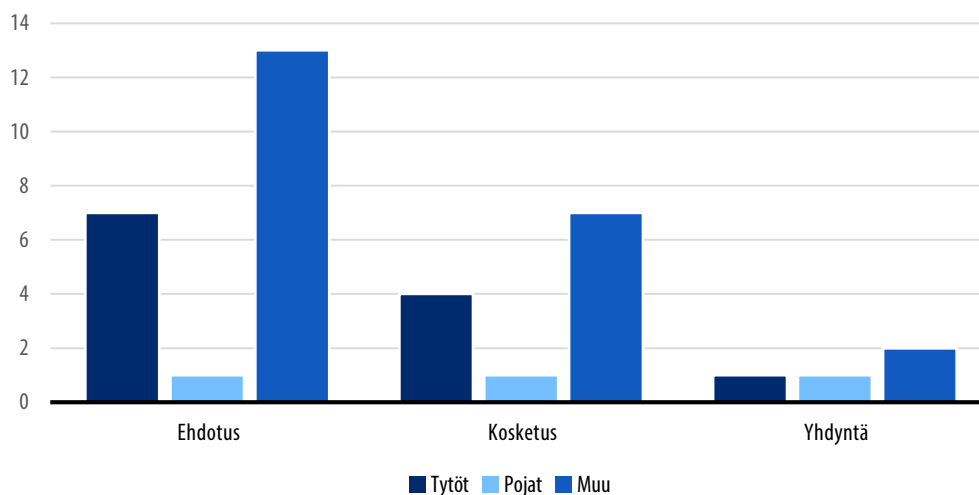

Mikäli nuoret raportoivat seksuaalisia kokemuksia aikuisen kanssa, selvitettiin mihin asti seksuaalinen kanssakäyminen eteni. Ehdotus tarkoittaa ehdotusta tai pyyntöä tehdä jotain seksuaalista tai itsensä paljastamista toiselle joko nuoren itsensä tai toisen osapuolen

taholta. Yhdeksäsluokkalaisista neljällä prosentilla oli tällaisia kokemuksia aikuisen kanssa. Koettu sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä ehdotukseen tai pyyntöön tehdä jotakin seksuaalista. Tyttöillä (7 %) on enemmän näitä kokemuksia kuin pojilla (1 %) ja muunsukupuolisilla (13 %) enemmän kuin tyttöillä. (Kuvio 18, liitetaulukko 60.)

Kosketus tarkoittaa kosketusta ilman yhdyntää eli hyväilyä, sukuelinten koskettelua vaatteiden päältä tai paljaan sukuelimen koskettelua. Yhdeksäsluokkalaisista kolmella prosentilla oli näitä kokemuksia aikuisen kanssa. Koettu sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kosketteluun, ja muunsukupuoliset (7 %) raportoivat sitä yleisemmin kuin tytöt (4 %) ja pojat (1 %). Varsinaiseen yhdyntään asti tapauksista on yhdeksäsluokkalaisilla edennyt yksi prosentti. Yhdyntään asti edenneitä tapauksia on yhtä paljon tyttöillä ja pojilla (1 %) ja hieman useammin muunsukupuolisilla (2 %), mutta erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Vaikka pojilla on vähemmän kokemuksia aikuisten kanssa kuin tyttöillä, pojat etenevät seksuaalisessa kanssakäymisessä kokemusten määrään suhteutettuna usein pidemmälle. (Kuvio 18, liitetaulukko 60.)

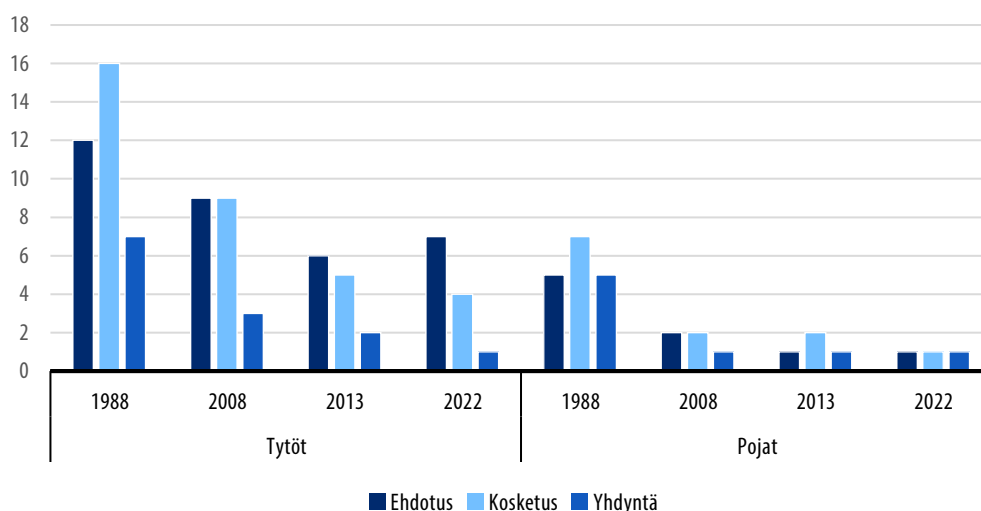
Kuvio 18. Aikuisen kanssa koettujen seksuaalikoekemusten eteneminen koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022, %.

Seksuaalikoekemukset ovat edenneet yhdeksäsluokkalaisilla yhtä pitkälle vuosina 2013 ja 2022 eikä mittauskertojen välillä ole tilastollisesti merkitsevää eroa. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna tyttöillä on nyt prosenttiyksikön verran enemmän kokemuksia ehdottelusta kuin vuonna 2013, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. Pojilla ehdottelu on vähentynyt edellisestä mittauskerrasta alle prosenttiyksikön verran ja koskettelu yhden prosenttiyksikön verran. Muutokset ovat pojilla tilastollisesti merkitseviä. Yhdeksäsluokkalaisilla tyttöillä

yhdyntäkokemukset aikuisen kanssa ovat vähentyneet vuoden 2013 kahdesta prosentista yhteen prosenttiin, mutta muutos ei ole tilastollisesti merkitsevä. Pojilla yhdyntäkokemusten määrä on pysynyt samana mittauskertojen välillä. (Kuvio 19, liitetaulukko 61.)

Kuvio 19. Aikuisen kanssa koettujen seksuaalikoekemusten eteneminen juridisen sukupuolen mukaan vuosina 1988, 2008, 2013 ja 2022, %.

Iso osa (38 %) yhdeksäsluokkalaisten aikuisen kanssa koetuista seksuaalikoekemuksista on alkanut 15-vuotiaana tai vanhempana. Alle 10-vuotiaana tapahtuneita kokemuksia aikuisen kanssa raportoi 20 yhdeksäsluokkalaista (11 % heistä, joilla on seksuaalikoekemuksia aikuisen kanssa). Muutosta aiempaan mittauskertaan on tapahtunut vain vähän, mutta muutokset vuosien 2013 ja 2022 välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. Muutoksen tilastollista merkitsevyyttä tarkasteltiin iän mukaan tarkemmin vain alle 10-vuotiaana alkaneiden kokemusten mukaan. (Liitetaulukko 62.)

Alle 10-vuotiaana alkaneet, aikuisen kanssa tapahtuneet seksuaalisen kanssakäymisen kokemukset ovat yleistyneet yhdeksäsluokkalailla tilastollisesti merkitsevästi yhdellä prosenttiyksiköllä. Tyttöillä alle 10-vuotiaana alkaneet seksuaalikoekemukset ovat yleistyneet ja pojilla vähentyneet edellisestä mittauskerrasta, mutta muutokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Lukumäärällisesti alle 10-vuotiaana alkaneita kokemuksia on vähän ja johtopäätöksissä tulee olla varovainen. (Liitetaulukko 62.)

Mikäli vastaaja ilmoitti seksuaalikoekemuksista aikuisen kanssa, häneltä kysyttiin tapahtuiko tilanteen yhteydessä pakottamista, väkivaltaa tai lahjontaa. Pakottaminen, väkivalta ja lahjonta viittaavat tekoihin, jotka määrittyvät rikollisiksi joko sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon pakottamisena, raiskauksena tai seksuaalipalvelujen ostamisena nuorelta henkilöltä. Pakottamisen muotona voi olla esimerkiksi uhkailu tai kiristäminen.

Pakottamista, uhkailua ja kiristämistä raportoi 33 prosenttia ja lahjontaa 30 prosenttia niistä yhdeksäsluokkalaisista, joilla on seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia aikuisen kanssa. Tytöt näyttävät kokevan pakottamista useammin kuin pojat, mutta tuloksia ei ole mielekästä esittää prosentteina sukupuolittain poikien vähäisten kokemusten vuoksi. (Liitetaulukko 63.) Kokemukset pakottamisesta ja lahjonnasta ovat yleistyneet tilastollisesti merkitsevästi vuodesta 2013, joskin erot ovat hyvin pieniä. Pakottamista ja väkivaltaa tarkastellaan tarkemmin seksuaaliväkivallan yhteydessä.

7.2.1 Seksuaalikokemusten toinen osapuoli

Yhdeksäsluokkalaisista 45 prosenttia vastasi aikuisen kanssa tapahtuneen seksuaalikokemuksen tapahtuneen tuntemattoman henkilön kanssa. Toiseksi yleisin osapuoli on tuttu, joka ei kuitenkaan ole ystävä (18 %). Vain kuudella prosentilla yhdeksäsluokkalaisista seksuaalinen kokemus aikuisen kanssa on tapahtunut ystävänsä kanssa. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna tyttöjen kohdalla ilmiö on samanlainen, mutta pojilla aikuisen kanssa koetun kokemuksen toinen osapuoli on yleisimmin entinen tai nykyinen kumppani (32 %). (Liitetaulukko 64.)

Yhdeksäsluokkalaisilla tuntemattomien osuus toisena osapuolena aikuisen kanssa koetuissa seksuaalikokemuksissa on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi edellisestä mittauskerrasta. Tulokset esitetään tutkimusvuoden mukaan seksuaaliväkivallan kokemusten yhteydessä, sillä tuntemattomien osuus toisena osapuolena on yleistynyt samalla tavalla myös seksuaaliväkivallan kohdalla.

7.2.2 Yhdeksäsluokkalaisten seksuaalikokemukset aikuisen kanssa taustamuuttujittain

Perhemuoto on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä seksuaalikokemuksiin aikuisen kanssa. Ydinperheissä asuvilla (4 %) on vähiten kokemuksia ja lastensuojelulaitoksissa asuvilla eniten. Neljännes lastensuojelulaitoksessa asuvista raportoi seksuaalikokemuksista aikuisen kanssa. Uusioperheissä asuvilla (9 %) on vain hieman yleisemmin kokemuksia kuin yksinhuoltajaperheissä asuvilla (6 %). Vuosittaista muutosta perhemuodon mukaan tarkasteltuna ei juuri ole. (Liitetaulukko 65.)

Äidin koulutus on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä aikuisen kanssa koettuihin seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksiin. Seksuaalikokemuksia raportoivat useammin ne yhdeksäsluokkalaisten, joiden äidin koulutustaso oli peruskoulu (8 %) kuin ne, joiden äidin koulutustaso on korkeakoulu (5 %). Isän koulutustausta on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä poikien, mutta ei tyttöjen seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksiin aikuisten

kanssa. Ne pojat, joiden isän koulutus oli peruskoulutasoinen (6 %) raportoivat useammin seksuaalikokemuksia aikuisen kanssa kuin ne pojat, joiden isän koulutusta on korkeakoulu (2 %). Erot kokemuksissa vanhempien koulutustaan mukaan ovat kuitenkin pieniä, ja ne ovat kaventuneet entisestään vuodesta 2013. (Liitetaulukko 66.)

Vanhempien syntymämaa on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä ainoastaan poikien seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksiin aikuisen kanssa. Niistä pojista, joiden toinen tai molemmat vanhemmat ovat ulkomaalaistaustaisia seitsemän prosenttia raportoi seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia aikuisen kanssa, kun suomalaistaustaisten vanhempien pojista niitä raportoi kaksi prosenttia. Vanhempien syntymämaan yhteys aikuisen kanssa koettuihin seksuaalikokemuksiin on samanlainen kuin vuonna 2013. (Liitetaulukko 66.)

Toisin kuin perheessä koetun ja nähdyn tai kuullun väkivallan kohdalla työttömyys ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä aikuisen kanssa koettuihin seksuaalikokemuksiin. Erot työttömien ja työssäkäyvien välillä eivät ole muuttuneet edellisestä mittauskerrasta. (Liitetaulukko 66.)

Kotona puhuttu kieli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksiin aikuisen kanssa pojilla, mutta ei tytöillä. Jotakin muuta kotikieltä puhuvista pojista 12 prosenttia raportoi seksuaalikokemuksista aikuisen kanssa, kun suomea ja ruotsia puhuvista pojista molemmista kaksi prosenttia raportoi näitä kokemuksia. Erot seksuaalikokemusten yleisyydessä opetuskielen mukaan ovat kaventuneet vuodesta 2013. (Liitetaulukko 66.)

7.3 Kuudesluokkalaisten seksuaalikokemukset aikuisen kanssa

Seksuaalisen kanssakäymisen kokemukset aikuisen kanssa ovat kuudesluokkalaisilla harvinaisia ja niitä raportoi vain kolme prosenttia kuudesluokkalaisista. Tytöistä näitä kokemuksia raportoi neljä prosenttia ja pojista kaksi prosenttia. Ero sukupuolten välillä on tilastollisesti merkitsevä. Myös kuudesluokkalaisten seksuaalikokemukset aikuisen kanssa ovat yleistyneet tilastollisesti merkitsevästi edellisestä mittauskerrasta, vaikka muutos on pienempi kuin yhdeksäsluokkalaisilla. (Liitetaulukko 67.)

Kuudesluokkalaisista seksuaalista ehdottelua on kokenut kaksi prosenttia, kolme prosenttia tytöistä ja yksi prosentti pojista. Kosketusta ilman yhdyntää on kokenut yksi prosentti kuudesluokkalaisista, tytöistä kaksi prosenttia ja pojista alle yksi prosentti. Varsinaista yhdyntää aikuisen, tai vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa raportoi alle prosentti kuudesluokkalaisista. (Liitetaulukko 68.) Niistä kuudesluokkalaisista, joilla on

seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia aikuisen kanssa valtaosa (63 %) kokemuksista on ollut pyyntö tai ehdotus tehdä jotakin seksuaalista tai itsensä paljastamista joko toisen osapuolen tai vastaajan itsensä toimesta. Seksuaalisen kanssakäymisen tapauksista aikuisen kanssa varsinaiseen yhdyntään edenneitä on yhteensä 13 prosenttia. Verrattuna yhdeksäsluokkalaisiin, kuudesluokkalaisilla toinen osapuoli on hieman useammin tuntematon tai ystävä ja harvemmin joku tuttu. Koska poikien osuus on niin pieni ja kuudesluokkalaisten seksuaalikokemukset aikuisen kanssa ovat niin harvinaisia, tuloksista ei ole mielekästä esittää samoja tarkentavia tietoja kuin yhdeksäsluokkalaisilla.

7.4 Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta

Tässä luvussa edellä kuvatuista seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksista on otettu erityiseen tarkasteluun ne kokemukset, jotka täyttäisivät rikoslainsäädännön tunnusmerkistön lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellään sukupuoliyhteyden lisäksi 16 ikävuotta nuoremman lapsen koskettelu ja muut seksuaaliset teot (myös viestintä ja katselu), jotka vahingoittavat lapsen kehitystä. (Rikoslaki 20 luku 16 §.)

Enemmistö kyselyyn vastaajista on alle 16-vuotiaita, ja valtaosa vastaajien seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksista itseään vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa on tapahtunut 15-vuotiaana. Tällöin kokemus täyttää lähtökohtaisesti lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rikosepäilyn tunnusmerkit. Kyselyyn sai kuitenkin vastata myös ennen 15 ikävuotta tapahtuneita seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia, eikä kyselyn kysymysten perusteella saada täyttä varmuutta vastaajan ja kokemuksen toisen osapuolen ikäerosta, jolloin on tehtävä lisärajoituksia, jotta muut seksuaalikokemukset saadaan eroteltua seksuaaliväkivallasta. Lisärajoituksilla vältetään yliarvioimasta seksuaaliväkivallan yleisyyttä.

Lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan kriteeristö on pysynyt samana kaikkina eri mitausvuosina, vaikka vuosien 1988, 2008, 2013 ja 2022 aikana on tehty lakimuutoksia asiaan liittyen. Esimerkiksi lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin katsotaan nykyisin lainsäädännössä rikokseksi. Pyyntöä tai ehdotusta tehdä jotakin seksuaalista ei kuitenkaan tässä tarkastelussa lasketa mukaan varsinaisen hyväksikäytön kriteereihin, sillä pelkän kyselyaineiston pohjalta ei näitä tapauksia pystytä toteamaan selvästi hyväksikäytöksi, vaikka teko olisikin rangaistava. Myös vertailukelpoisuuden vuoksi seksuaaliväkivallan määritelmä on pidetty samana aiempiin vuosiin verrattuna. Aikaisemmissa raporteissa näistä kokemuksista käytetään termiä seksuaalinen hyväksikäyttö, mutta tässä raportissa käytetään käsitettä seksuaaliväkivalta, joka vastaa paitsi yleisesti käytössä olevaa termiä, myös uudistetun rikoslain seksuaalirikoksia koskevan 20 luvun termistöä (Rossi ym. 2022).

Seksuaaliväkivallaksi määritellään teot, joissa on tapahtunut vähintään vastaajan itsensä tai toisen osapuolen itsensä paljastamista. Ehdotukset ja pyynnöt, jotka eivät sisältäneet kontaktia, jätettiin tarkastelun ulkopuolelle, mikäli ne eivät sisältäneet pakkoa tai väkivaltaa. Kaikki teot, jotka sisälsivät pakkoa tai väkivaltaa määriteltiin seksuaaliväkivallaksi.

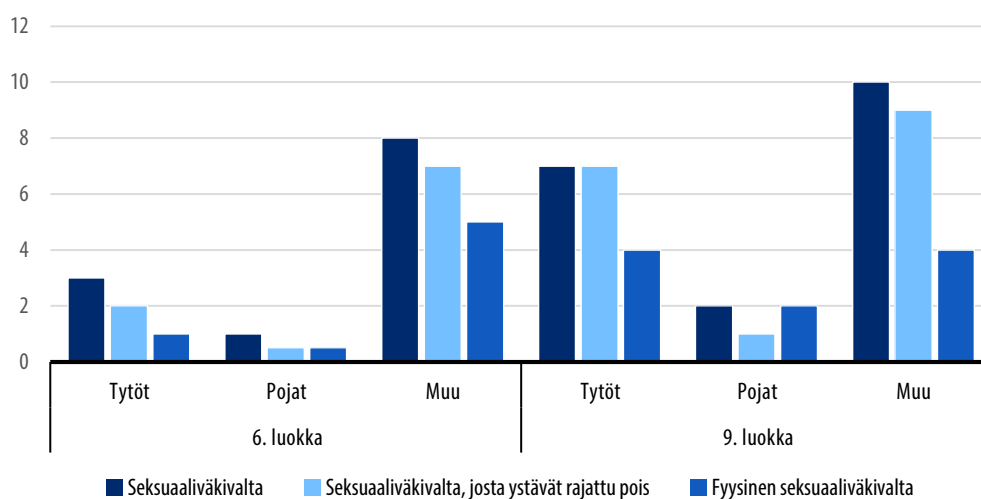
Aikaisempina vuosina vastaajan ja toisen osapuolen välinen viiden vuoden ikäero on tarkastettu erillisistä vastaajan ja toisen osapuolen ikää mittaavista kysymyksistä. Ne, joilla ei vastauksia näihin kysymyksiin ollut, on laskettu mukaan sillä oletuksella, että he raportoivat ylipäättään kokemuksia aikuisen kanssa kysymyksen muotoilun mukaisesti (Onko sinulla kokemuksia seksuaalisesta lähentelystä tai kanssakäymisestä aikuisten tai tapahtumahetkellä vähintään 5 vuotta itseäsi vanhempien ihmisten kanssa?). Vuonna 2022 toisen ikää koskevassa kysymyksessä oli paljon puuttuvia vastauksia, minkä seurauksena ikäeron tarkastamisesta luovuttiin. Tarkastelussa luotetaan siihen, että vastaaja on vastannut tehtävänannon mukaisesti ja raportoinut ainoastaan niitä seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia, joissa toinen osapuoli on ollut vähintään 5 vuotta vanhempi. Analyysit suoritettiin vastaavina myös aiempien vuosien aineistoihin, jotta vertailukelpoisuus säilyisi.

Vuosien 1988 ja 2008 lapsiuhrituskimuksissa seksuaaliväkivallan tapauksista rajattiin pois tapaukset, joissa toisen osapuolen oli raportoitu olevan ystävä, mikäli pakottamista tai väkivaltaa ei raportoitu. Vuonna 2013 ystävien kanssa tapahtuneet tapaukset laskettiin kuitenkin mukaan seksuaaliväkivaltatapauksiin, sillä perusteella, että nuoren oma arvio suhteesta ei ole lain näkökulmasta hyväksyttävä peruste hylätä hyväksikäyttöepäilyä. Tässä tutkimuksessa seksuaaliväkivaltaa tarkasteltiin kahdella eri tavalla. Ensin on tarkasteltu tapauksia, joissa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kriteerit täyttyvät ja ystävät toisena osapuolena on laskettu mukaan (seksuaaliväkivalta). Seuraavaksi on tarkasteltu tapauksia, joissa hyväksikäytön kriteerit täyttyvät, mutta ystävät ja entiset ja nykyiset kumppanit toisena osapuolena on rajattu pois, mikäli vastaaja ei ole raportoinut tilanteeseen liittyneen pakottamista tai väkivaltaa (seksuaaliväkivalta, josta rajattu pois ystävät ja entiset/nykyiset kumppanit). Pakottamista ja väkivaltaa sisältävät tapaukset on laskettu aina mukaan. Analyysit toteutettiin molemmilla tavoilla myös aiempien vuosien aineistoissa, jotta vertailukelpoisuus säilyi. Näiden muuttujien lisäksi tarkasteltiin vielä erikseen pelkkää fyysistä, eli vähintään koskettamista sisältävää lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa, josta rajattiin pois pakottamista sekä ei-kontaktia sisältäneet tapaukset (fyysinen seksuaaliväkivalta).

Laajalla määrittelyllä tarkasteluna kaikista vastaajista noin kolmella prosentilla on seksuaaliväkivallan kokemuksia. Yhdeksäsluokkalaisilla seksuaaliväkivallan kriteerit täyttäviä kokemuksia on yhteensä viidellä prosentilla ja kuudesluokkalaisilla kahdella prosentilla. Yhdeksäsluokkalaisista tytöistä seksuaaliväkivaltaa on kokenut seitsemän prosenttia, pojista kaksi prosenttia ja muunsukupuolisista kymmenen prosenttia. Kuudesluokkalaisista tytöistä kokemuksia raportoi kolme prosenttia, pojista yksi prosentti ja muunsukupuolisista kahdeksan prosenttia. Erot luokkatasoittain ja sukupuolittain ovat tilastollisesti

merkitseviä. (Kuvio 20, liitetaulukko 69.) Seksuaaliväkivallan kokemukset ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä myös sukupuolivähemmistöön kuulumiseen ja muunsukupuolisilla on kokemuksia enemmän kuin cis-tytöillä tai cis-pojilla. Sukupuolivähemmistön tuloksia ei esitetä tarkemmin, sillä osuudet ovat samoja kuin koetun sukupuolen mukaan. Seksuaaliväkivallan suppeammassa muodossa ja fyysisessä seksuaaliväkivallassa kokemukset jakautuvat samankaltaisesti sukupuolen ja luokkatasojen mukaan.

Kuvio 20. Seksuaaliväkivallan kokemukset luokka-asteen ja koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022, %.

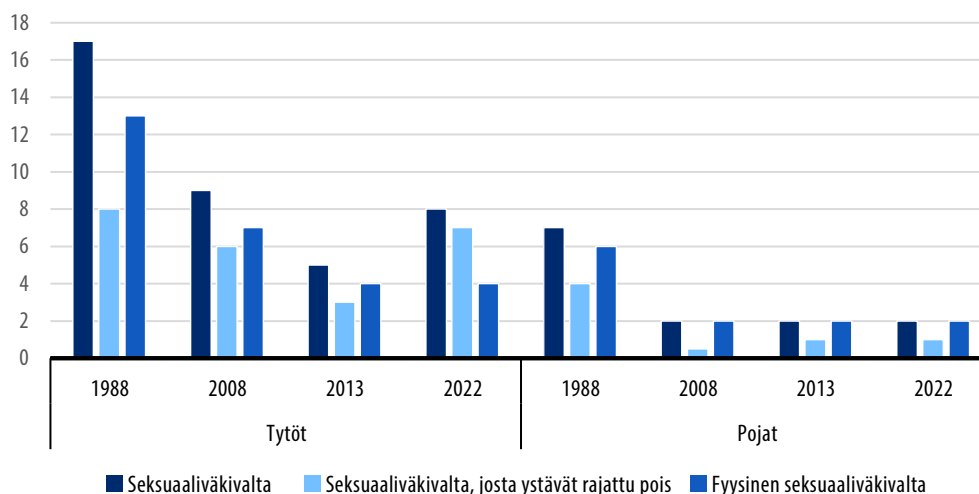

Seksuaaliväkivallan laajalla määritelmällä tarkasteltuna seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yleistyneet yhdeksäsluokkalaisilla tilastollisesti merkitsevästi. Kun vuonna 2013 viisi prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä raportoi seksuaaliväkivaltaa, on vastaava osuus vuonna 2022 kahdeksan prosenttia. Ero mittauskertojen välillä on tilastollisesti merkitsevä. Kun ystävien kanssa tapahtuneet tilanteet poistetaan ja käytetään suppeampaa määritelmää, vuonna 2013 kolme prosenttia ja vuonna 2022 seitsemän prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä raportoi seksuaaliväkivallan kokemuksia. Myös tässä suppeammassa määritelmässä vuosien 2013 ja 2022 välinen ero on tilastollisesti merkitsevä. Pojilla kokemusten määrä on pysynyt samana vuodesta 2013 ja tulos on tilastollisesti merkitsevä. Riippumatta siitä käytetäänkö seksuaaliväkivallan esiintyvyyden mittaamiseen laajaa vai suppeaa määritelmää yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä on seksuaaliväkivallan kokemuksia nyt enemmän kuin vuonna 2013. (Kuvio 21, liitetaulukko 70.) Lisäksi on mielenkiintoista huomata, että kun ystävän kanssa tapahtuneet tilanteet on rajattu pois, mikäli ne eivät sisältäneet pakottamista, näyttäisi ero laajan ja suppean seksuaaliväkivallan määritelmän välillä olevan pienempi kuin aikaisempina vuosina. Tämä tukee seksuaalisen kanssakäymisen tarkastelussa tehtyä havaintoa siitä, että kokemustan toinen osapuoli on aiempaa harvemmin lapsen tai nuoren ystävä.

Laajemman määritelmän mukaan tarkasteltuna seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yleistyneet tilastollisesti merkitsevästi myös kuudesluokkalaisilla. Vuonna 2013 yksi prosentti kuudesluokkalaisista raportoi kokeneensa seksuaaliväkivaltaa, ja vuonna 2022 sitä raportoi kaksi prosenttia kuudesluokkalaisista. Vuonna 2013 kuudesluokkalaisista tytöistä noin prosentti oli kokenut seksuaaliväkivaltaa, kun sama osuus on vuonna 2022 kolme prosenttia. Myös kuudennen luokan pojilla on vuonna 2022 hieman enemmän kokemuksia, mutta osuus on edelleen alle yhden prosentin. Muutokset ovat kuitenkin tilastollisesti merkitseviä myös sukupuolittain. Kun ystävät toisena osapuolena rajataan pois, muutos vuosien 2013 ja 2022 välillä säilyy tilastollisesti merkitseväna kuudesluokkalaisilla tytöillä, mutta ei pojilla. (liitetaulukko 71.)

Fyysistä seksuaaliväkivallan kokemuksissa ei ole yhdeksäsluokkalaisilla tapahtunut muutosta vuodesta 2013 (kuvio 21, liitetaulukko 70). Kuudesluokkalaisilla sukupuolittain tarkasteltuna tytöillä on tilastollisesti merkitsevästi enemmän myös fyysisen seksuaaliväkivallan kokemuksia (1 %) kuin vuonna 2013 (vajaa yksi prosentti) (liitetaulukko 71.) Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten seksuaaliväkivallan kokemukset on esitetty tekotavoittain liitetaulukossa 72.

Kuvio 21. Yhdeksäsluokkalaisten seksuaaliväkivallan kokemukset juridisen sukupuolen mukaan vuosina 1988,2008,2013 ja 2022, %.

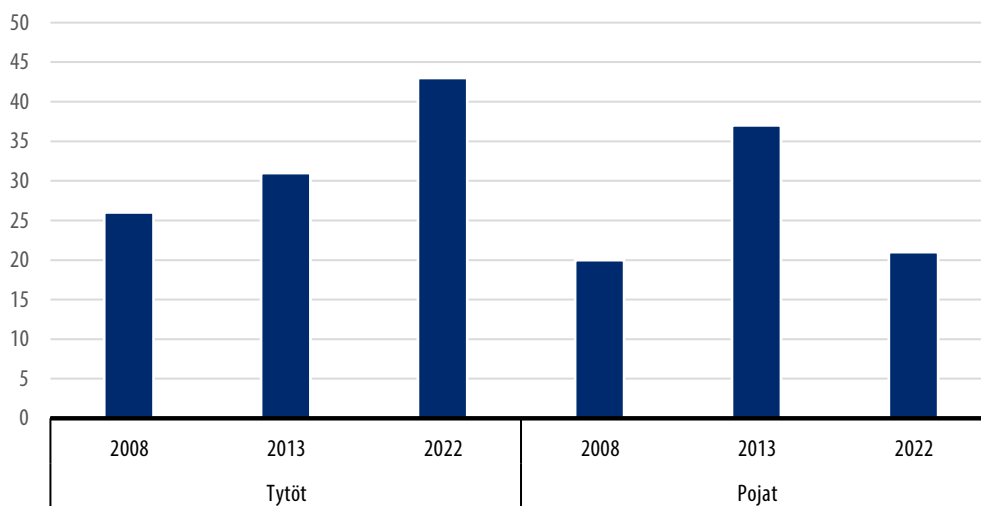

Koska erot seksuaaliväkivallan kokemusten määrissä laajan ja suppean seksuaaliväkivallan määritelmän mukaan ovat pieniä sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla, seksuaaliväkivaltaa tarkastellaan jatkossa sen laajan määritelmän mukaan. Näin myös siksi, että laaja määritelmä vastaa paremmin vuoden 2023 alussa uudistunutta seksuaalirikoslainsäädäntöä.

Suurin osa (40 %) seksuaaliväkivallan kokemuksista yhdeksäsluokkalaisilla tapahtuu ensimmäisen kerran 15-vuotiaille tai sitä vanhemmille nuorille. Toiseksi eniten seksuaaliväkivaltaa ovat ensimmäisen kerran kokeneet 14-vuotiaat (18 %). 10–13 -vuotiaana ensimmäisen kerran tapahtuneet seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yleistyneet yhdeksäsluokkalaisilla vuodesta 2013. Vastaavasti ensimmäiset seksuaaliväkivallan kokemukset koetaan entistä harvemmin alle 10 tai yli 15- vuotiaina. Muutokset eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä. (Liitetaulukko 73.) Kuudesluokkalaiset ovat useimmiten olleet 12 -vuotiaita ensimmäisen seksuaaliväkivallan kokemuksen tapahtuessa, eikä tässä ole tapahtunut merkitseviä muutoksia mittauskertojen välillä. Tapausten vähäisen määrän vuoksi tuloksia ei esitetä tässä tarkemmin.

Seksuaaliväkivallan kohdalla tarkastellaan erikseen pakottamista ja väkivaltaa, mutta toisin kuin aikuisen kanssa koettujen seksuaalikokemusten kohdalla, lahjominen on jätetty ulkopuolelle vertailtavuuden säilyttämiseksi. Pakottamista ja väkivaltaa raportoi 39 prosenttia niistä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista lapsista ja nuorista, jotka ovat kokeneet seksuaaliväkivaltaa. Tytöistä 43 prosenttia ja pojista 21 prosenttia raportoi kokeneensa pakottamista tai väkivaltaa seksuaaliväkivallan yhteydessä. Tytöt kokevat pakottamista ja väkivaltaa seksuaaliväkivallan yhteydessä tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin pojat. Pakottamis- ja väkivaltakokemukset ovat yleistyneet edellisestä mittauskerrasta kuudella prosenttiyksiköllä koko aineistossa, mutta muutos ei ole tilastollisesti merkitsevää. Tytöt raportoivat kuitenkin tilastollisesti merkitsevästi enemmän pakottamista ja väkivaltaa vuonna 2022 kuin vuonna 2013. Pojat raportoivat nyt harvemmin pakottamista ja väkivaltaa kuin edellisellä mittauskerralla, mutta muutos ei ole tilastollisesti merkitsevää. (Kuvio 22, liitetaulukko 74.)

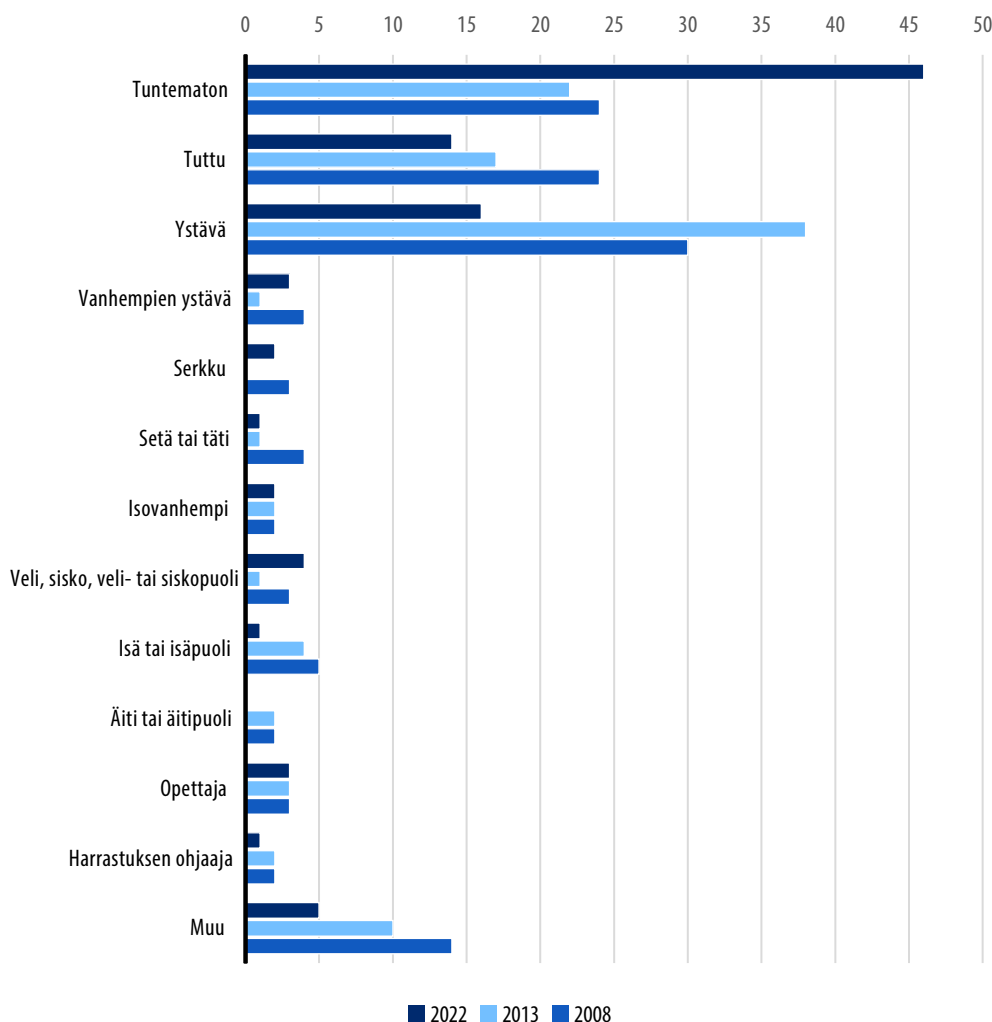
Kuvio 22. Pakottamista tai väkivaltaa raportoineiden kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten prosenttiosuudet seksuaaliväkivaltaa kokeneista juridisen sukupuolen mukaan vuosina 2008, 2013 ja 2022, %.

Vuonna 2022 fyysistä seksuaaliväkivaltaa kokeneista pakottamista raportoi yhteensä 40 prosenttia, mikä on lähes 20 prosenttiyksikköä enemmän, kuin vuonna 2013. Muutos on tilastollisesti merkitsevä. Fyysistä seksuaaliväkivaltaa kokeneiden tyttöjen kohdalla pakottamisen kokemukset ovat yleistyneet tilastollisesti merkitsevästi yli 20 prosenttiyksikköä. Poikien kohdalla pakottamiskokemukset näyttävät vähentyneen, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. (Liitetaulukko 75.)

Niistä tytöistä, joilla on seksuaaliväkivallan kokemuksia, 53 prosentilla kokemuksen toinen osapuoli on tuntematon. Pojilla toinen osapuoli on yleisimmin ystävä (42 %) ja toiseksi yleisin toinen osapuoli on tuntematon (19 %). Toiseksi yleisimpiä toisia osapuolia ovat tytöillä tutut (15 %). Tuntemattomien osuus seksuaaliväkivallan toisena osapuolena on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi vuodesta 2013. (Kuvio 23, liitetaulukko 76.) Tuntemattomien osuus toisena osapuolena on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi myös fyysisten seksuaaliväkivallan kokemusten kohdalla.

Kuvio 23. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten kokeman seksuaaliväkivallan toinen osapuoli vuosina 2008, 2013 ja 2022, %.

Seksuaaliväkivallan yhteydessä tarkasteltiin myös perheenjäsenen tai sukulaisen kanssa koettuja seksuaalikoemuksia. Lain mukaan sukupuoliyhteys oman lapsen tai tämän jälkeläisen, oman vanhemman tai isovanhemman kanssa on rangaistava teko (Rikoslaki 20 luku 12 §). Vuonna 2022 lain mukaan inestiksi määriteltäviä kokemuksia ilmoitti 16 nuorta, joista tyttöjä oli 8, poikia 5 ja muunsukupuolisia 3. Arkikielessä inestinä voidaan pitää seksuaaliväkivaltaa, jossa tekijänä on kuka tahansa samassa taloudessa asuva henkilö kuten sisarus-, isä- tai äitipuoli tai joku muu sukulainen kuten serkku, täti tai setä. Laajemmalla määrittelyllä inestisiä kokemuksia raportoi yhteensä 29 nuorta. Näistä tyttöjä oli 17, poikia 7 ja muunsukupuolisia 5.

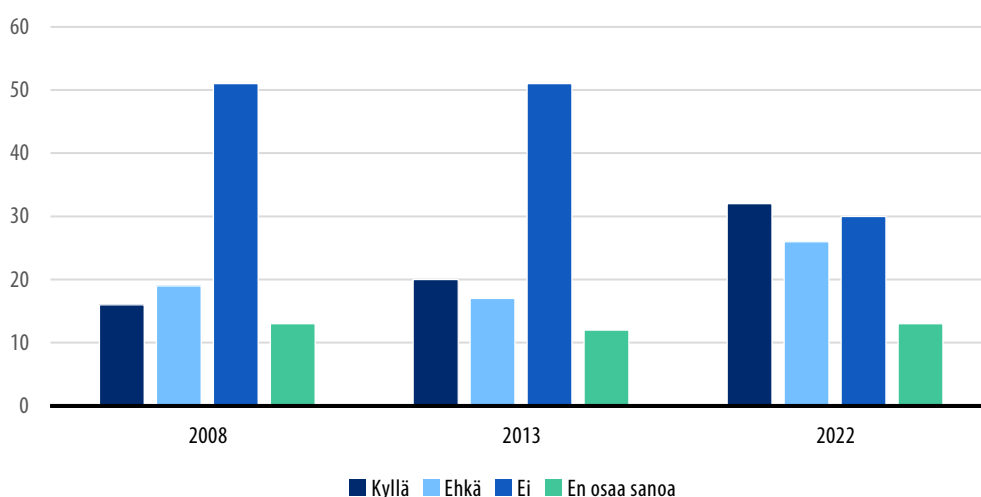
7.5 Lasten ja nuorten omat kokemukset hyväksikäytöstä

Mikäli vastaajilla oli ollut seksuaalikoemuksia aikuisen kanssa tai seksuaaliväkivallan kokemuksia, heiltä kysyttiin oliko kokemus heidän mielestään seksuaalista hyväksikäyttöä. Tässä kohtaa käytetään termiä hyväksikäyttö, vaikka kyseessä on seksuaaliväkivalta, sillä lasten ja nuorten omia kokemuksia kysyttäessä on käytetty kyselylomakkeessa termiä seksuaalinen hyväksikäyttö.

Kaikista seksuaaliväkivaltaa kokeneista noin kolmannes (32 %) piti tapausta itse hyväksikäyttönä. Tytöt (34 %) kokevat seksuaaliväkivallan tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin hyväksikäyttönä kuin pojat (18 %). Kuudesluokkalaisista seksuaaliväkivaltaa kokeneista 33 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 31 prosenttia kokee, että tapaus oli hyväksikäyttöä. Vuosiluokkien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa. (Liitetaulukko 77.)

Kun vuonna 2022 seksuaaliväkivaltaa raportoineista 32 prosenttia kokee, että kyseessä oli seksuaalinen hyväksikäyttö, oli vastaava osuus edellisellä mittauskerralla 20 prosenttia. 30 prosenttia seksuaaliväkivaltaa kokeneista raportoi vuonna 2022, ettei kokenut kyseessä olleen seksuaalinen hyväksikäyttö ja vastaava osuus oli vuonna 2013 51 prosenttia. Seksuaaliväkivaltaa kokeneiden oma kokemus hyväksikäytöstä on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi ja vastaavasti kokemus siitä, että kyseessä ei ollut seksuaalinen hyväksikäyttö, on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi. (Kuvio 24, liitetaulukko 78.)

Kuvio 24. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten oma kokemus seksuaalisesta hyväksikäytöstä seksuaaliväkivaltaa kokeneilla vuosina 2008, 2013 ja 2022, %.

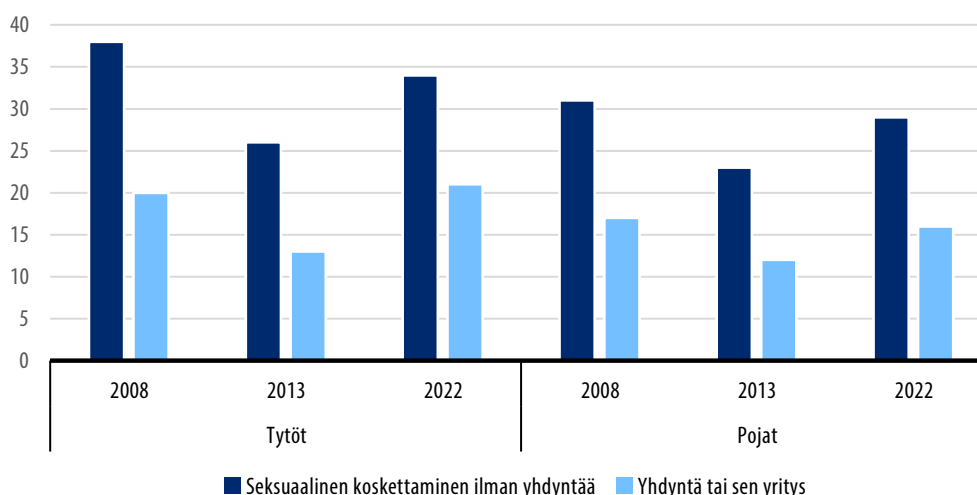
7.6 Seksuaalikokemukset ikätovereiden kanssa

Sen lisäksi, että nuorilta kysyttiin seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksista aikuisen kanssa, kysyttiin yhdeksäsluokkalaisilta myös seksuaalikokemuksista ikätovereiden kanssa. Ikätovereiksi laskettiin enintään neljä vuotta vanhemmat henkilöt. Kokemuksia kartoitettiin kolmella eri asteella: seksuaalinen kanssakäyminen ilman kosketusta, seksuaalinen kanssakäyminen koskettamalla ja varsinainen yhdyntä. Tässä tarkastellaan kokemuksia kahden viimeksi mainitun kokemuksen tasolla.

Seksuaalisesta koskettamisesta ilman yhdyntää raportoi 35 prosenttia yhdeksäsluokkalaista tytöistä, 29 prosenttia yhdeksäsluokkalaista pojista ja 35 prosenttia yhdeksäsluokkalaista muunsukupuolisista. Yhdyntästä tai sen yrityksestä raportoi 22 prosenttia tytöistä, 16 prosenttia pojista ja 19 prosenttia muunsukupuolisista. Erot sukupuolten välillä ovat tilastollisesti merkitseviä koskettamis- ja yhdyntäkokemusten kohdalla. (Liitetaulukko 79.)

Sekä koskettaminen että yhdyntäkokemukset ja niiden yritykset ikätovereiden kanssa ovat yleistyneet yhdeksäsluokkalaisten tilastollisesti merkitsevästi edellisestä mittauskerrasta. Kun vuonna 2013 tytöistä 26 prosenttia ja pojista 23 prosenttia raportoi koskettellensa seksuaalisesti ikätoverin kanssa, olivat vastaavat osuudet nyt 34 ja 29 prosenttia. Yhdyntäkokemukset ovat tytöillä yleistyneet 13 prosentista 21 prosenttiin ja pojilla 12 prosentista 16 prosenttiin mittauskertojen välillä. (Kuvio 25, liitetaulukko 80.)

Kuvio 25. Yhdeksäsluokkalaisten seksuaalisen kanssakäymisen kokemukset ikätovereiden kanssa juridisen sukupuolen mukaan vuosina 2008, 2013 ja 2022, %.

Noin puolet yhdeksäsluokkalaisista raportoi seksuaalista koskettamista ikätoverin kanssa tapahtuneen yli 10 kertaa. Tyttöillä (54 %) kokemuksia yli kymmenen kertaa olleiden osuus on tilastollisesti merkitsevästi isompi kuin pojilla (48 %) ja osuus on molemmilla sukupuolilla kasvanut tilastollisesti merkitsevästi vuodesta 2013. Seksuaalista koskettamista vain kerran kokeneiden määrä on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi 17 prosentista 7 prosenttiin. Yhdyntäkokemuksissa ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa sukupuolten välillä, mutta sukupuolen mukaan tarkasteltuna nähdään samanlainen ajallinen kehitys kuin seksuaalisen koskettamisen kohdalla. Yhdyntäessä ikätoverien kanssa yli 10 kertaa olleiden osuus on kasvanut edellisestä mittauskerrasta tilastollisesti merkitsevästi sekä tytöillä että pojilla. (Liitetaulukot 81 ja 82.)

Yhdeksäsluokkalaisilla on yleisimmin yhdyntäkokemuksia yhden henkilön kanssa (60 %) ja näin raportoi myös 60 prosenttia tytöistä ja 58 prosenttia pojista. Kumppaneiden lukumäärissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia edelliseen mittauskertaan verrattuna. Näyttäisi siltä, että vaikka nuorten yhdyntäkokemukset ikätoverien kanssa ovat yleistyneet, ne tapahtuvat edelleen useimmiten saman tai samojen henkilöiden kanssa. (Liitetaulukko 83.)

Vastentahtoiset seksuaalikoemukset ikätoverien kanssa ovat harvinaisia ja niitä raportoi vain 8 prosenttia niistä yhdeksäsluokkalaisista, joilla ylipäätään on seksuaalikoemuksia ikätoverien kanssa. Vastentahtoisia seksuaalikoemuksia ikätovereiden kanssa on yleisimmin muunsukupuolisilla nuorilla (21 %), toiseksi eniten tytöillä (11 %) ja vähiten pojilla (3 %). (Liitetaulukko 84.)

Joko seksuaaliseen koskettamiseen tai yhdyntään tai sen yritykseen ikätoverin kanssa liittyvää pakottamista raportoi vuonna 2022 viisi prosenttia niistä yhdeksäsluokkalaisista, joilla on seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia ikätoverin kanssa. Lahjontaa raportoi yhteensä kolme prosenttia. Tytöt (7 %) raportoivat seksuaaliseen koskettamiseen liittyvää pakottamista tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin pojat (3 %). Kolme prosenttia tytöistä ja neljä prosenttia pojista raportoi tapauksen sisältäneen lahjontaa. Erot sukupuolten välillä eivät ole tilastollisesti merkitseviä lahjonnan kokemuksissa. Pakottamisen ja lahjonnan kokemuksissa ei ole tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia edellisestä mittauskerrasta. (Liitetaulukko 85.)

Suurin osa yhdeksäsluokkalaisista kokee sekä koskettamiseen että yhdyntään liittyvät seksuaalikoemukset ikätoverien kanssa myönteisinä sekä tapahtumahetkellä (koskettaminen 82 ja yhdyntä 85 %), että kokemuksen jälkeen (koskettaminen 66 % ja yhdyntä 72 %). Pojat kokevat seksuaaliset kokemukset hieman tyttöjä useammin myönteisinä. Tytöt kokevat seksuaalikoemukset nyt tilastollisesti merkitsevästi useammin myönteisinä sekä tapahtumahetkellä että kokemuksen jälkeen, kuin vuonna 2013. Pojilla kokemukset eivät ole muuttuneet tilastollisesti merkitsevästi.

8 Harrastuksissa koettu väkivalta

Ohjatun harrastustoiminnan piirissä koetusta väkivallasta on kysytty ensimmäisen kerran vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa. Ohjatulla harrastustoiminnalla tarkoitetaan esimerkiksi urheiluharrastuksia, musiikki- tai teatteriharrastuksia sekä järjestö- tai yhdistystoimintaa, joka on ohjaajan tai valmentajan vetämää toimintaa. Tässä yhteydessä ei viitata nuorten keskinäiseen vapaamuotoiseen toimintaan.

Mittarin lähtökohtana on Edinburghin yliopiston Child Protection Research Centren kyselylomake, jolla on kartoitettu harrastustoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia (Alexander ym. 2011). Mikäli lapsi tai nuori vastasi harrastavansa jotain ohjattua harrastustoimintaa, häneltä kysyttiin onko hän kohdannut harrastustoiminnan parissa väkivaltaa (taulukko 15). Vastausvaihtoehtoina olivat ”Ei koskaan”, ”Joskus” ja ”Usein”. Kysymys toistettiin samanlaisena vuonna 2022.

Taulukko 16. Harrastustoiminnassa kohdattua väkivaltaa mittaavat kysymykset.

Edellä mainitsemasi harrastuksen parissa, onko valmentaja tai harrastuksen ohjaaja tehnyt sinulle jotakin seuraavista?

- Pilkannut tai nimitellyt sinua
 - Kiroillut tai huutanut sinulle vihaisesti
 - Uhkaillut sinua väkivallalla Uhkaillut sinua muuten kuin väkivallalla, esimerkiksi joukkueesta tai ryhmästä erottamisella
 - Tarjonnut sinulle alkoholia, tupakkaa, nuuskaa tai huumeita
 - Tarttunut kiinni tai tönäissyt sinua väkivalloin
 - Lyönyt sinua
 - Kertonut seksiin liittyviä vitsejä tai tarinoita
 - Kosketellut sinua seksuaalisesti
 - Yrittänyt suudella tai suudellut sinua
 - Ehdottanut sinulle yhdyntää tai suuseksiä
 - Pakottanut sinut yhdyntään tai suuseksiin
-

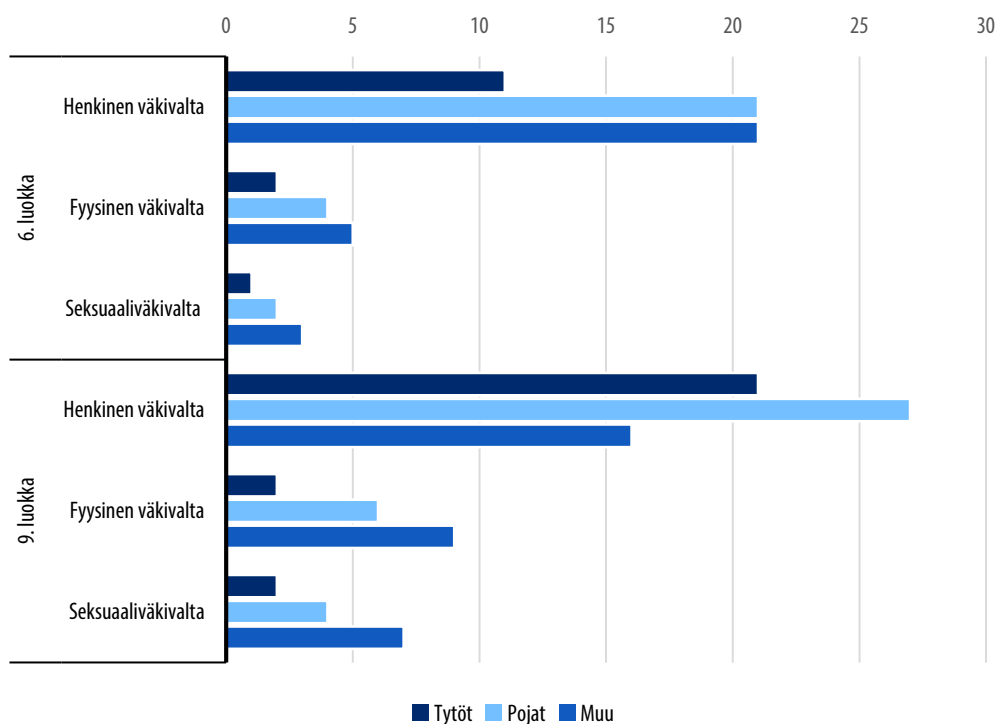
Henkiseksi väkivallaksi määritellään neljä ensimmäistä; pilkkaaminen ja nimittely, kiroilu ja huutaminen, sekä väkivallalla tai jollain muulla uhkaileminen. Fyysiseksi väkivallaksi luokitellaan tarttuminen ja töniminen sekä lyöminen. Seksuaaliväkivallan kokonaisuus sisältää seksuaalisen koskettelun, suutelemisen ja sen yrityksen, seksin ehdottamisen ja siihen pakottamisen. Vuonna 2013 alkoholin ja huumeiden tarjoaminen sekä seksuaalissävytteisten vitsien kertominen jätettiin analyyseissä käytettyjen väkivaltamuotojen (henkinen, fyysinen, seksuaalinen) ulkopuolelle. Näin siksi, että niitä ei voi yksiselitteisesti luokitella henkiseksi, fyysiseksi tai seksuaaliväkivallaksi. Tästä syystä, ja vertailtavuuden säilyttämiseksi, ne on myös tässä analyysissä jätetty pois. Alkoholin tai huumeiden välittäminen analysoidaan kuitenkin osana väkivaltakokemuksia silloin, kun tarkastellaan väkivaltaa tekotavoittain.

Jotakin ohjattua harrastustoimintaa harrastavia on aineistossa yhteensä 3 765, mikä on 55 prosenttia koko aineistosta. Selvästi suurimmalla osalla heistä harrastuksena on jokin urheiluharrastus (79 %). Kulttuuriharrastus, eli taide-, teatteri- tai musiikkiharrastus on 13 prosentilla harrastustoimintaan osallistuvista. Luokka-asteittain harrastuksiin osallistuminen jakautuu siten, että kuudesluokkalaisista 68 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 45 prosenttia kertoo osallistuvansa johonkin ohjattuun harrastustoimintaan. Tytöistä 61 prosenttia ja pojista 53 prosenttia raportoi harrastavansa jotakin ohjattua toimintaa.

8.1 Harrastuksissa koetun väkivallan yleisyys

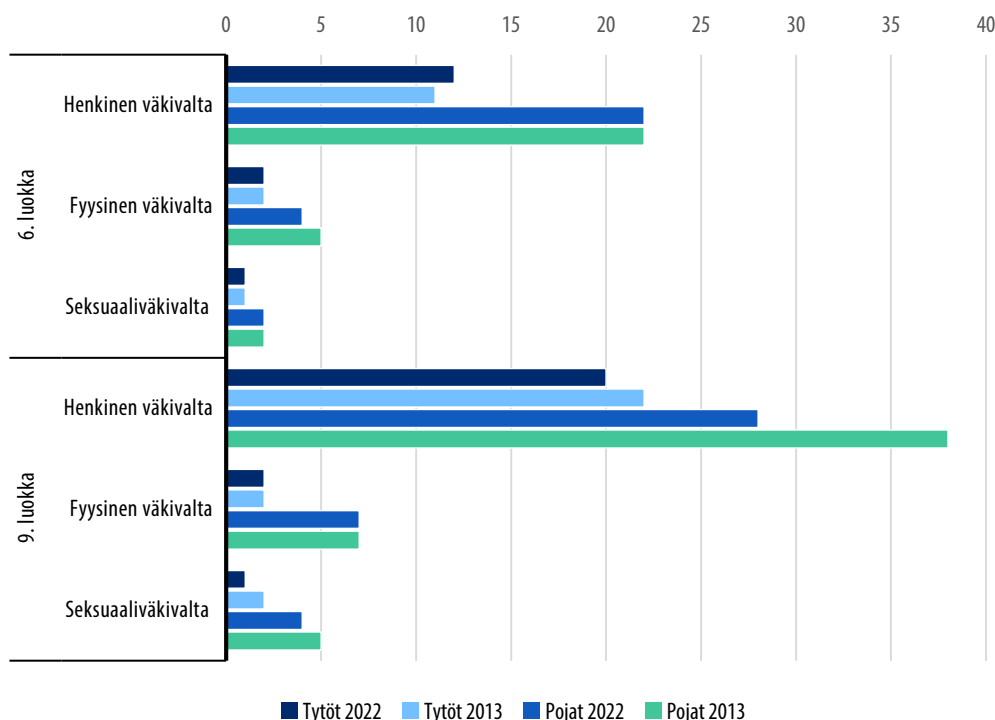
Yleisimmin harrastuksissa kohdataan henkistä väkivaltaa. Seksuaaliväkivalta on selvästi harvinaisinta. Kuudesluokkalaisista vastaajista 16 prosenttia kertoo kokeneensa henkistä väkivaltaa harrastuksessaan. Yhdeksäsluokkalaiset kokevat tilastollisesti merkitsevästi enemmän henkistä väkivaltaa harrastuksessaan ja sitä raportoi 23 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Fyysistä väkivaltaa raportoi kolme prosenttia kuudesluokkalaisista ja neljä prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Seksuaaliväkivaltaa harrastustoiminnassa on kokenut yksi prosentti kuudesluokkalaisista ja kolme prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Erot vuosiluokkien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. (Kuvio 26 ja liitetaulukko 86.)

Sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä harrastuksissa koettuun väkivaltaan. Yhdeksäsluokkalaisilla erot sukupuolen mukaan näkyvät niin, että pojat raportoivat muita enemmän henkistä väkivaltaa (27 %) ja muunsukupuoliset muita enemmän fyysistä (9 %) ja seksuaaliväkivaltaa (7 %) harrastustoiminnassa. Tytöt raportoivat vähiten fyysistä väkivaltaa (2 %) ja seksuaaliväkivaltaa (2 %). Kuudesluokkalaisilla erot sukupuolten välillä ovat kapeampia harrastuksissa koetun fyysisen väkivallan ja seksuaaliväkivallan kohdalla, mutta samansuuntaisia yhdeksäsluokkalaisten kanssa. Kuudesluokkalaiset pojat ja muunsukupuoliset raportoivat saman verran henkisen väkivallan kokemuksia (21 %) harrastustoiminnassa. (Kuvio 26 ja liitetaulukko 86.)

Kuvio 26. Harrastuksissa koettu väkivalta luokka-asteen ja koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022, %.

Kuudesluokkalaisilla fyysisen ja henkisen väkivallan kokemusten yleisyydessä ei ole tapahtunut juuri muutoksia. Seksuaaliväkivallan kokemukset ovat vähentyneet yhden prosenttiyksikön. Yhdeksäsluokkalaisilla henkisen väkivallan kokemukset ovat vähentyneet kuusi prosenttiyksikköä. Fyysisen ja seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yhdeksäsluokkalaisilla vähentyneet kumpikin prosenttiyksikön. Sukupuolittain tarkasteltuna kuudesluokkalaisilla tytöillä henkisen väkivallan kokemukset ovat yleistyneet yhdellä prosenttiyksiköllä, kun taas yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä ne ovat harventuneet kahdella prosenttiyksiköllä. Molemmissa ikäluokissa tytöt raportoivat yhtä paljon fyysistä väkivaltaa harrastuksissa vuosina 2013 ja 2022. Seksuaaliväkivallan kokemukset ovat vähentyneet yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä yhden prosenttiyksikön. Yhdeksäsluokkalaisilla pojilla ainoastaan henkisen väkivallan kokemukset ovat vähentyneet. Sukupuolten väliset erot ovat kaventuneet vuodesta 2013 vuoteen 2022. Aineisto ei mahdollista tilastollisten merkitsevyyksien tarkastelua. (Kuvio 27, liitetaulukko 87.)

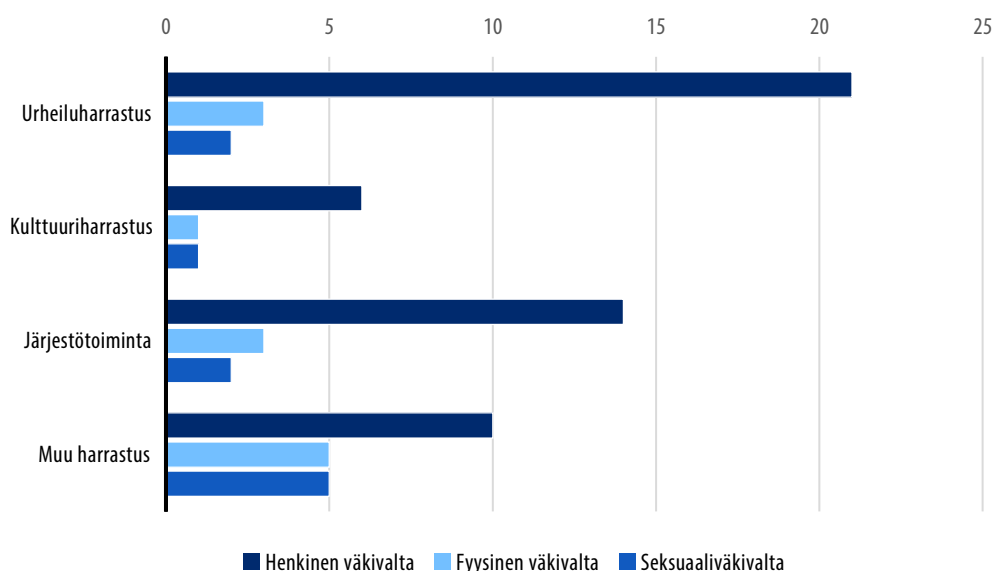
Kuvio 27. Harrastuksissa koettu väkivalta luokka-asteen ja juridisen sukupuolen mukaan vuosina 2013 ja 2022, %.

Yleisin harrastuksissa koettu väkivallanteko on kiroileminen tai huutaminen. Joskus kiroilemista tai huutamista harrastuksissa on kokenut 12 prosenttia kuudesluokkalaisista ja 17 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Määrät ovat hieman pienentyneet vuodesta 2013. Päihteitä harrastuksen ohjaajan taholta tarjotaan vain harvalle, joskus niitä on tarjottu vain prosentille kuudesluokkalaisista ja kahdelle prosentille yhdeksäsluokkalaisista. Seksiin liittyviä vitsejä on kerrottu kahdeksalle prosentille yhdeksäsluokkalaisista ja viidelle prosentille kuudesluokkalaisista. Yhdeksäsluokkalaiset raportoivat tilastollisesti merkitsevästi enemmän kaikkia väkivallanmuotoja. (Liitetaulukko 88.)

Harrastusmuoto on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä harrastuksissa koettuun henkiseen väkivaltaan, mutta ei harrastuksissa koettuun fyysiseen -tai seksuaaliväkivaltaan. Urheiluharrastuksessa (21 %) koetaan selkeästi eniten henkistä väkivaltaa ja kulttuuriharrastuksissa (6 %) vähiten. Kulttuuriharrastuksessa koetaan ylipäätään vähiten kaikkia väkivallan muotoja. Fyysisen väkivallan ja seksuaaliväkivallan kohdalla erot harrastusmuodon mukaan ovat pieniä. (Kuvio 28, liitetaulukko 89.) Tulokset ovat samansuuntaisia vuoden 2021 Liitu-tutkimuksen kanssa (Laine ym. 2021).

Kuvio 28. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten harrastuksissa kokema väkivalta harrastusmuodon mukaan vuonna 2022, %.

8.2 Harrastuksissa kohdattu väkivalta taustamuuttujittain

Perhemuodolla on tilastollisesti merkitsevä yhteys harrastuksissa koettuun henkiseen ja seksuaaliväkivaltaan. Ydin-, yksinhuoltaja- ja uusioperheissä asuvat raportoivat suunnilleen saman verran harrastuksissa koettua henkistä ja seksuaaliväkivaltaa ja muussa perhemuodossa asuvat eniten molempia muotoja. Erot perhemuodon mukaan ovat kuitenkin melko pieniä. (Liitetaulukko 90.)

Perheen taloudellinen tilanne on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä harrastuksissa koettuun väkivaltaan siten, että väkivallan kokemukset ovat yleisimpiä niillä, joiden perheissä on paljon talousvaikeuksia. Kolme prosenttia niistä, jotka kokevat perheen taloudellisen tilanteen erittäin hyväksi, raportoi kokeneensa harrastuksissa fyysistä väkivaltaa, kun vastaava osuus perheen taloudellisen tilanteen huonoksi kokevista on 23 prosenttia. Työttömyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vain harrastuksissa koettuun henkiseen väkivaltaan ja niiden perheiden lapset, joissa toinen tai molemmat vanhemmista ovat työttömänä, raportoivat 13 prosenttia enemmän henkistä väkivaltaa kuin työssäkäyvien perheiden lapset. (Liitetaulukko 90.)

Vastaajan oma sekä vanhempien syntymämaa on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin harrastuksissa koettuihin väkivallan muotoihin. Ulkomaalaistaustaisten vanhempien lapset kokevat hieman useammin väkivaltaa harrastuksissa. Vastaajan oma syntymämaa on vanhempien syntymämaata voimakkaammin yhteydessä harrastuksissa koettuun

väkivaltaan ja muualla syntyneet lapset ja nuoret kokevat kuusi prosenttiyksikköä enemmän fyysistä ja kolme prosenttiyksikköä enemmän seksuaaliväkivaltaa harrastuksissa kuin Suomessa syntyneet lapset. Myös kotona puhuttu kieli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä harrastuksissa koettuun fyysiseen ja seksuaaliväkivaltaan. Ne, joiden kotikieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi raportoivat useammin harrastuksissa näitä väkivallan muotoja. (Liitetaulukko 90.)

9 Väkivaltakokemukset digitaalisissa ympäristöissä

Lisääntynyt median ja internetin käyttö on johtanut siihen, että myös lasten ja nuorten väkivaltakokemukset kietoutuvat yhä useammin digitaalisiin ympäristöihin. Nuoret viettävätkin yhä enemmän aikaa yhteisösovelluksissa sekä sosiaalisessa mediassa, sillä internet on heille keskeinen väline ystävyysuhteiden ylläpitoon (Laine ym. 2021).

Koska nuorten digikäyttäytyminen on muuttunut viimeisen vuosikymmenen aikana merkittävästi, myös tutkimuksen kyselylomaketta on uudistettu mittaamaan paremmin nykypäivän digitaalisen maailman häirintä- ja väkivaltakokemuksia. Digitaaliseen ympäristöön viitataan jatkossa termillä internet, sillä suurin osa nuorten käyttämistä sovelluksista ja palveluista vaatii toimiakseen internet yhteyden. Internetissä tapahtuvaa kiusaamista ja häirintää mittaavat kysymykset on esitetty taulukossa 17 ja internetissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää ja ehdottelua mittaavat kysymykset on esitetty taulukossa 18.

Taulukko 17. Internetissä tapahtunutta kiusaamista ja häirintää mittaavat kysymykset.

Väkivallan ulottuvuus	Kysymys
	Oletko kokenut jotakin seuraavista viimeisten 12 kuukauden aikana?
Kiusaaminen viesteillä	Joku on kiusannut tai haukkunut sinua viesteillä*
Uhkaaminen viesteillä	Joku on lähettänyt sinulle puhelimella uhkailevia viestejä*
Seksuaalinen häirintä viesteillä	Joku on lähettänyt sinulle puhelimella seksuaalisesti häiritseviä viestejä*
Huhujen ja väärän tiedon levittäminen internetissä*	Joku on levittänyt sinusta huhuja tai kirjoittanut sinusta pahaa internetissä Joku on levittänyt tarkoituksella virheellistä tietoa sinusta internetissä**
Henkilökohtaisten tunnistetietojen kalastelu**	Joku on yrittänyt päästä käsiksi henkilökohtaisiin tietoihisi (salasanat, korttitiedot yms.)**

Väkivallan ulottuvuus	Kysymys
Esiintyminen valeprofiililla internetissä	Joku on esiintynyt internetissä sinuna käyttäen valeprofiilia
Alastonkuvan laittaminen luvatta internetiin	Joku muu on laittanut kuvan alastomasta vartalostasi internetiin vastoin sinun tahtoasi
Muunlaisen loukkaavan kuva laittaminen internetiin	Joku on laittanut muunlaisen loukkaavan kuvan sinusta internetiin vastoin sinun tahoasi

* muokattu kyselylomakkeeseen

** lisätty kyselylomakkeeseen

Taulukko 18. Internetissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää ja ehdottelua mittaavat kysymykset.

Väkivallan ulottuvuus	Kysymys
	Oletko kokenut jotakin seuraavista viimeisten 12 kuukauden aikana?
Hävytön kielenkäyttö internetissä	Onko joku tuntematon henkilö käyttäytynyt sinua kohtaan törkeästi tai käyttänyt hävytöntä kieltä, kun olet keskustellut hänen kanssaan internetissä?
Seksikkäiden kuvien tai videoiden pyytäminen*	Onko joku tuntematon pyytänyt sinua internetissä lähettämään seksikkäitä valokuvia tai videoita sinusta?
Alastonkuvien vastaanottaminen tai toisen osapuolen esiintyminen alasti kameralle*	Onko joku tuntematon lähettänyt sinulle itsestään alastonkuvia tai esiintynyt sinun nähtesi alasti kameralle?
Seksin ehdottaminen	Onko joku tuntematon ehdottanut sinulle seksiä internetissä?
Palkkion tarjoaminen seksistä	Onko joku tuntematon pyytänyt sinulta internetissä seksiä ja tarjonnut siitä palkinnoksi rahaa tai lahjoja?

* muokattu kyselylomakkeeseen

Mikäli vastaaja oli kokenut vähintään yhtä kiusaamisen, häirinnän tai seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun muotoa internetissä, kysyttiin jatkokysymyksenä tapauksesta kertomisesta. Kyselyssä kartoitettiin lisäksi ovatko vastaajat jakaneet omia yhteystietojaan tuntemattomille, tai ovatko he tavanneet alun perin internetin kautta tutustutun henkilön kanssa internetin ulkopuolella. Tätä kartoittavat kysymykset on esitetty taulukossa 19.

Taulukko 19. Yhteystietojen luovuttamista ja internet-tuttavuuksien tapaamista mittaavat kysymykset.

Ulottuvuus	Kysymys
Yhteystietojen luovuttaminen internetissä	Oletko antanut sähköpostiosoitteesi jollekin, johon olet tutustunut alun perin internetissä? Oletko antanut sosiaalisen median käyttäjänimesi jollekin, johon olet tutustunut alun perin internetissä?*** Oletko antanut puhelinnumerosi jollekin, johon olet alun perin tutustunut internetissä?
Internet-tuttavuuden tapaaminen todellisuudessa	Oletko tavannut sellaisen henkilön internetin ulkopuolella, johon olet alun perin tutustunut internetissä?

** lisätty

Kyselyssä selvitettiin myös, onko nuori joutunut fyysisen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi sellaisen henkilön taholta, johon hän on alun perin tutustunut internetissä. Kysymykset on esitetty taulukossa 20.

Taulukko 20. Internetin kautta alkunsa saanutta seksuaaliväkivaltaa kartoittavat kysymykset.

Väkivallan ulottuvuus	Kysymys
Seksiin suostuttelu	Onko joku alun perin internetissä tapaamasi henkilö suostutellut sinut harrastamaan seksiä hänen kanssaan vastoin sinun tahtoasi, kun olette tavanneet internetin ulkopuolella?
Seksiin pakottaminen	Onko joku alun perin internetissä tapaamasi henkilö pakottanut sinut seksiin, kun olette tavanneet internetin ulkopuolella?
Palkkion antaminen seksistä	Onko joku alun perin internetissä tapaamasi henkilö antanut sinulle rahaa tai lahjoja seksiä vastaan?

9.1 Internet tutustumispaikkana

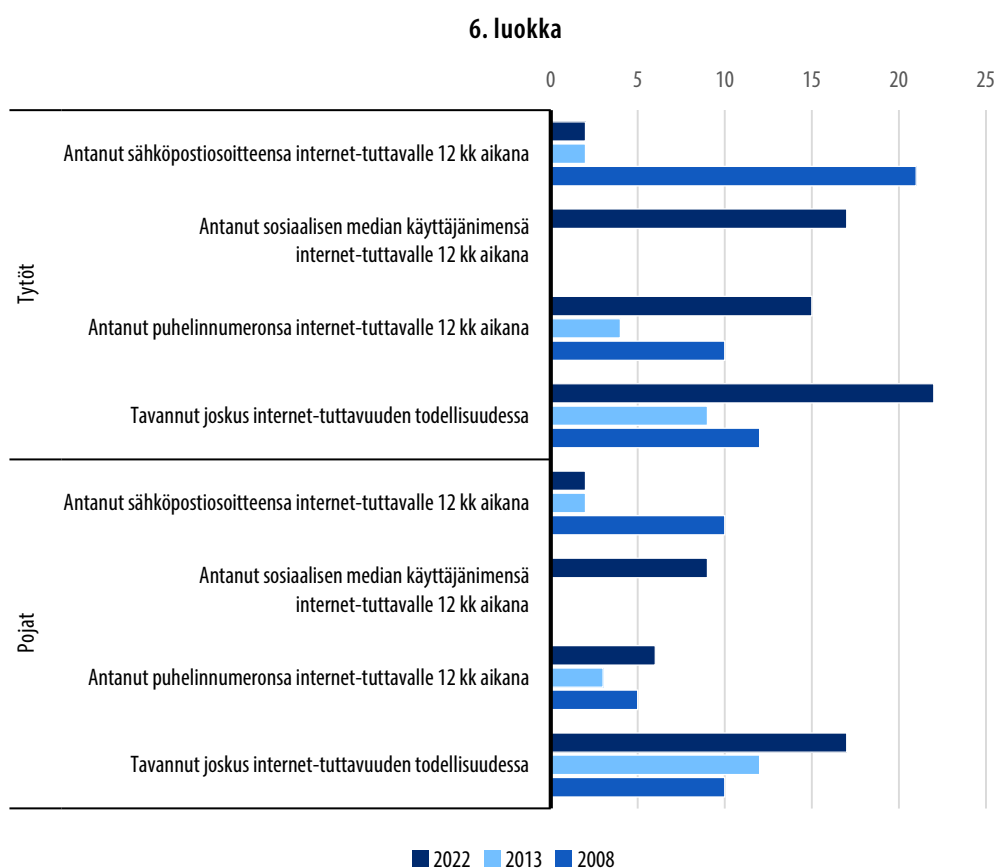
Sähköpostiviesteillä kommunikointi on menettänyt huomattavasti suosiotaan. Kuudesluokkalaisista enää vain kaksi prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista kolme prosenttia raportoi antaneensa sähköpostiosoitteensa internet-tuttavalle. Sosiaalisen median käyttäjänimen antaminen sen sijaan on melko yleistä ja kuudesluokkalaisista 13 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 22 prosenttia on antanut sen internetissä tutustumalleen henkilölle. Yhdeksäsluokkalaiset jakavat kaikkia yhteystietojaan tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin kuudesluokkalaiset. Sukupuoli on molemmilla vuosiluokilla tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin muihin yhteystietojen jakamismuotoihin paitsi sähköpostiosoitteen antamiseen. Tytöt ja muunsukupuoliset jakavat yhteystietojaan yleisemmin kuin pojat. (Liitetaulukko 91.)

Sähköpostiosoitteen antaminen on harventunut tilastollisesti merkitsevästi yhdeksäsluokkalaisilla. Kuudesluokkalaisilla se on ollut verrattain vähäistä jo lähtökohtaisesti. Puhelinnumeron antaminen on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä ja pojilla, mutta selkeästi enemmän kuudesluokkalaisilla kuin yhdeksäsluokkalaisilla. Vuonna 2022 melkein yhtä suuri osa kuudesluokkalaisista ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä on antanut puhelinnumerosa internet tuttavalle. (Kuviot 29 ja 30, liitetaulukot 92 ja 93).

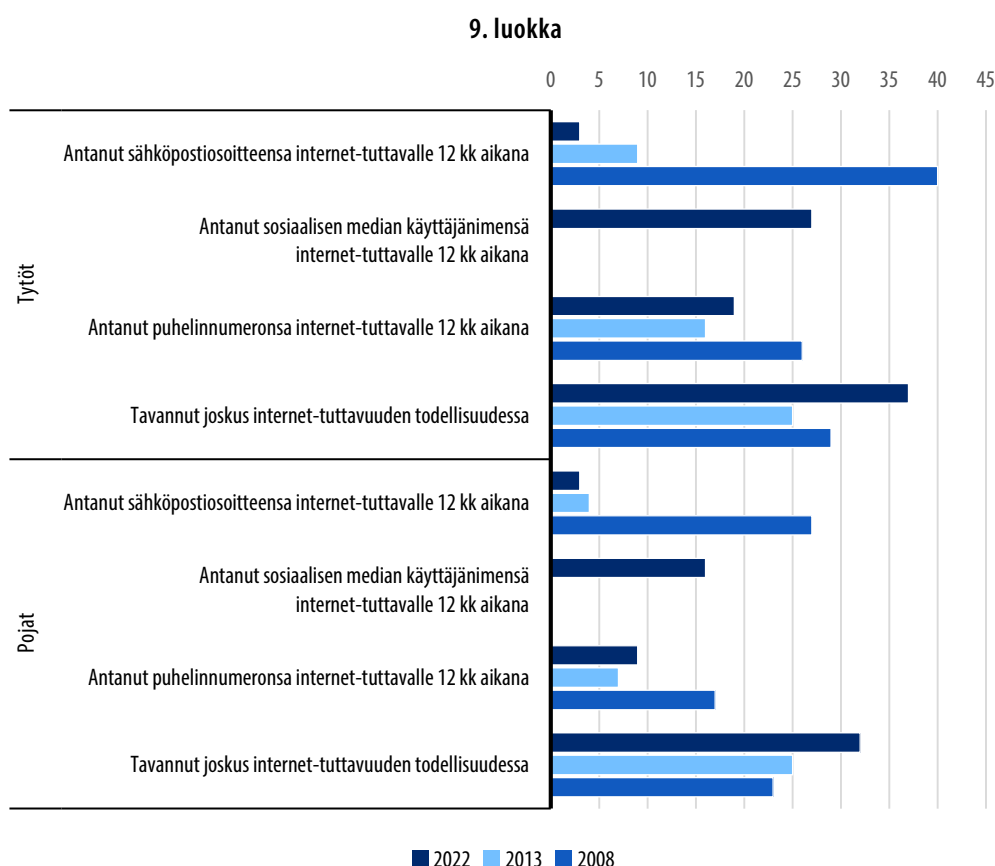
Tilastollisesti merkitsevästi isompi osuus yhdeksäsluokkalaisista (35 %) kuin kuudesluokkalaisista (20 %) on tavannut internet-tuttavan todellisuudessa. Sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä internet-tuttavuuksien tapaamiseen, ja yhdeksäsluokkalaisista muunsukupuoliisista 44 prosenttia ja tytöistä 38 prosenttia on tavannut internet-tuttavuuden todellisuudessa, kun pojilla osuus on 32 prosenttia. Kuudesluokkalaisista muunsukupuolisista 28 prosenttia, tytöistä 22 prosenttia ja pojista 17 prosenttia on tavannut internet-tutun todellisuudessa. (Liitetaulukko 91.)

Tässä tutustumismuodossa on tapahtunut suurin muutos edelliseen mittauskertaan verrattuna. Molemmilla vuosiluokilla internet-tuttavuuksien tapaaminen on tilastollisesti merkitsevästi yleisempää vuonna 2022 kuin vuonna 2013. Tämä on merkillepantavaa, sillä aiempina mittauskertoina muutokset tässä tutustumismuodossa ovat olleet vähäisimpiä. Tyttöillä internet tuttavuuksien tapaaminen on yleistynyt selkeästi enemmän, 13 prosenttiyksikköä (pojat 5 prosenttiyksikköä), mutta molemmilla sukupuolilla muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä kummassakin ikäluokassa. Sen sijaan ikäluokkien välillä ei ole eroa sukupuolittain, vaan internet-tuttavuuksien tapaaminen on yleistynyt yhtä paljon sekä kuudennen luokan tytöillä että yhdeksännen luokan tytöillä ja samoin pojilla. (Kuviot 29 ja 30, liitetaulukot 92 ja 93.)

Kuvio 29. Viimeisten 12 kuukauden aikana yhteystietonsa internet-tuttavalle antaneiden ja joskus heidät todellisuudessa tavanneiden kuudesluokkalaisten prosenttiosuudet juridisen sukupuolen mukaan vuosina 2008, 2013 ja 2022.

Kuvio 30. Viimeisten 12 kuukauden aikana yhteystietonsa internet-tuttavalle antaneiden ja joskus heidät todellisuudessa tavanneiden yhdeksäsluokkalaisten prosenttiosuudet juridisen sukupuolen mukaan vuosina 2008, 2013 ja 2022.

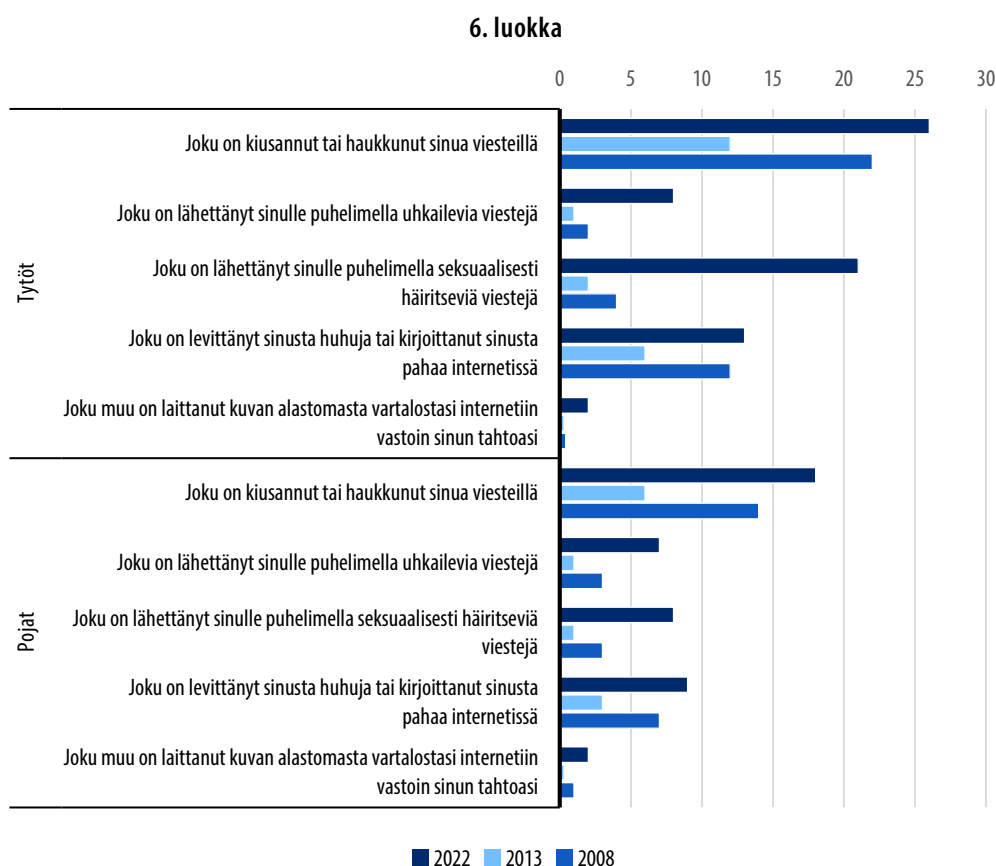
9.2 Kiusaaminen ja häirintä internetissä

Kuudesluokkalaisilla yleisin kiusaamisen tai häirinnän kokemus internetissä on kiusaaminen tai haukkuminen viesteillä, jota raportoi kokeneensa 22 prosenttia kuudesluokkalaisista. Toiseksi yleisin muoto on seksuaalisesti häiritsevien viestien vastaanottaminen ja sitä raportoi 15 prosenttia kuudesluokkalaisista. Yhdeksäsluokkalaisilla seksuaalisesti häiritsevien viestien saaminen on yleisintä (23 % vastaajista) ja toiseksi yleisintä kiusaaminen tai haukkuminen viesteillä (21 % vastaajista). Yhdeksäsluokkalaisilla on tilastollisesti merkitsevästi enemmän kokemuksia uhkailevista ja seksuaalisesti häiritsevistä viesteistä sekä huhujen ja virheellisen tiedon levittämisestä kuin kuudesluokkalaisilla. Sukupuoli on kuudesluokkalaisilla tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin muihin kiusaamisen ja häirinnän muotoihin paitsi valeprofiililla esiintymiseen ja alastonkuvien luvattomaan jakamiseen. Yhdeksäsluokkalaisilla sukupuoli ei ole näiden lisäksi yhteydessä myöskään uhkailevien

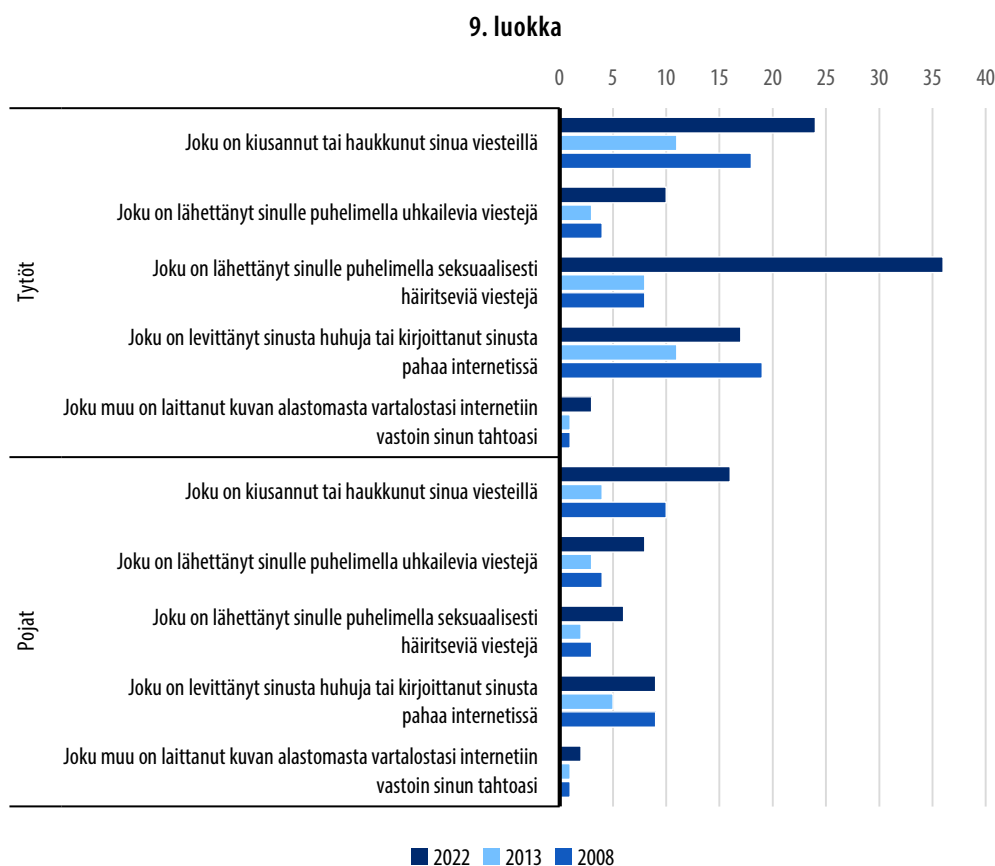
viestien vastaanottamiseen ja muunlaisten loukkaavien kuvien luvattomaan jakamiseen. Muun sukupuoliset raportoivat eniten lähes kaikkia kiusaamisen ja häirinnän muotoja ja tytöt lähes kaikkia enemmän kuin pojat molemmissa ikäluokissa. (Liitetaulukko 94.)

Sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaiset raportoivat nyt tilastollisesti merkitsevästi enemmän kaikkia kiusaamisen ja häirinnän muotoja, kuin vuonna 2013. Tilastollisia merkitsevyyksiä ei voitu tarkastella valeprofiilien, loukkaavien kuvien ja videoiden levittämisen kohdalla, sillä näitä kysymyksiä ei ole kysytty jokaisella mittauskerralla. Kuudesluokkalaisilla tytöillä eniten on yleistynyt seksuaalisesti häiritsevien viestien vastaanottaminen (19 prosenttiyksikköä) ja toiseksi eniten viesteillä kiusaaminen ja haukkuminen (14 prosenttiyksikköä). Kuudesluokkalaisilla pojilla kokemusten yleistyminen on maltillisempaa, mutta samat kiusaamisen ja häirinnän muodot ovat yleistyneet eniten. Yhdeksäsluokkalaisilla erot kokemusten yleistymisessä sukupuolen mukaan tarkasteltuna ovat vähäisempiä paitsi seksuaalisesti häiritsevien viestien kohdalla, sillä yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä näitä kokemuksia on peräti 28 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2013. (Kuviot 31 ja 32, liitetaulukot 95 ja 96.)

Kuvio 31. Viimeisten 12 kuukauden aikana internetissä kiusaamisen ja häirinnän kohteeksi joutuneiden kuudesluokkalaisten prosenttiosuudet juridisen sukupuolen mukaan vuosina 2008, 2013 ja 2022.

Kuvio 32. Viimeisten 12 kuukauden aikana internetissä kiusaamisen ja häirinnän kohteeksi joutuneiden yhdeksäsluokkalaisten prosenttiosuudet juridisen sukupuolen mukaan vuosina 2008, 2013 ja 2022.

Kokonaisuutena tarkastellen vähintään yhtä internetissä tapahtuvaa kiusaamisen tai häirinnän muotoa on kokenut 34 prosenttia kuudesluokkalaisista ja 39 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista, kun vastaavat osuudet vuonna 2013 olivat 13 ja 16 prosenttia. Tulokset eivät ole erilaisista kysymyksenasetteluista johtuen täysin vertailukelpoisia. Muunsukupuolisista jotakin internetissä tapahtuvaa kiusaamista tai häirintää raportoi kokeneensa 60 prosenttia, tytöistä 43 prosenttia ja pojista 26 prosenttia.

9.3 Seksuaalinen häirintä ja ehdottelu internetissä

Yhdeksäsluokkalaisten kokevat tilastollisesti merkitsevästi enemmän seksuaalista häirintää ja ehdottelua internetissä kuin kuudesluokkalaisten. Jotakin seksuaalista häirintää tai ehdottelua internetissä on kokenut 21 prosenttia kuudesluokkalaisista ja 36 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista. Sekä kuudes- (14 %) että yhdeksäsluokkalaisilla (24 %) yleisin seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun muoto internetissä on alastonkuvien vastaanottaminen

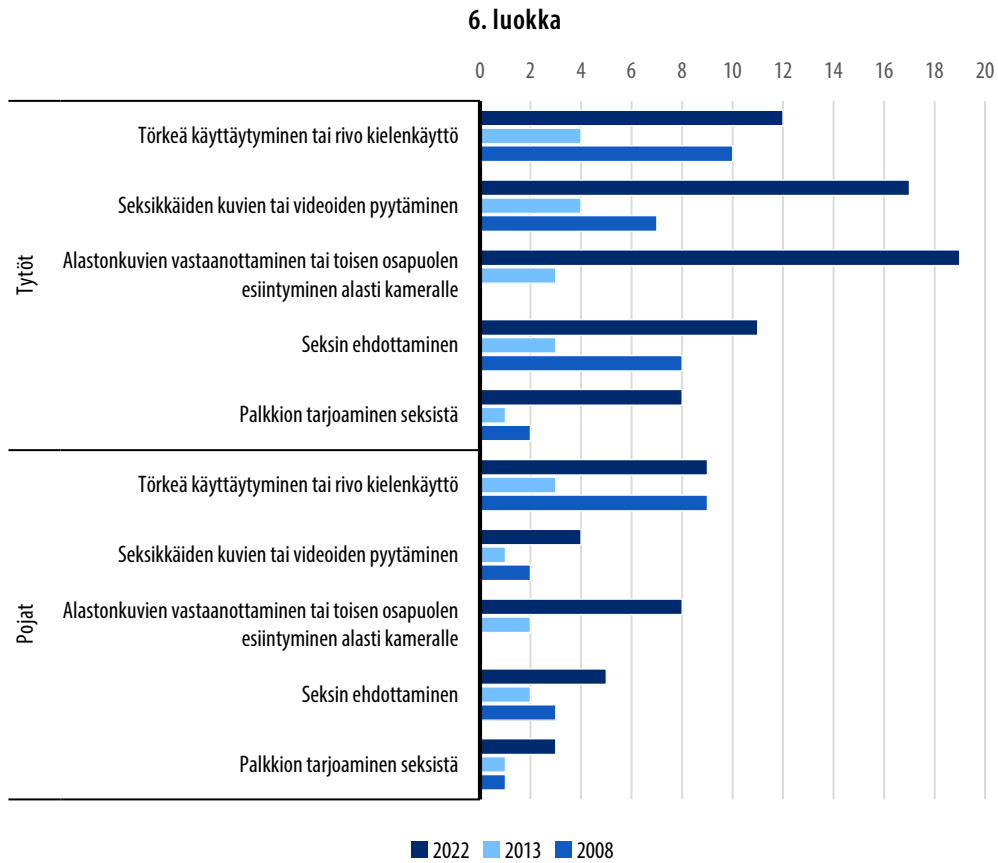
tai toisen osapuolen esiintyminen alasti kameralle. Lähes yhtä yleistä on seksikkäiden kuvien tai videoiden pyytäminen ja sitä raportoi 11 prosenttia kuudesluokkalaisista ja 23 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista.

Sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kaikkiin internetissä tapahtuviin seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun muotoihin kummallakin vuosiluokalla. Tytöt ja muunsukupuoliset kokevat enemmän seksuaalista häirintää ja ehdottelua kuin pojat. Ainakin yhtä seksuaalisen häirinnän tai ehdottelun muotoa on internetissä kokenut muunsukupuolisista 52 prosenttia, tytöistä 34 prosenttia ja pojista 18 prosenttia. Muunsukupuoliset raportoivat eniten kaikkia seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun muotoja ja tytöt kaikkia enemmän kuin pojat. Kuudesluokkalaisilla tytöillä (17 %) ja muunsukupuolisilla (33 %) yleisin seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun muoto internetissä on alastonkuvien vastaanottaminen tai toisen osapuolen esiintyminen alasti kameralle. Yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä (38 %) ja muunsukupuolisilla (39 %) yleisin kokemus on pyyntö lähettää seksikkäitä kuvia tai videoita. Sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla pojilla yleisintä on törkeä käyttäytyminen tai rivo kielenkäyttö ja sitä raportoi yhdeksän prosenttia kuudesluokkalaisista pojista ja 16 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista pojista. Tyttöjen ja muunsukupuolisten väliset erot seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun kokemuksissa kaventuvat yhdeksännellä luokalla. (Liitetaulukko 97.)

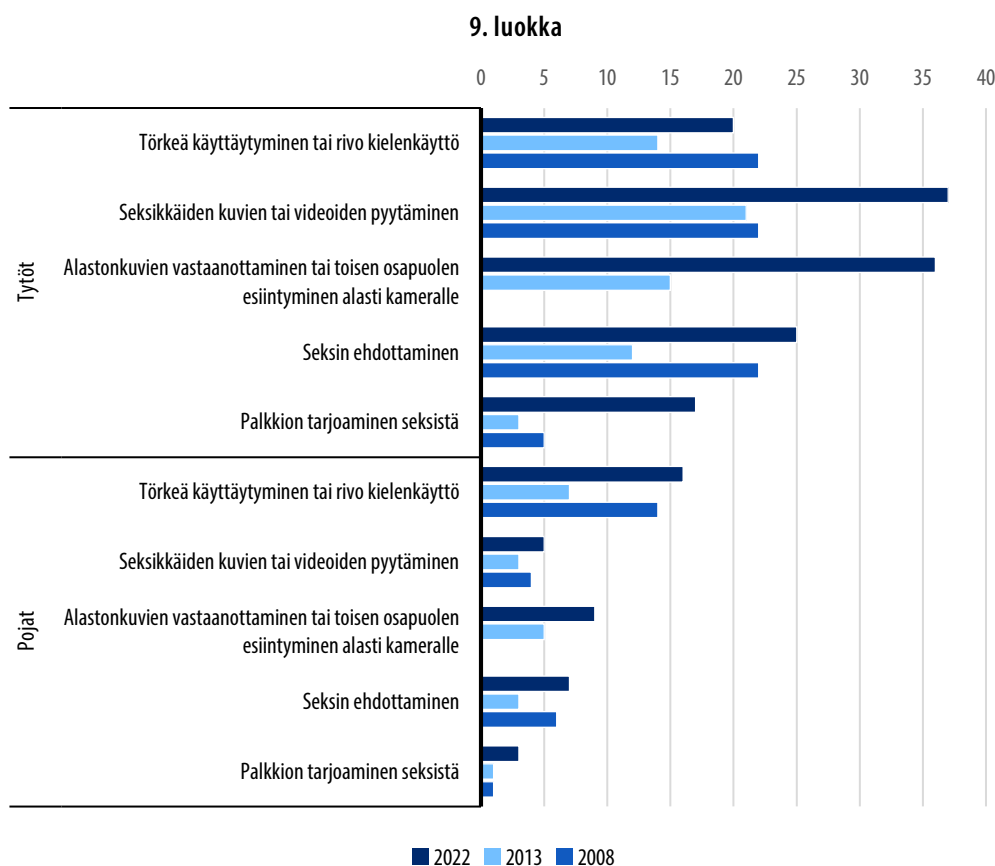
Sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaiset raportoivat kaikkia seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun muotoja nyt tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin vuonna 2013. Molemmilla vuosiluokilla eniten on yleistynyt alastonkuvien vastaanottaminen tai toisen osapuolen esiintyminen alasti kameralle. Vuonna 2022 kuudesluokkalaisista 13 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 24 prosenttia on vastaanottanut alastonkuvia tai nähnyt toisen osapuolen esiintyvän alasti kameralle, kun vastaavat osuudet olivat vuonna 2013 kaksi ja 10 prosenttia. (Kuviot 33 ja 34, liitetaulukot 98 ja 99.)

Tuntemattomien ehdotukset seksistä sekä yritykset ostaa seksiä internetissä ovat tähän saakka olleet melko harvinaisia ja vähentyneet vuodesta 2008 vuoteen 2013. Vuoden 2022 tulosten mukaan molemmat ilmiöt ovat yleistyneet tilastollisesti merkitsevästi molemmilla vuosiluokilla ja sekä tytöillä että pojilla. Kuudesluokkalaisista kahdeksan prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 17 prosenttia raportoi seksin ehdottamisesta internetissä, kun vastaavat osuudet vuonna 2013 olivat kuudesluokkalaisilla kaksi ja yhdeksäsluokkalaisilla kahdeksan prosenttia. Kuusi prosenttia kuudesluokkalaisista ja 11 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti yrityksestä ostaa seksiä internetissä. Kuudesluokkalaisilla kokemukset seksin ostamisesta ovat lisääntyneet viisi prosenttiyksikköä ja yhdeksäsluokkalaisilla yhdeksän prosenttiyksikköä. Sukupuolittain tarkasteltuna seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun kokemukset ovat yleistyneet voimakkaammin tytöillä molemmissa vuosiluokissa ja kaikkein selvimmin yhdeksäsluokkalaisilla tytöillä, mutta muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä molemmilla sukupuolilla. (Kuviot 33 ja 34, liitetaulukot 98 ja 99.)

Kuvio 33. Viimeisten 12 kuukauden aikana internetissä seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun kohteeksi joutuneiden kuudesluokkalaisten prosenttiosuudet juridisen sukupuolen mukaan vuosina 2008, 2013 ja 2022.

Kuvio 34. Viimeisten 12 kuukauden aikana internetissä seksuaalisen häirinnän ja ehdottelun kohteeksi joutuneiden yhdeksäsluokkalaisten prosenttiosuudet juridisen sukupuolen mukaan vuosina 2008, 2013 ja 2022.

Niiltä vastaajilta, jotka vastasivat tavanneensa internet-tuttavan todellisuudessa, kysyttiin jatkokysymykset internetin kautta alkunsa saaneesta seksuaaliväkivallasta. Seksiin ryhtyminen internetissä tapahtuvan suostuttelun, pakottamisen tai lahjonnan seurauksena on nuorten keskuudessa harvinaista. Tällaisia tapauksia oli aineistossa 21 ja heistä 4 oli kuu-desluokkalaista ja 17 yhdeksäsluokkalaista. Sukupuolten kesken tapaukset jakoutuivat niin, että tyttöjä oli 16, poikia 3 ja muunsukupuolisia 2. Vuonna 2013 vastaavia tapauksia oli 51, joten ilmiö on harventunut entisestään. Vuosiluokittain osuudet ovat ennallaan, mutta ilmiö on sukupuolittunut niin, että tytöillä on nyt enemmän näitä kokemuksia kuin pojilla, kun vuonna 2013 kokemuksia oli kummallakin sukupuolella suunnilleen saman verran. Tuloksia vertailtaessa on huomioitava, että kaikkiin internetin kautta alkunsa saaneisiin seksuaaliväkivallan kysymyksiin on jättänyt vastaamatta huomattavan iso osuus vastaajista ja aineisto on kokonaisuudessaan pienempi kuin aiempina mittauskertoina.

10 Uhrikokemuksista kertominen

Tässä osiossa tarkastellaan ensin, minkä verran ja millaisia tukiverkostoja vastaajilla on. Lisäksi tarkastellaan, kertovatko lapset ja nuoret väkivaltakokemuksistaan jollekin, ja jos kertovat, niin kenelle. Jos kokemuksista ei ole kerrottu kenellekään, selvitetään miksi niistä ei ole kerrottu. Lopuksi tarkastellaan vielä erikseen kokemuksista kertomista liittyen seksuaaliseen kanssakäymiseen aikuisen kanssa sekä vastentahtoisiin seksuaalikoemuksiin samanikäisten nuorten kanssa. Kuudesluokkalaisilta kysyttiin aikuisen kanssa koetuista seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksista, sekä internetissä tapahtuvasta häirinnästä kertomisesta. Yhdeksäsluokkalaisilta kysyttiin näiden lisäksi väkivallan ja vahingontekojen sekä ikätovereiden kanssa tapahtuneista vastentahtoisista seksuaalikoemuksista kertomisesta. (Taulukko 21.)

Taulukko 21. Keskuteluapua ja tuen saamista mittaavat kysymykset.

-
- Onko sinulla tällä hetkellä vähintään yksi läheinen ystävä, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?
 - Pystytkö keskustelemaan huoltajiesi kanssa omista asioistasi?
 - Jos sinulla on tai olisi ongelmia, huolia tai murheita, voisitko ajatella puhuvasi niistä seuraaville henkilöille?
-

Ensimmäisessä kysymyksessä vastausvaihtoehdot olivat "Kyllä" ja "Ei" ja toisessa kysymyksessä "Kyllä", "Jossain määrin", "En juuri lainkaan" ja "En lainkaan". Kolmannessa kysymyksessä mainitut seuraavat henkilöt olivat nuorten kanssa toimivia ammattilaisia ja vaihtoehdot olivat opettaja, koulukuraattori, koulupsykologi, nuorisotyöntekijä, poliisi ja sosiaalityöntekijä ja vuonna 2022 uutena lisättiin vielä kouluterveydenhoitaja. Vastausvaihtoehdot kolmanteen kysymykseen olivat "Kyllä", "En" ja "En osaa sanoa".

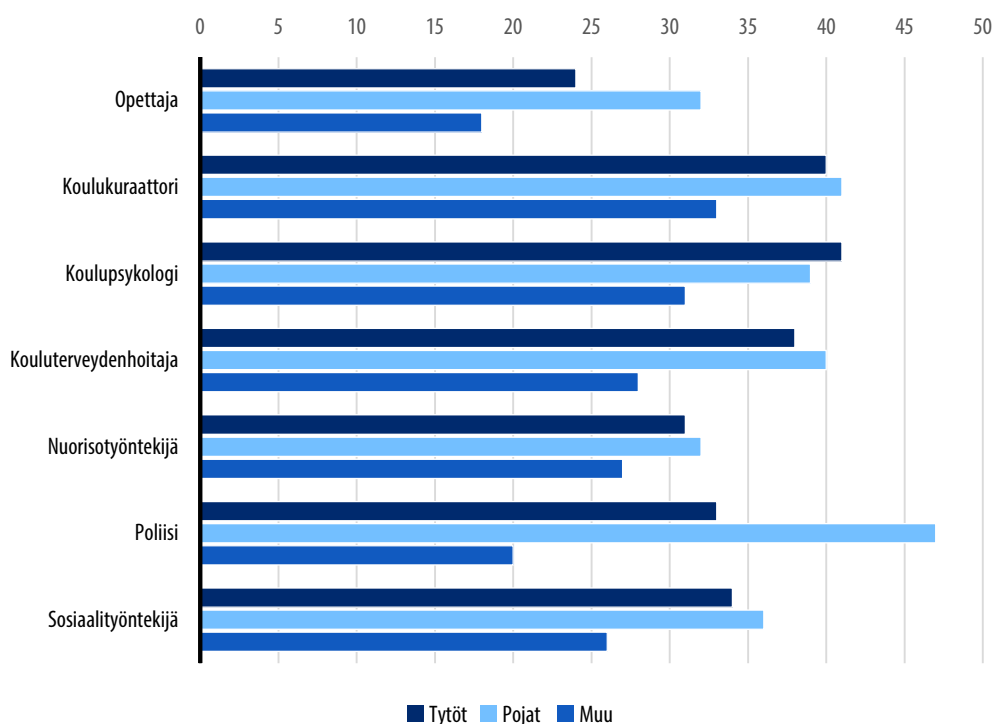
90 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista raportoi, että heillä on vähintään yksi läheinen ystävä. Vastaavasti kymmenen prosenttia kertoi, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää. Koettu sukupuoli on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä luottamuksellisiin ystävyys-suhteisiin yhdeksäsluokkalaisilla. Muunsukupuolisilla on harvemmin vähintään yksi hyvä

ystävä (77 %) kuin tytöillä (92 %) tai pojilla (89 %). Vuonna 2022 nuorilla on tilastollisesti merkitsevästi hieman harvemmin vähintään yksi ystävä, kuin vuonna 2013 (93 %). (Liitetaulukko 100.)

Valtaosalla lapsista ja nuorista on hyvät tukiverkostot lähipiirissään ja yli puolet yhdeksäsluokkalaisista (54 %) kertoo, että pystyy keskustelemaan huoltajiensa kanssa omista asioistaan. Tytöistä näin kokee 47 prosenttia, pojista 65 prosenttia ja muunsukupuolisista 21 prosenttia. Erot sukupuolen mukaan ovat tilastollisesti merkitseviä. Vain pieni osa raportoi, ettei pysty keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan juuri lainkaan (5 %) tai ei lainkaan (2 %). (Liitetaulukko 101.)

Yhdeksäsluokkalaiset luottavat eri ammattilaisiin suhteellisen laajasti. Ongelmista, murheista ja huolista nuoret keskustelisivat todennäköisimmin koulupsykologin (40 %) ja koulukuraattorin (37 %) kanssa. Toiseksi yleisimmin oltaisiin valmiita kertomaan poliisille (37 %) ja koulun terveydenhoitajalle (38 %). Vähiten ongelmista ja huolista oltaisiin valmiita kertomaan opettajalle (24 %). Muunsukupuoliset ovat tyttöjä ja poikia harvemmin valmiita kertomaan kokemuksistaan ammattilaisille. Tytöt kertovat kokemuksistaan mieluiten koulupsykologille, pojat poliisille ja muunsukupuoliset koulukuraattorille. Erot sukupuolen mukaan ovat tilastollisesti merkitseviä eri ammattilaisten välillä. (Kuvio 35, liitetaulukko 102.)

Kuvio 35. Omista huolista kertominen ammattilaisille, kyllä vaihtoehdon valinneet yhdeksäsluokkalaiset koetun sukupuolen mukaan vuonna 2022, %.

10.1 Väkivallasta, vahingonteoista ja internetin kautta tapahtuneesta kiusaamisesta tai häirinnästä kertominen yhdeksäsluokkalaisilla

Tukiresurssien toimimista viimeisimmissä ongelmatilanteissa kartoitettiin seuraavalla kysymyksellä: "Oletko kertonut tästä vakavimmasta tapahtumasta jollekin? Voit tarvittaessa valita useampia vaihtoehtoja." Vaihtoehdot olivat äidille, isälle, siskolle tai veljelle, isäpuolelle tai äidin kumppanille, äitipuolelle tai isän kumppanille, kaverille, opettajalle, poliisille, koulun terveydenhoitajalle, koulukuraattorille, sosiaalityöntekijälle tai en ole kertonut kenellekään ja minulla ei ole tällaisia kokemuksia.

Jatkokysymyksiä kysyttiin, "Miksi et ole kertonut kenellekään?", johon vaihtoehtona olivat: "En pitänyt asiaa niin vakavana, että olisin kertonut", "En ole uskaltanut kertoa", "En ole kehdannut kertoa", "En usko, että kukaan on kiinnostunut asiasta", "En usko, että kertomisesta olisi apua" ja "Joku muu syy".

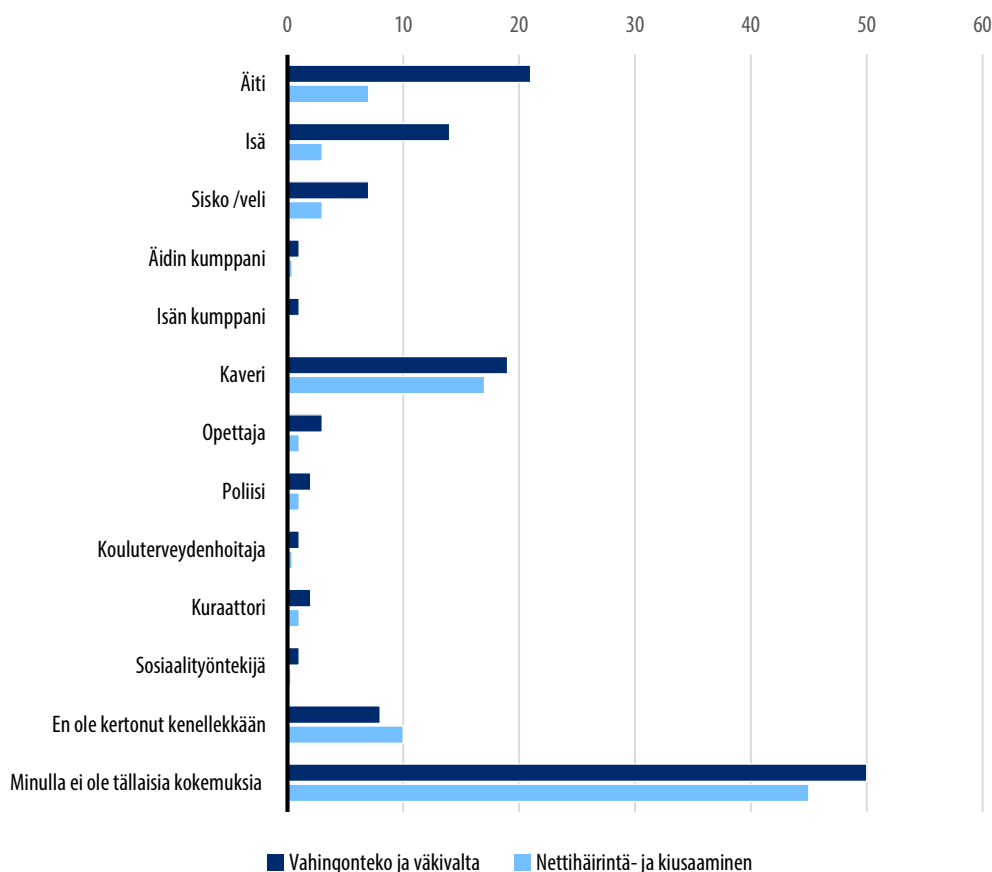
Mikäli vastaaja sanoi kertoneensa jollekin, kysyttiin häneltä myös "Kun kerroit asiasta, miten henkilö(t), jolle kerroit reagoi, tai mitä hän teki?" Vaihtoehtoina olivat: "Keskusteli osapuolten kanssa", "Lohdutti ja tuki minua", "Ei uskonut minua tai vähätteli asiaa", "Suuttui minulle", "Neuvoi minua olemaan puhumatta asiasta kenellekään", "Kannusti minua hakemaan apua viranomaisilta", "Teki lastensuojeluilmoituksen" ja "Teki rikosilmoituksen".

Kysymyksiä ei ole sidottu tiettyyn yksittäiseen väkivallantekoon, vaan joukkoon erilaisia väkivallantekoja koskevia kysymyksiä. Vastauksia ei ole mahdollista suhteuttaa koettujen väkivallanteiden lukumäärään, vaan prosenttiosuudet lasketaan kaikista vastaajista.

Yleisimmin väkivallan ja vahingonteon kokemuksista kerrotaan äidille (21 %), kaverille (19 %) tai isälle (14 %). Siskoille tai veljille kerrotaan hieman harvemmin (7 %). Puolet nuorista (50 %) kertoi, ettei heillä ole tällaisia kokemuksia. Kahdeksan prosenttia nuorista vastasi, ettei ole kertonut kokemastaan väkivallasta ja vahingonteoista kenellekään. (Kuvio 36 ja liitetaulukko 103.)

Netissä tai puhelimen välityksellä tapahtuneista häirintä ja kiusaamiskokemuksista yhdeksäsluokallaiset kertovat useimmiten kaverille (17 %). Enemmistö (45 %) kertoo, ettei netissä tapahtuvia häirintä ja kiusaamiskokemuksia ole. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna, tytöt jakavat tilastollisesti merkitsevästi useammin näitä kokemuksia kavereiden (27 %) sekä äidin (10 %) kanssa kuin pojat (6 % ja 4 %). Sekä tytöistä että pojista 10 prosenttia kertoo, ettei näistä nettihäirinnän ja kiusaamisen kokemuksista ole kerrottu kenellekään. (Kuvio 36 ja liitetaulukko 103.)

Kuvio 36. Väkivallasta ja vahingonteosta ja netissä tapahtuvasta häirinnästä kertominen yhdeksäsluokkaisilla vuonna 2022,%.

Yleisin syy siihen, ettei koetuista väkivallan, vahingonteon tai nettihäirinnän ja -kiusaamisen kokemuksista ole kerrottu on se, ettei asiaa pidetty niin vakavana. Väkivaltakokemuksiin ja vahingontekoihin liittyen 57 prosenttia ja nettihäirintään ja kiusaamiseen liittyen 81 prosenttia raportoi, ettei pitänyt asiaa tarpeeksi vakavana. Toiseksi yleisin (23 %) syy kertomatta jättämiseen oli, ettei vastaaja uskonut kertomisesta olevan apua. Koettu sukupuoli ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä kertomatta jättämisen syihin ja kertomatta jättämisen syyt ovat samoja kuin vuonna 2013. (Liitetaulukko 104.)

Yleisin toisen henkilön reaktio väkivalta- ja vahingonteko tai nettihäirintä ja -kiusaamiskokemuksesta kertomiseen on vastaajan lohduttaminen ja tukeminen (20 %). Tytöistä näin raportoi 25 prosenttia ja pojista 15 prosenttia. Toiseksi yleisin reaktio on osapuolten kanssa keskustelu sekä väkivallassa ja vahingonteissa (10 %) ja nettihäirinnässä ja kiusaamisessa (4 %). Tytöt (25 %) ovat kokeneet tilastollisesti merkitsevästi enemmän lohdutusta ja tukemista kuin pojat (15 %) ja tytöt (11 %) raportoivat tilastollisesti merkitsevästi enemmän

myös kolmannen osapuolen keskustelleen tekijän kanssa kuin pojat (9 %), kun kyseessä on ollut väkivalta tai vahingonteko. Negatiivisia reaktioita väkivallasta ja häirinnästä tai kiusaamisesta kertomiseen on ilmennyt harvoin (<1–2 %). (Liitetaulukko 105.)

10.2 Internetin kautta tapahtuneesta kiusaamisesta tai häirinnästä kertominen kuudesluokkalaisilla

Myös kuudesluokkalaiset kertovat internetissä kokemistaan kiusaamis- ja häirintäkokeuksista yleisimmin kaverilleen (15 %) tai äidilleen (14 %). Äidille kertovien osuus on tilastollisesti merkitsevästi suurempi kuudes- kuin yhdeksäsluokkalaisilla (7 %). Samoin, kuin yhdeksäsluokkalaisilla, kuudesluokkalaiset tytöt kertovat kokemistaan tapauksista tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin pojat. Kuudesluokkalaisista tytöistä 10 prosenttia ja pojista seitsemän prosenttia raportoi, ettei ole kertonut kenellekään internetissä tapahtuneista häirintäkokeuksista. (Liitetaulukko 106.) Myös kuudesluokkalaisilla yleisin syy kertomatta jättämiseen oli, ettei asiaa pidetty niin vakavana ja yleisin reaktio internetissä koetusta häirinnästä ja kiusaamisesta kertomiseen oli lohdutus ja tukeminen.

10.3 Vastentahtoisista seksuaalikokemuksista kertominen

Samanlaiset kertomista koskevat kysymyssarjat on kysytty myös nuorten seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksista aikuisen kanssa sekä vastentahtoisista seksuaalikokemuksista ikätovereiden kanssa. Kokemuksia aikuisten kanssa oli aineistossa yhteensä 297 lapsella ja nuorella. Yhdeksäsluokkalaisilla näitä kokemuksia oli 189 ja kuudesluokkalaisilla 99. Ikätovereiden kanssa tapahtuneita vastentahtoisia kokemuksia raportoi 37 yhdeksäsluokkalaista (ei kysytty kuudesluokkalaisilta).

Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset kertovat yleisimmin aikuisen kanssa tapahtuneista seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksista kavereilleen (50 %). Toiseksi eniten näistä kokemuksista kerrotaan äidille (24 %). 21 prosenttia niistä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista, joilla on seksuaalikokemuksia aikuisen kanssa, ei ole kertonut kenellekään. Ei kenellekään kertoneiden osuus on huomattavasti suurempi kuin yleisen väkivallan sekä netissä tapahtuvan häirinnän ja kiusaamisen kohdalla, joskaan luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, koska yleisestä väkivallasta ja nettihäirinnästä kertomisesta on kysytty vain yhdeksäsluokkalaisilta (vrt. liitetaulukot 104 ja 107). Edellisellä mittauskerralla 28 prosenttia ei ollut kertonut aikuisen kanssa tapahtuneesta seksuaalikokemuksesta kenellekään, joten näyttää siltä, että vuonna 2022 lapset ja nuoret ovat kertoneet kokemuksistaan hieman useammin edes jollekin.

Ikätoverin kanssa tapahtuneista vastentahtoisista kokemuksista yhdeksäsluokkalaiset kertovat yleisimmin kaverille (67 %), äidille (32 %) tai sisarukselle (17 %). 16 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista ei ole kertonut ikätoverien kanssa koetuista vastentahtoisista kokemuksista kenellekään. 12 prosenttia tytöistä ei ollut kertonut kenellekään tapahtuneesta ja niistä muutamista yksittäisistä pojista, joilla oli vastentahtoisia seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia ikätoverin kanssa, puolet jättivät kertomatta kenellekään. Poliisille on kerrottu suuremmissa osassa tapauksia (11 %) kuin yleisen väkivallan (2 %) ja nettihäirinnän (1 %) kohdalla. (liitetaulukko 107.) Edellisellä mittauskerralla kuusi prosenttia, kahdeksan prosenttia tytöistä ja kolme prosenttia pojista, ei ollut kertonut kenellekään ikätoverin kanssa tapahtuneesta vastentahtoisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä.

Syyt aikuisen kanssa koetuista seksuaalikoemuksista kertomatta jättämiselle ovat samat, kuin yleisen väkivallan ja vahingontekojen sekä nettihäirinnän ja -kiusaamisen kohdalla. Niiden osuudet, joilla kertomatta jättämisen syy on se, ettei asiaa pidetty vakavana (41 %) tai se, että ajateltiin ettei kertomisesta ole apua (20 %), ovat kuitenkin pienempiä kuin yleisen väkivallan kohdalla. 14 prosenttia ei ole uskaltanut kertoa kokemuksistaan aikuisen kanssa ja 16 prosenttia ei ole kehdannut kertoa. Näyttää siltä, että seksuaalikoemuksista kertominen koetaan hävettävämmäksi ja vaikeammaksi ottaa puheeksi. (liitetaulukko 108.) Reaktiot tapauksista kertomiseen olivat samanlaisia kuin yleisen väkivallan kohdalla. Aikuisen kanssa koetuista seksuaalikoemuksista kertominen ei ole muuttunut tilastollisesti merkittävästi vuodesta 2013. Koska ikätoverien kanssa koettuja vastentahtoisia seksuaalisen kanssakäymisen kokemuksia on raportoitu suhteellisesta vähän, niistä kertomisesta ei ole mielekästä esittää tarkentavia tietoja.

11 Terveys ja uhrikokemukset

Tässä luvussa tarkastellaan niiden lasten ja nuorten uhrikokemuksia, joilla on erityisen tuen tarpeita, vammoja tai sairauksia tai haasteita mielenterveydessään. Aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että erityistä tukea tarvitsevat sekä mielenterveysongelmista kärsivät lapset ja nuoret kokevat muita ikäisiään enemmän erilaisia väkivallan ja kaltoinkohtelun muotoja (Koivula ym. 2018). Tässä tarkastellaan tarkemmin väkivalta- ja omaisuusrikoskokemuksia sekä kokemuksia perhe- ja seksuaaliväkivallasta.

11.1 Vammat ja sairaudet sekä uhrikokemukset

Vastaajien vammoja, sairauksia ja erityistarpeita kartoitettiin 10-osaisella kysymyksellä (taulukko 22).

Taulukko 22. Vastaajan vammoja, sairauksia ja erityistarpeita mittaava kysymys ja vastausvaihtoehdot.

”Onko sinulla jokin seuraavista vammoista, sairauksista tai erityistarpeista?”

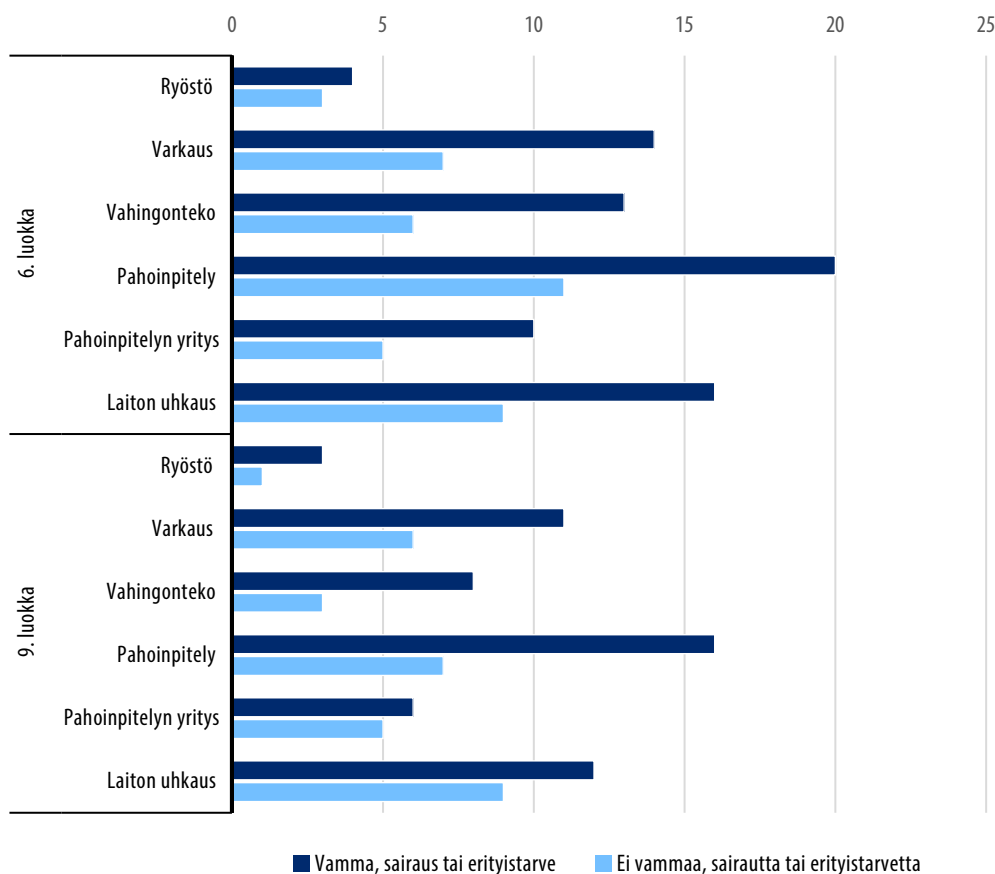
- Minulla ei ole pitkäaikaissairautta, vammaa tai erityistarpeita
- Näkövamma
- Kuulovamma
- Fyysinen vamma
- Pyörätuolin tai muun liikkumisen apuvälineen tarve
- Hengityselinsairaus, esimerkiksi astma
- Sisäelinsairaus, esimerkiksi sydänsairaus
- Oppimisen ja/tai muistin vaikeudet
- Tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö (ADHD)
- Muu

Vastaajalla luokiteltiin olevan jokin vamma, sairaus tai erityistarve, jos hän raportoi vähintään yhdestä taulukossa 22 mainitusta vammasta, sairaudesta tai erityistarpeesta. Tähän ryhmään luokiteltiin myös ne vastaajat, jotka olivat vastanneet sekä vaihtoehdon ”Minulla ei ole pitkäaikaissairautta, vammaa tai erityistarpeita” että yhden tai useamman muista

vaihtoehtoista. Kaikista vastaajista 25 prosentilla on yksi tai useampi vamma, sairaus tai erityistarve. Kuudesluokkalaisista 27 prosentilla ja yhdeksäsluokkalaisista 31 prosentilla on jokin vamma, sairaus tai muu erityistarve. Yleisimmin raportoitiin tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriötä (7 % koko aineistossa) ja hengityselinsairauksia (7 % koko aineistossa).

Nilä lapsilla ja nuorilla, joilla on jokin vamma, sairaus tai erityistarve, on tilastollisesti merkittävästi enemmän kokemuksia lähes kaikista väkivalta- ja omaisuusrikoksista kuin niillä, joilla ei ole mitään vammaa, sairautta tai erityistarvetta. Pahoinpitelyjä raportoitiin yleisimmin ja niitä ilmoitti 20 prosenttia niistä kuudesluokkalaisista ja 16 prosenttia niistä yhdeksäsluokkalaisista, jotka raportoivat jostakin vammasta, sairaudesta tai erityistarpeesta. Vastaavat osuudet niistä, jotka eivät raportoineet edellä mainittuja, ovat 11 ja seitsemän prosenttia. Ero ryhmien välillä on pienin pahoinpitelyn yrityksissä, mutta muissa väkivalta- ja omaisuusrikoksissa vammoja, sairauksia tai erityistarpeita raportoineilla on vaihdellen 5–7 prosenttiyksikköä yleisemmin kokemuksia kuin enemmistöllä. (Kuvio 37, liitetaulukko 109.)

Kuvio 37. Väkivallan ja omaisuusrikosten yleisyys luokka-asteen ja vastaajan vamman, sairauden tai erityistarpeen mukaan vuonna 2022, %.

Ne vastaajat, joilla on jokin vamma, sairaus tai eirytistarve raportoivat tilastollisesti merkitsevästi enemmän myös vanhempien taholta koettua henkistä väkivaltaa kuin enemmistö Vammoja, sairauksia tai erityistarpeita raportoivista kuudesluokkalaisista 39 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 47 prosenttia raportoivat kokoneensa viimeisten 12 kuukauden aikana vanhempiensa taholta henkistä väkivaltaa, kun vastaavat osuudet enemmistöllä ovat 27 prosenttia ja 38 prosenttia. Vammoja, sairauksia tai erityistarpeita raportoivat kuudesluokkalaiset raportoivat tilastollisesti merkitsevästi (neljä prosenttiyksikköä) enemmän lievää väkivaltaa vanhempien taholta kuin enemmistö. Yhdeksäsluokkalaisilla ero ryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevä lievän väkivallan kohdalla. Vakavaa väkivallan kohdalla ero ryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevä kummallakaan vuosiluokalla. (Liitetaulukko 110.)

Ilmiö toistuu samanlaisena seksuaaliväkivallan kohdalla. Vammoja, sairauksia tai erityistarpeita raportoivista kuudesluokkalaisista neljä prosenttia ja erityistä tukea tarvitsevista yhdeksäsluokkalaisista kahdeksan prosenttia raportoivat kokoneensa seksuaaliväkivaltaa, kun vastaavat osuudet enemmistössä ovat yksi ja neljä prosenttia. Ero ryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla. (Liitetaulukko 111.)

11.2 Mielen terveyden haasteet ja uhrikokemukset

Vastaajien mielen terveyteen liittyviä haasteita kartoittava kysymys ja vastausvaihtoehdot on esitetty taulukossa 23.

Taulukko 23. Vastaajien mielen terveyden haasteita mittaava kysymys ja vastausvaihtoehdot.

Onko sinulla haasteita mielen terveydessäsi?

- Ei
- On haasteita, ja olen terveydenhuollon piirissä
- On haasteita, ja odotan pääsyä terveydenhuollon piiriin
- On haasteita, mutta en ole päässyt terveydenhuollon piiriin
- On haasteita, mutta en koe tarvitsevani apua

Mielen terveyden haasteet on luokiteltu kolmeen ryhmään: ei haasteita (71 %); on haasteita, terveydenhuollon piirissä (5 %); on haasteita, ei ole päässyt terveydenhuollon piiriin (4 %) ja on haasteita, mutta ei koe tarvitsevansa apua (21 %). On haasteita, terveydenhuollon piirissä -ryhmään on yhdistetty ne, jotka ovat raportoineet haasteita ja joko ovat tai odottavat pääsyä terveydenhuollon piiriin.

Mielenterveyden haasteet ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisten kokemuksiin väkivalta- ja omaisuusrikoksista. Ne, joilla on haasteita mielenterveydessä, raportoivat yleisemmin myös uhrikokemuksia. Ne kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset, joilla on haasteita, ja jotka ovat terveydenhuollon piirissä, raportoivat yleisimmin lähes kaikkia väkivalta- ja omaisuusrikoksia. Erot mielenterveyden haasteiden mukaan näyttävät olevan suurimmat terveydenhuollon piirissä olevien ja ei haasteita raportoivien välillä molemmilla luokka-asteilla. Niistä kuudesluokkalaisista, jotka ovat terveydenhuollon piirissä 24 prosenttia raportoivat pahoinpitelyä, kun vastaava osuus on 11 prosenttia niillä, joilla ei ole haasteita mielenterveydessä. Vastaavat osuudet yhdeksäsluokkalaisilla ovat kuusi ja 21 prosenttia. (Liitetaulukko 112.)

Mielenterveyden haasteet ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä myös kaikkiin vanhempien taholta viimeisten 12 kuukauden aikana koettuihin perheväkivallan muotoihin. Kuudesluokkalaisista terveydenhuollon piirissä olevista 70 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 69 prosenttia raportoivat kokeneensa huoltajien taholta henkistä väkivaltaa viimeisten 12 kuukauden aikana, kun vastaavat osuudet niistä, joilla ei ole mielenterveyden haasteita, ovat kuudesluokkalaisilla 22 ja yhdeksäsluokkalaisilla 28 prosenttia. Lievän väkivallan kohdalla erot terveydenhuollon piirissä olevien ja niiden välillä, joilla ei ole mielenterveyden haasteita ovat kuudesluokkalaisilla 17 prosenttiyksikköä ja yhdeksäsluokkalaisilla 11 prosenttiyksikköä. Kuudesluokkalaisista vakavaa väkivaltaa vanhempien taholta kokevat yleisimmin ne, jotka raportoivat mielenterveyden ongelmista, mutta eivät koe tarvitsevansa apua (7 %) ja ne, jotka eivät ole päässeet terveydenhuollon piiriin (7 %). Yhdeksäsluokkalaisilla yleisimpiä vakavan väkivallan kokemukset ovat niillä, jotka eivät ole päässeet terveydenhuollon piiriin (5 %). (Liitetaulukko 113.)

Kuudesluokkalaisista yleisimmin seksuaaliväkivaltaa raportoivat ne, joilla on haasteita mielenterveydessä, mutta eivät ole päässeet terveydenhuollon piiriin (11 %). Yhdeksäsluokkalaisista seksuaaliväkivaltaa raportoivat yleisimmin ne, joilla on haasteita, ja jotka ovat terveydenhuollon piirissä (14 %). Mielenterveyden haasteet ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisten seksuaaliväkivallan kokemuksiin. (Liitetaulukko 114.)

Tuen tarpeen ja mielenterveyden haasteiden lisäksi tarkasteltiin koetun terveyden yhteyttä uhrikokemuksiin. Koettu terveys jaettiin kolmeen ryhmään: hyvä, melko hyvä ja huono. Myös koettu terveys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä uhrikokemuksiin ja ne, jotka kokevat terveytensä huonoksi, raportoivat yleisimmin sekä väkivalta- ja omaisuusrikoksia että perhe- ja seksuaaliväkivaltaa. Tuloksia ei esitellä tässä tarkemmin.

12 Yhteenveto ja pohdinta

Olemme tarkastelleet tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia vuonna 2022 kerätyn kyselyaineiston pohjalta. Lisäksi olemme verranneet näitä tuloksia soveltuvin osin vuosien 1988, 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimuksiin. Väkivaltakokemuksia on lähestytty kymmenen eri aihekokonaisuuden kautta, jotka ovat väkivalta rikoksena, väkivalta ikätoverien välillä, perheessä koettu väkivalta, perheessä nähty tai kuultu lähisuhdeväkivalta, sisarussten ja sisaruspuolten välinen väkivalta, seksuaaliväkivalta, harrastuksissa koettu väkivalta, väkivalta digitaalisissa ympäristöissä, väkivallasta kertominen sekä terveys ja uhrikokemukset. Tarkastelemme nyt millainen kokonaiskuva lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta piirtyy aineiston valossa ja millaisia muutoksia ilmiössä on tapahtunut lähes 35 vuoden aikana.

12.1 Kodin ulkopuolinen turvallisuus on pääosin parantunut

Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan alle 15-vuotiaiden pahoinpitelyrikoksista epäiltyjen määrä on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kasvanut koko 2000-luvun. Samaisen tilaston mukaan alle 15-vuotiaiden tekemät pahoinpitelyt kohdistuvat toisiin alaikäisiin. Tapausten määrän kasvu viranomaisrekistereihin pohjautuvissa tilastoissa kertonee kuitenkin enemmänkin siitä, että yhä useampi tapaus tulee viranomaisten tietoon, sillä lapsiuhritutkimuksen tulosten mukaan lasten ja nuorten kokemus kodin ulkopuolisesta turvallisuudesta on pääosin parantunut. Myönteinen kehitys näkyy voimakkaammin yhdeksäsluokkalaisilla. Varkaudet ja vahingonteot ovat kuitenkin vähentyneet kummassakin ikäryhmässä. Kuudesluokkalaisten kokemukset pahoinpitelyistä ovat hieman yleistyneet, mutta niiden yhteydessä koetussa väkivallassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Tulokset tukevat kuitenkin havaintoa siitä, että pahoinpitelyt kohdistuvat toisiin alaikäisiin, sillä yleisimmin pahoinpitelyn tekijäksi raportoitiin joku samanikäinen lapsi tai nuori tai joku tuttu kaveri.

Myös harrastustoiminta koetaan nyt turvallisemmaksi kuin vuonna 2013. Harrastuksissa koetaan nyt vähemmän lähes kaikkia väkivallan muotoja ja lähes kaikissa harrastusmuodoissa. Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisy harrastustoiminnassa on tunnistettu laajasti Väkivallaton lapsuus -toimintaohjelmassa (2019) ja Oikeusministeriön, Olympiakomitean, lajiliittojen, urheiluseurien ja järjestöjen yhteistyöllä on tehty useita ohjeistuksia

väkivallan vastaiseen työhön. Myös uusimmassa, huhtikuussa julkaistavassa LIITU-tutkimuksessa, kysytään nyt tarkemmin nuorten harrastustoiminnassa kohtaamasta epäasiallisesta käytöksestä.

Ikätoverien taholta koetusta väkivallasta saadaan nyt ensimmäistä kertaa tarkempaa tietoa, kun sisarukset ja ikätoverit erotettiin omiksi ryhmikseen. Suomessa ei edelleenkään tunnusteta tarpeeksi hyvin ikätoverien välistä väkivaltaa, ja nuorten seurustelusuhteisissa tapahtuva väkivalta on lähes tutkimaton ilmiö (Isotalo 2022). Ikätoverien taholta raportoidaan nyt yleisimmin henkistä väkivaltaa, kun vuonna 2013 yleisin ikätoverien ja sisarusten taholta koettu väkivalta oli pahoinpitely. Yleisesti näyttää siltä, että lasten ja nuorten kokemukset henkisestä väkivallasta ovat lisääntyneet eri elämänalueilla. Henkinen väkivalta jää usein fyysisen väkivallan varjoon eikä sitä osata tunnistaa yhtä hyvin. Sen vahingollisuutta lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta ei myöskään vielä ymmärretä tarpeeksi.

12.2 Myönteinen kehitys lasten ja nuorten kokemassa perheväkivallassa on pysähtynyt

Suomi on ratifioinut vuonna 1991 YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, jossa sitoudutaan kaikin mahdollisin keinoin suojelemaan lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta sekä tukemaan vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Tätä tukevat myös lastensuojelulaki sekä velvoittavat sopimukset kuten Lanzaroten ja Istanbulin sopimukset. Kuritusväkivalta on kriminalisoitu Suomessa vuonna 1984. Viimeisten parin vuoden aikana on kuitenkin noussut esiin huoli lapsiin ja perheisiin liittyvästä väkivallasta sekä perheiden kuormittuneisuudesta. Kouluterveyskysely ja Lastensuojeluliiton Kovemmin käsin -selvitys (Paasivirta 2021) ovat antaneet viitteitä siitä, että lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta on yleistynyt ja tietoisuus henkisen ja fyysisen väkivallan haitallisuudesta lapsen ja nuoren kehitykselle on heikentynyt. Lapsiuhrituskimusten tulokset tukevat tätä johtopäätöstä, sillä lasten ja nuorten perheissä kokema väkivalta on yleistynyt merkittävästi vuoteen 2013 verrattuna. Perheissä koetaan yleisimmin henkistä väkivaltaa, mutta yksittäiset vakavan väkivallan muodot ovat myös yleistyneet. Kuritusväkivallan käyttö on vähentynyt aina siitä asti, kun se kriminalisoitiin.

Tulos siitä, että kuritusväkivallan vähenemisen rinnalla yksittäiset vakavan väkivallan muodot ovat lisääntyneet, antaa viitteitä siitä, että perheissä koetun väkivallan taustalla on jokin muu kuin kasvatuksellinen syy. Kun kuritusväkivalta kriminalisoitiin, vuosien 1988 ja 2008 lapsiuhrituskimusten välillä havaittiin selkeä väheneminen väkivallan yleisyydessä. Myönteinen kehitys jatkui 2010-luvulla, mutta edellisestä lapsiuhrituskimuksesta on kulu- nut nyt jo 10 vuotta ja yhteiskunnassamme on tapahtunut paljon tuona aikana. On mahdollista, että esimerkiksi koronapandemia ja sen mukanaan tuomat haasteet perheille

näkyvät tämän tutkimuksen tuloksissa. Korona-aikana ei pystytty toteuttamaan kaikkia säännöllisiä neuvolan tai kouluterveydenhuollon käyntejä ja oppilaat olivat etäkoulussa yhdessä etätöissä olevien vanhempiensa kanssa maaliskuussa 2020. Pandemiarajoitukset vaikeuttivat monien perheiden toimeentuloa ja kuormittivat perheitä. Eri syistä johtuva kuormittuneisuus vaikuttaa vanhempien mahdollisuuksiin ja kykyyn huolehtia lapsistaan, ja siksi on tärkeää saada helposti ja nopeasti moniammatillista ja asiantuntevaa sekä tasa-puolista apua suoraan koteihin.

Lapsiuhritutkimus tuottaa arvokasta tietoa sisarusten ja sisaruspuolten välisestä väkivalta- lasta, joka ei yleisyydestään huolimatta ole kovin tutkittu ja tunnettu ilmiö. Myös sisarus- ten ja sisaruspuolten taholta koetaan yleisimmin henkistä väkivaltaa, mikä vielä omalta osaltaan vaikeuttaa sen tunnistamista ja ehkäisemistä. Sisarusten ja sisaruspuolten välinen fyysinen väkivalta on aineiston valossa myös melko yleistä ja selkeästi yleisempää kuin ikä- toverien taholta koettu fyysinen väkivalta. Sisarusten ja sisaruspuolten välinen henkinen ja fyysinen väkivalta mielletään kenties edelleen vähemmän vakavaksi ja normaaliksi osaksi lapsuutta. Esimerkiksi kansallisissa ohjeissa ja toimintaohjelmissa sitä ei juurikaan huomi- oida, mikä tekee ilmiöön puuttumisen vaikeaksi myös neuvoloissa ja kouluterveydenhuol- lossa. Jokaisella lapsella ja nuorella on kuitenkin oikeus kasvaa turvallisessa ympäristössä.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä kehitetään Suomessa kuitenkin monin tavoin. Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelmasta tehdään parhaillaan väli- arviointia, ja sen perusteella kohdennetaan toimia eniten huomiota vaativiin asioihin. Ter- veyden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoimassa Barnahus-hankkeessa tehostetaan lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseja ja kansallisen lapsistrategian tavoitteena on edistää poikkihallinnollisesti myös tulevilla hallituskaudella lapsistrategian linjausten toimeenpanoa. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi tarvitaan edelleen yhteistyötä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

12.3 Seksuaaliväkivalta on yleistynyt varsinkin tytöillä

Vuoden 2021 kouluterveyskyselyn ja Tilastokeskuksen Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan lapsiin ja nuoriin kohdistuva seksuaaliväkivalta on yleistynyt parin viime vuoden aikana. Lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia ja sen mukaan seksuaalivä- kivalta on yleistynyt erityisesti tytöillä. Erityisesti tyttöjen kohdalla tuntemattomien rooli toisena osapuolena seksuaaliväkivallan kokemuksissa on yleistynyt merkittävästi. Lisäksi on merkille pantavaa, että nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan kokonaiskuva vaikut- taa tietyin osin muuttuneen vakavammaksi, sillä seksuaaliväkivallan yhteydessä raportoi- daan nyt useammin pakottamista ja väkivaltaa kuin aiemmin. Kaikkiaan nämä muutokset

antavat aiheita huoleen. Samankaltaista kehitystä ei ole nähtävissä ikätovereiden kanssa tapahtuneessa seksuaalisessa kanssakäymisessä. Ikätoverien kanssa koetut seksuaalikoemukset ovat entistä myönteisempiä ja pakottamista raportoidaan entistä harvemmin.

Tekomuodoittain tarkasteltuna seksuaaliväkivalta näyttää kuitenkin vähentyneen kaikissa paitsi lievimmissä tekemuodoissa. Pakottamista raportoitiin sen sijaan enemmän kuin aiemmin lapsiuhritutkimuksessa, mikä saattaa osaltaan selittää seksuaaliväkivallan yleistymisen aineistossa. Laki seksuaaliväkivallasta muuttui vuoden 2023 alusta siten, että seksuaaliväkivaltana nähdään seksuaaliset teot, joihin toinen osapuoli ei ole antanut suostumustaan. Kieltäytymistä ei tarvitse enää pystyä selvästi ilmaisemaan tai sanomaan ääneen. Seksuaalirikoksiin liittyvä lakimuutos kuvastaa seksuaalirikollisuuden ja siihen liittyvän pakottamisen määritelmien sosiaalisia muutoksia. Suostumukseen perustuva laki esittää seksuaaliväkivallaksi laajemmin erilaisia tapauksia, jotka on saatettu jo sosiaalisesti määritellä seksuaaliväkivaltana. Samaisessa lakiuudistuksessa lapsiin kohdistuva seksuaalirikollisuus ja siihen kuuluvat rikosnimikkeet erotettiin selkeämmin aikuisiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ja myös rangaistukset rikoksista kovenivat. Näin lasten koskemattomuuden suojaa pyritään vahvistamaan.

12.4 Nopeasti muuttuva digitaalinen maailma

Digitaalisessa ympäristössä liikkuminen on lapsille ja nuorille arkipäivää. Suurin osa lapsista ja nuorista käyttää jotakin sosiaalisen median sovellusta päivittäin ja väkivaltakokemukset kietotuvatkin yhä useammin digitaalisiin ympäristöihin. Ei siis ihme, että väkivaltakokemukset digiympäristöissä ovat yleistyneet merkittävästi vuodesta 2013, ja jotakin internetissä tapahtuvaa kiusaamista tai häirintää on kokenut 36 prosenttia vastaajista ja jotakin seksuaalista häirintää 28 prosenttia vastaajista. Tuoreimmassa kouluterveyskyselyssä seksuaalista häirintää puhelimesta tai netissä raportoi kokeneensa 26 prosenttia perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista. Suurin osa internetissä tapahtuvasta häirinnästä ja väkivallasta ei tule vanhempien tai viranomaisten tietoon, vaan kokemuksista kerrotaan useimmiten kaverille. Yleisin syy kertomatta jättämiseen on se, ettei kokemusta pidetty tarpeeksi vakavana.

Vaikka lapsilla ja nuorilla on aiempaa enemmän kiusaamisen ja häirinnän kokemuksia digitaalisissa ympäristöissä, internetin kautta alkunsa saaneet seksuaaliväkivallan kokemukset ovat edelleen harventuneet. Lapset ja nuoret ovat yhä valveutuneempia internetin käyttäjiä ja tietoisia omista oikeuksistaan. Lisäksi digiturvataitokasvatus on osa Väkipallaton lapsuus -toimenpideohjelmaa ja turvataitoja opetetaan yhdessä koulun, varhaiskasvatuksen ja kouluterveydenhuollon sekä vapaa-ajan toimijoiden ja järjestöjen kanssa. Oulun kaupungin Turvallinen Oulu -hankkeessa on toteutettu valtakunnallisessa käytössä olevat opetusmateriaalit turvataitokasvatukseen.

12.5 Väkivaltakokemuksissa on edelleen eroja sukupuolen mukaan

Väkivallan tiedetään olevan sukupuolistunut ilmiö, ja sukupuoli määrittää sekä väkivallan tekemistä että kokemista, ja sen ymmärtämistä (Niemi ym. 2017). Suomessa keskustelua väkivallan sukupuolistuneisuudesta on käyty 1990-luvulta alkaen ja vuoden 2015 alusta voimaan tulleet tasa-arvolain muutokset ovat nostaneet asian uudelleen keskusteluihin. Tasa-arvolaki ottaa huomioon sukupuolen moninaisuuden ja kieltää syrjinnän sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella.

Tässä lapsiuhritutkimuksessa kysyttiin ensimmäistä kertaa vastaajien koettua sukupuolta, ja tulokset on pyritty esittämään sen mukaan kaikissa kokonaisuuksissa. Muunsukupuolisilla on lähes kaikkia väkivaltakokemuksia enemmän kuin tytöillä ja pojilla. Selkeimmät erot ovat väkivalta- ja omaisuusrikoksissa, pahoinpitelyissä ja henkisessä sekä lievässä perheväkivallassa. Muunsukupuolisilla ja tytöillä on selkeästi enemmän perheväkivallan ja seksuaaliväkivallan kokemuksia kuin pojilla. Pojat raportoivat lähes saman verran väkivalta- ja omaisuusrikoksia kuin muunsukupuoliset, mutta pojat kohtaavat harrastustoiminnassa selkeästi yleisemmin henkistä väkivaltaa kuin tytöt ja muunsukupuoliset. Pojat kokevat useammin väkivaltaa tuntemattomien taholta ja tytöt tuttujen kaverien ja huoltajien taholta. Nämä tutkimustulokset ovat yhteneväisiä sekä kotimaisen (Jokela ym. 2020; Kaltiala & Ellonen 2022) että kansainvälisen (Sterzing ym. 2017) tutkimuksen kanssa ja korostavat, että tutkimuksissa on huomioita myös sukupuolivähemmistöt aiempaa kattavammin.

12.6 Väkivaltakokemuksista ei kerrota viranomaisille

Vain pieni osa lasten ja nuorten uhrikokemuksista päätyy viranomaisten tietoon. 37 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista olisi valmis kertomaan huolistaan poliisille ja 32 prosenttia esimerkiksi sosiaalityöntekijälle, mutta vain kaksi prosenttia yhdeksäsluokkalaisista on kertonut vahingonteosta ja väkivallasta poliisille ja yksi prosentti sosiaalityöntekijälle. Viranomaisille tai muille ammattilaisille kerrotaan hieman useammin aikuisen kanssa koetuista seksuaalokokemuksista tai ikätoverien kanssa koetuista vastentahtoisista seksuaalokokemuksista kuin yleisistä väkivaltakokemuksista. On huolestuttavaa, että lisääntyneistä väkivaltakokemuksista huolimatta, kokemuksista ei raportoida yhtään yleisemmin ammattilaisille tai viranomaisille. Kaikkien kokemusten kohdalla yleisimmät syyt kertomatta jättämiseen ovat, ettei tapahtumia pidetty tarpeeksi vakavina tai kertomisesta ei uskottu olevan mitään hyötyä. Luotettavien ammattilaistahojen saatavuus ja tunnettuus ovat haasteita, jotka vaativat yhteiskuntatason toimia. Asennetason käsitys siitä, että lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta olisi vähämerkityksisempää kuin aikuisiin kohdistuva väkivalta, vaikuttaa kenties edelleen siihen, etteivät lapset ja nuoret koe itseensä kohdistuvia väkivallantekoja tarpeeksi vakavina. Itseilmoitukseen perustuvat tutkimusmenetelmät ovat siksi äärimmäisen tärkeitä ja mahdollistavat sen, että lasten ja nuorten oma ääni ja kokemukset saadaan kuuluviin.

Liitteet

Liitetaulukot on tallennettu omina tiedostoinaan osoitteeseen

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7158-5>

LÄHTEET

- Alexander, K., Stafford, A. & Lewis, R. (2011). *The Experiences of Children Participating in Organised Sport in the UK*. London: NSPCC. https://www.researchgate.net/publication/266588010_The_Experiences_of_Children_Participating_in_Organized_Sport_in_the_UK.
- Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. & Sariola, H. (2008). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. https://andor.tuni.fi/permalink/358FIN_TAMPO/1j3mh4m/alma994935024205973.
- Fagerlund, M., Peltola, M., Kääriäinen, J., Ellonen, N. & Sariola, H. (2013). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8>.
- Isotalo, A. (2022). Poliisien tulkintoja suostumuksesta ja seksuaaliväkivallasta nuorten seurustelusuhhteissa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 30(3), 269-288. 10.30668/janus.114709.
- Jernbro, C. & Janson, S. (2017). Violence against children in Sweden 2016. A national survey. The Children's Welfare Foundation, Sweden. <https://www.wallmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2018/03/A-national-survey-Violence-against-children-2016.pdf>.
- Jokela, S., Luopa, P., Hyvärinen, A., Ruuska, T., Martelin, T., & Klemetti, R. (2020). Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3>.
- Kaltiala, R., & Ellonen, N. (2022). Transgender identity and experiences of sexual harassment in adolescence. *Child Abuse Review*, 31(4). <https://doi.org/10.1002/car.2748>.
- Kofoed, E. (2020). VOLDTEKSSITUASJONEN I NORGE 2019. KripesEtterforskningsavdelingen. Seksjon for seksuallovbrudd. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiuxlnq_Mv8AhXqoosKHxbjCy4QFnoECA0QAw&url=https%3A%2F%2Fwww.politiet.no%2Fglobalassets%2F04-aktuelt-tall-og-fakta%2Fvoldtekt-og-seksuallovbrudd%2Fvoldtektssituasjon-i-norge-2019.pdf&usq=AOvVaw2lIICadn0T-peCLeW8G9w2.
- Koivula, T., Ellonen, N., Janson, S., Jernbro, C., & Paavilainen, E. (2018). Psychological and physical violence towards children with disabilities in Finland and Sweden. *Journal of Child Health Care*, 22(3), 317–331. doi: 10.1177/1367493518757379
- Kouluterveyskysely. (2021). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_trendi?alue_0=600836&mittarit_0=199799&mittarit_1=200283&mittarit_2=402981&sukupuoli_0=143993#.
- Laine, A., Salasuo, M. & Matilainen, P. (2021). Nuorten liikunnassa ja urheilussa kokemaa syrjintä ja kiusaaminen sekä arvot ja arvostukset. Teoksessa S. Kokko, R. Hämylä & L. Martin (toim.), *Nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa – LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020*. (120–128). Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202106143703>.
- Langhinrichsen-Rohling, J., Arata, C., O'Brien, N., Bowers, D., & Klibert, J. (2006). Sensitive research with adolescents: Just how upsetting are self-report surveys anyway? *Violence and Victims*, 21(4), 425–44. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.21.4.425>.
- Matthews, B., MacMillan, H. L., Meinck, F., Finkelhor, D., Haslam, D., Tonmyr, L., Gonzalez, A., Afifi, T. O., Scott, J. G., Pacella, R. E., Higgins, D. J., Thomas, H., Col-lin-Vézina, D., & Walsh, K. (2022). The ethics of child maltreatment surveys in relation to participant distress: Implications of social science evidence, ethical guidelines, and law. *Child Abuse & Neglect*, 123, 105424–105424. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105424>.
- Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (2017). Sukupuolistunut väkivalta : oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino.
- Näsi, M. J. (2016). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. (Katsauksia; Nro 18/2016). Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/169509>.
- Oldrup, H., Christoffersen, M., Kristiansen, I. & Ostergaard, S. (2016). Vold og seksuelle overgreb mod born og unge i Danmark 2016. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Paasivirta, A. (2021). Kovemmin käsin – suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021. *Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 7/2021*. ISBN: 978-952-7002-50-6 (pdf), ISSN: 2489-4885.
- Piispa, M., Heiskanen, M., Kääriäinen, J. & Siren, R. (2006) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225, Yhdistyneiden kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipolitiikan Instituutti (HEUNI), Publication series No. 51. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Rikoslaki (19.12.1889/39) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Rossi, M., Pietilä, M., Oinas, M.M. (2022). Sanoilla on merkitystä; Termikäsikirja lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan sanoittamiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-858-3>.
- Sariola, H. (1988). Lasten väkivalta- ja seksuaalokokemukset. Kotona koettu väkivalta ja seksuaalokokemukset aikuisten kanssa. Tutkimus suomalaisista peruskoulun 9-luokkalaisista vuonna 1988. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Julkaisu; 85.

- Sterzing, P. R., Ratliff, G. A., Gartner, R. E., McGeough, B. L., & Johnson, K. C. (2017). Social Ecological Correlates of Polyvictimization among a National Sample of Transgender, Genderqueer, and Cisgender Sexual Minority Adolescents. *Child Abuse & Neglect*, 67, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.02.017>.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkajulkaisu]. Viiteajankohta: 2021. ISSN=2342-9151. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 25.11.2022]. Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cktocg0y01p8v0b00pnkr0hu6>
- Väkivallaton lapsuus – Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Ssosi- aali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista, 20.11.1989. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>.

Internet: stm.fi/julkaisut

JULKAISUJEN MYYNTI:
julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

ISSN PDF 1797-9854
ISBN PDF 978-952-00-7158-5